

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

20 let

01
2020

Svatujoča **STRMOGLAVCA** (*Morus bassanus*) v gnezditveni koloniji, ki ima lahko stoletja dolgo tradicijo
foto: **Dani Turnšek**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 26, številka 01, april 2020
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVJE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia) ©
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: www.ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75,
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrezec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Gregor Bernard, Blaž Blažič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:

Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPREDSEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Bernard, dr. Pavel Gantar, Eva Horvat, David Kapoš, Urša Koce, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada
NADZORNI ODBOR: Bogdan Lipovšek, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6 MORSKE PTICE

Ptice so edini zračni organizmi, ki so osvojili tudi zračni prostor nad morjem. Kljub temu pa je vetrovno in razburkano ozračje nad njim brez trdne pristajalne podlage tudi za ptice velik prilagoditveni zalogaj.

ilustracija: **Roman Uchytel**
(<https://prehistoric-fauna.com>)

22 TUJERODNI SESALCI: KAKO DOBRO JIH ZARES POZNA MO

V svetovnem merilu so bile vse obsežnejše posledice vnosa živalskih in rastlinskih vrst v ekosisteme, kjer jih v preteklosti ni bilo, prepoznane kot ena največjih groženj svetovni biotski raznovrstnosti.

foto: **Janez Tarman**

28

DARE FEKONJA

Koordinator za obročkanje, Dare Fekonja, s svojim žarom, znanjem, pedagoško spretnostjo in neverjetno energijo tudi nečlane navdušuje s pticami in naravo.

foto: **osebni arhiv**

36

LETOŠNJE JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC

Letos smo že štiriindvajsetič zapored sistematično prešteli vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski Obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles po vsej državi.

foto: **Janez Papež**

KAZALO

- 4 PTICE NAŠIH KRAJEV // Blaž Blažič
- 6 MORSKE PTICE // Al Vrezec
- 14 ARGENTINSKA OGNJENA ZEMLJA
// Matija Križnar, Katja Srebotnjak
- 18 SODELOVANJE JE POT K VARSTVU
PROSTOŽIVEČIH ŽIVALI // Benjamin Dovečar
- 21 ZAKAJ SO PTIČJA JAJCA
RAZLIČNIH BARV // Julija Ržišnik
- 22 TUJERODNI SESALCI // Jasna Tarman
- 24 KOBILAR // Mirjana Šipek
- 26 BARVNA PALETA PTIC // Rok Štirn
- 28 DARE FEKONJA // Petra Vrh Vrezec
- 36 JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC // Luka Božič
- 38 OBISK MOKRIŠČA ORMOŠKE LAGUNE
// Vanja Kolanovič in Beatriz Maria la Feria
- 40 ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT LIKE // Urša Koce
- 42 ČETRTI KONGRES OBROČKOVALCEV
SLOVENIJE // Borut Štumberger
- 43 ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT ČIGRA
// Tilen Basle
- 44 (NE)NAVADNI KROKAR // Liza Debeljak
- 46 DRAGULJEV NE MOREŠ PRODAJATI
V KARTONASTIH ŠKATLAH // Damijan Denac
- 48 SPOMINI NA ACROCEPHALUS // Iztok Geister
- 56 MEDNARODNA DELAVNICA
O ROPARSKIH PTICAH // Al Vrezec
- 58 PROGRAM DOPPS, APRIL-JULIJ 2020
- 62 NOVICE

DRAGI OBČUDOVALCI PTIC IN NARAVE,

Revija izhaja ravno v času, ko je Slovenijo, Evropo in svet ohromila epidemija zaradi koronavirusa. Večina nas čas preživlja v samoizolaciji, mogoče kdo celo okreva po bolezni, zato se boste tokrat verjetno še s toliko večjim veseljem zatopili v branje. Tisti, ki ste zdravi in niste vpleteni v pomoč bolnim, izkoristite to obdobje za preživljanje časa v naravi sami. Je že tako nanoslo, da se je varneje sprehajati po odročnih gozdovih in travnikih, kot pa po mestnih ulicah. In narava ravno ta čas žvrgoli, gostoli in cvrči od prebujajočega se življenja, prihajajo selivke in začela se je ženitev s pripravo na gnezdenje in nov začetek. Tokrat smo ljudje postali ogrožena vrsta, narava pa se za to seveda prav nič ne meni.

Ali ste vedeli, da letos mineva 20 let od začetka izhajanja revije *Svet ptic*? Leta 2000, natančneje 1. aprila, je prva urednica revije, Andreja Ramšak, skupaj z uredniškim odborom v sestavi Luka Božič, Damijan Denac, Leon Kebe, Borut Rubinič in Al Vrezec pripravila prvo številko revije *Svet ptic*, ki si jo lahko ogledate in preberete tudi na naši spletni strani (https://www.ptice.si/wp-content/uploads/2014/04/sp_2000_0601.pdf). *Svet ptic* je nastal iz biltena *Novice DOPPS*, ki je prvič izšel leta 1994 kot multi letnik. V naslednjih letih je izšlo še 19 »črno-belih« *Novic*, ki so se leta 2000 preoblikovale v barvito in raznoliko revijo *Svet ptic*. V letošnjem jubilejnim letniku si bodo sledili članki nekdanjih urednikov, ki se bodo spomnili kakšne zanimive stvari »iz ozadja« urejanja revije. V tej številki Damijan Denac opisuje, kako pestro je bilo pri spreminjanju prve oblike revije in kakšen trud je bil potreben, da je dobil dobre diapozitive za naslovnico. Druga presenečenja v sklopu jubilejnega leta si bodo sledila.

Obenem v prvi letošnji številki zaznamujemo 40 let prve številke revije *Acrocephalus*, ki je izšla februarja leta 1980 in je bila zasnovana kot dvomesečnik. Revija *Acrocephalus* je bila prva revija DOPPS-a, kjer so člani in drugi ljubitelji ptic objavljali rezultate delovanja društva, poročali o naravovarstvenih problemih in znanstveno-raziskovalnem delu s področja ornitologije ipd. Skratka, v njej so objavljali tako strokovne kot poljudne prispevke, kar je bila dobra osnova za nastanek poljudnega biltena *Novice DOPPS* in pred dvajsetimi leti revije *Svet ptic*.

Naj vas ob koncu tega zapisa pomirim s pogledom na epidemijo z lepše, bolj pozitivne plati. Narava je očitno stvari vzela v svoje roke, saj se uničevanja in onesnaževanja nikakor ni dalo ustaviti. Hipoma se je lahko zaustavil enormni letalski promet, eden največjih onesnaževalcev zraka, industrijski dimniki so vsaj začasno prenehali zastrupljati zrak s plini, nenadoma je izginil neustavljivi vrvež na ulicah in v trgovskih centrih ... Ostala sta nam le narava in virtualno druženje, zato lahko samo upamo, da nam bo epidemija, ko se bo poglela, pustila nov pogled na svet, naravo in sočloveka. Koronavirus je pokazal, da smo vsi ljudje na isti barki in da nismo nič manj ranljivi od drugih bitji, s katerimi si delimo Zemljo. Opozoril je, da je Zemlja naš edini dom, s katerega ne moremo pobegniti. Še več, z ljudmi se je razširil po vsem svetu v manj kot štirih mesecih! In kakršna nesreča je koronavirus za nas, takšna nesreča smo mi ljudje za druga bitja. Razlika je le v tem, da je virus slep in napade vsako žrtev, ki jo doseže, ljudje pa lahko s svojimi intelektualnimi zmognostmi pomislimo tudi na svet, ki ni človeški, svet, ki izginja zaradi nas, in se še pravočasno ustavimo, če to le hočemo. Ali pa nas bo prej ali slej ustavil neki drugi organizem, ki nam bo kos. Biotske pestrosti, ki se je z evolucijo razvijala milijone let in se razvija še danes, pač ne moremo podcenjevati. Spopad z nevidnim ubijalskim bitjem je več kot očitno dokaz za to.

Naj vas razveseljujeta spomladanski ptičji vrvež ter ostali živelj in ostanite zdravi!

PETRA VRH VREZEC,
urednica revije *Svet ptic*

foto: Enej Vrezec

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

ČRNOGLAVKA (*Sylvia atricapilla*)

Med najdbami obročkanih ptic, ki so v letu 2017 zbudile pozornost zaradi prepotovanih razdalj, je tudi v Sloveniji obročkana črnočelavka, ki je bila na spomladanski selitvi ponovno ujeta 2386 km daleč v Izraelu [VREZEC, A., FEKONJA, D. (2018): *Acrocephalus* 39 (178/179): 129-163].

foto: Darinka Mladenovič

2

KOCNOGI ČUK (*Aegolius funereus*)

Kocnogi čuk je vrsta, ki je občutljiva za klimatske spremembe. Predvidevajo, da se bo območje njegove razširjenosti v Alpski regiji skrčilo, hkrati pa se bo ponekod prekrilo z območjem razširjenosti njegovega glavnega plenilca - lesne sove [BRAMBILLA, M., SCRIDEL, D. *et al.* (2020): *Gl obal change biol ogy*: 1-13. <https://doi.org/10.1111/gcb.14953>].

foto: Alen Ploj

3

KOTORNA (*Alectoris graeca*)

Celotna populacija kotorne na Vipavskem robu je izredno majhna. V gnezditveni sezoni 2019 je bil popis vrste opravljen na treh ploskvah znotraj območja, od tega je bil en par kotorn najden le na ploskvi Mala gora [DENAC, K. *et al.* (2019): *Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019*. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: Alen Ploj

4

SNEŽNI STRNAD (*Plectrophenax nivalis*)

En osebek te vrste se je konec decembra 2019 in v začetku januarja 2020 zadrževal na ovršju Slavnika [http://barjebirding.blogspot.com/2020/01/na-krasu-je-krasno.html].

izvirni foto: Mitja Denac

5

VRTNI STRNAD (*Emberiza hortulana*)

Nacionalna populacija vrtnega strnada je izjemno maloštevilna in v strmeh upadu. Na edinem območju, kjer se vrsta še redno pojavlja v času gnezditve - Krasu, je bilo leta 2019 prešteti le sedem vrtnih strnadov [DENAC, K. *et al.* (2019): *Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019*. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: Alen Ploj

6

VELIKI ŠKURH (*Numenius arquata*)

Vrsti na Ljubljanskem barju grozi izumrtje. V gnezditveni sezoni 2019 so bili na območju zabeleženi trije pari in dva posamična osebk veliki škurhov, kar je enako kot v preteklem letu. Gre za absolutni populacijski minimum zadnjega četrstoletja [DENAC, K. *et al.* (2019): *Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019*. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: Ivo A. Božič

7

ČRNOČELI SRAKOPER (*Lanius minor*)

V gnezditveni sezoni 2019 so bili na Šentjernejskem polju zabeleženi trije pari črnočelih srakoperjev (od katerih sta uspešno gnezdila dva), v Vipavski dolini pa en par in en osebek. Nacionalna populacija vrste tako šteje okoli pet parov, grozi ji izumrtje [DENAC, K. *et al.* (2019): *Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019*. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: Dominik Bombek

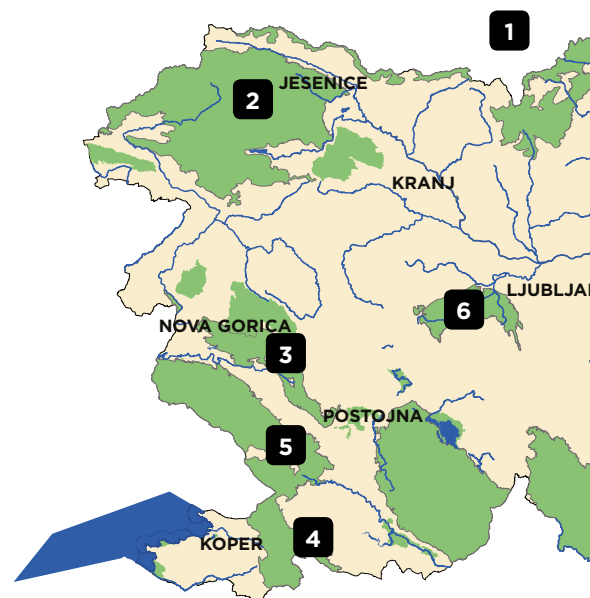

8

VRBJI KOVAČEK (*Phylloscopus collybita*)

Redek podatek. En osebek vrbjega kovačka, ki je pripadal sibirski podvrsti *tristis*, je bil jeseni 2019 ujet in obročkan na Bizeljskem [https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3114091615281588].

izvirni foto: Marjan Gobec

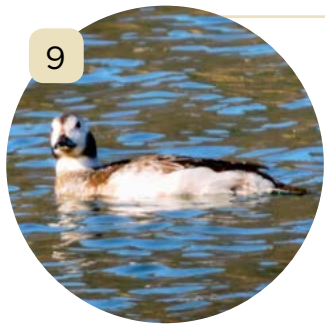
Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, elektronska
pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

ZIMSKA RACA
(*Clangula hyemalis*)

Redko opazovanje. En osebek zimske rase je bil februarja 2020 opazovan na Mariborskem jezeru, v bližini vasi Bresternica [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3143781012312648>].

izvirni foto: **Rok Lobnik**

10

ŠKRLATEC
(*Carpodacus erythrinus*)

Najverjetneje prvi zimski podatek za vrsto v Sloveniji. Samec škrlatec je bil sredi decembra 2019 opazovan na krmilnici v bližini Maribora [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3114091615281588>].

foto: **Dejan Bordjan**

11

MALA GOS
(*Anser erythropus*)

Peti podatek za malo gos v Sloveniji. En osebek te vrste je bil decembra 2019 opazovan v jati beločelih gosi (*Anser albifrons*) na zadrževalniku Medvedce [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3114091615281588>].

izvirni foto: **Mitja Denac**

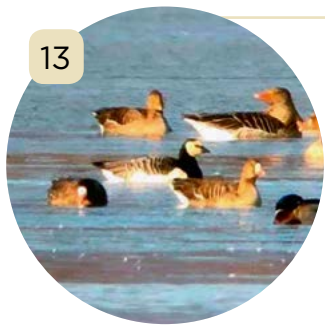

12

TUNDRSKA GOS
(*Anser serrirostris*)

Zelo redek podatek v zadnjih letih. Dva osebka teh gosi podvrste *rossicus* sta bila januarja 2020 opazovana na zadrževalniku Medvedce [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3114091615281588>].

foto: **iStock**

13

BELOLIČNA GOS
(*Branta leucopsis*)

Prvo zabeleženo prezimovanje vrste v Sloveniji. En osebek belolične gosi je bil v zimi 2019/2020 redno opazovan na zadrževalniku Medvedce [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3114091615281588>].

izvirni foto: **Mitja Denac**

14

PLEVICA
(*Plegadis falcinellus*)

Drugi zimski podatek za Slovenijo. En osebek plevice je bil konec januarja in v začetku februarja 2020 večkrat opazovan na Ptujskem jezeru [<https://www.facebook.com/BirdingSlovenia/posts/3127508963939853>].

izvirni foto: **Bojan Bratož**

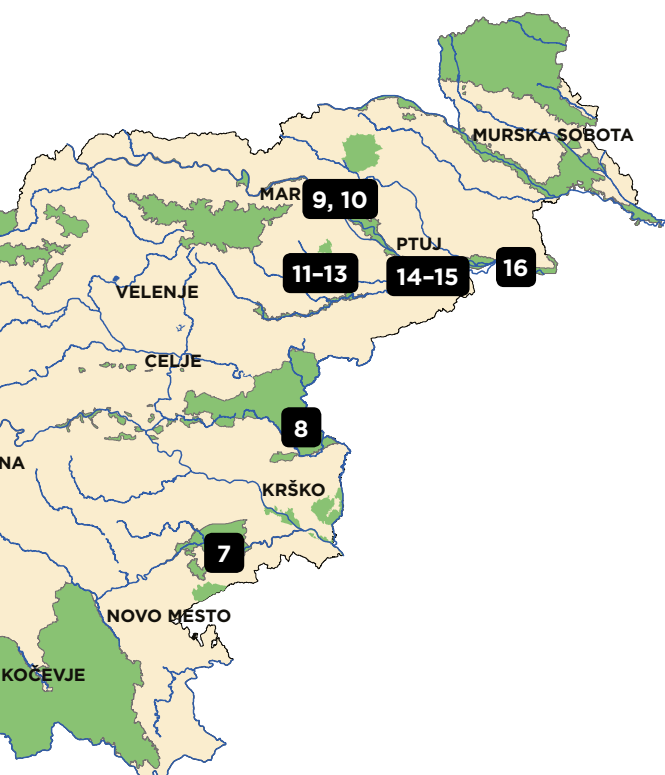

15

REČNI GALEB
(*Chroicocephalus ridibundus*)

Rečnega galeba, ki je bil kot mladič obročkan junija 2017 na Ptujskem jezeru, so novembra in decembra istega leta opazovali 1440 km daleč v Zaragozi v Španiji [VREZEC, A., FEKONJA, D. (2018): *Acrocephalus* 39 (178/179): 129-163].

foto: **Borut Rubinič**

16

VODOMEC
(*Alcedo atthis*)

Število vodomcev, ki so bili v gnezditveni sezoni 2019 preštetih na reki Dravi, je znašalo 11-13 parov. To je približno za eno tretjino manj kot v večini predhodnih popisov. Rezultat vendarle kaže na postopno okrevanje gnezdeče populacije po zlomu zaradi zelo mrzle zime januarja 2017 [DENAC, K. et al. (2019): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2019. Poročilo. DOPPS, Ljubljana].

foto: **Milan Cerar**

Nekaterim morskim pticam so se peruti spremenile v plavuti, s tem pa so izgubile sposobnost letenja. Edina takšna ptica v Evropi je bila **ORJAŠKA NJORKA** (*Pinguinus impennis*) ali evropski pingvin. V vodi jo je bilo nemogoče ujeti, na kopnem v času gnezditve pa je bila lahek plen mornarjev, ki so gnezdeče njorke neusmiljeno pobijali do končnega izumrtja. Zadnjič so orjaško njorko živo opazovali na odprtem morju leta 1852.
foto rekonstrukcija: **Roman Uchytel**, <https://prehistoric-fauna.com>

MORSKE PTICE

// Al Vrezec

Ptice so edini leteči organizmi, ki so osvojili tudi zračni prostor nad morjem. Žuželkam in netopirjem to denimo ni uspelo. Kljub temu pa je vetrovno in razburkano ozračje nad morjem brez trdne pristajalne podlage tudi za ptice velik prilagoditveni zalogaj, in četudi 71 % površja Zemlje prekriva morje, je zares morskih danes le 3,5 % vseh ptic. Morske ptice preživijo dobršen del svojega življenja na morju, kjer najdejo tudi vso hrano, na kopno pa prihajajo večidel samo zaradi gnezdenja.

Večina morskih ptic obvladuje prostrane morske površine po zraku, nekatere pa so se prilagodile podvodnemu načinu življenja. Večina potapljaljočih se ptic se pod vodo poganja z veslastimi nogami, nekatere pa s perutmi, kot bi pod vodo letele. A ker je voda gostejši medij od zraka, so se temu prilagodile tudi peruti. Kot plavuti specializirane peruti pa niso več primerne za letanje po zraku. Zato je med morskimi pticami kar nekaj neletečih vrst, kot so denimo vsi pingvini, ali pa med njorkami izumrla orjaška njorka (*Pinguinus impennis*) in med kormorani črni kormoran (*Phalacrocorax harrisi*) z otočja Galapagos. Da so to ptice prostrane vode, priča njihova okornost na kopnem, ki se prelevi v osupljivo ribam podobno žival v vodi. Največji pingvin, cesarski pingvin (*Aptenodytes forsteri*), pod vodo plava s povprečno hitrostjo 7,5 km/h, se potopi prek 500 metrov globoko, pod vodo pa zdrži celo več kot 15 minut.

DOLGOŽIVOST MORSKIH PTIC

Morske ptice so navadno večje in težje od večine kopenskih in imajo majhna legla, saj večinoma znesejo v gnezdo le po eno jajce. Mladiči se razvijajo počasi, starši pa zanje skrbijo še dolgo po tem, ko se ti spleljejo iz gnezda. Spolno dozori precej pozno. Dober primer tega je kratkorepi albatros (*Phoebastria albatrus*), ki gnezdi na dveh otokih južno od Japonske. V začetku 20. stoletja so jih zaradi njihovega perja na gnezditvenih kolonijah pobijali brez omejitev, svoje pa so dodali še vulkanski izbruhi med letoma 1939 in 1940, ki so kolonije izpraznili. Čeprav so lov na kratkorepe albatrose prepovedali, v 40-ih letih teh ptic niso več opazili, zato so domnevali, da je vrsta izumrla. Presenetljivo pa se je leta 1950 nekaj ptic, ki so do takrat kot spolno nezrele tavale po Tihem oceanu, vrnilo in so leta 1954 spet pričele gnezdit. Čeprav je kratkorepi albatros še vedno ogrožena vrsta, pa mu izumrtje ne grozi več. Zgodba priča o veliki dolgoživosti teh ptic in o dolgem obdobju, ki ga kot spolno nezreli osebk preživijo daleč od svojih gnezdišč.

Med morske ptice prištevamo 364 vrst, ki so razpršene po različnih skupinah. Resnično morskih skupin ptic, kjer so vse vrste morske, je 12, in sicer

slapniki (Gaviiformes), vse štiri družine cevonoscev (Procellariiformes), tropiki (Phaenontiformes), med veslonožci (Suliformes) so popolnoma morske burnice (Fregatidae) in strmoglavci (Sulidae), med pobrežniki (Charadriiformes) pa govnačke (Stercorariidae) in njorke (Alcidae). Pri drugih skupinah pa so morske le posamezne vrste, kakršen je črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*) med ponirki, vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*) med kormorani in sredozemski galeb (*Ichthyaetus audouinii*) med galebi. V nadaljevanju si pogledimo le v celoti morske skupine ptic, ki kažejo na pestrost ptičjih prilagoditev na morsko okolje in žal nakazujejo tudi dejstvo, da človeška roka ni prizanesla niti prostranim oceanom.

SLAPNIKI (GAVIIFORMES)

Čeprav so slapniki gnezdilke izključno celinskih voda, zlasti jezer, prezimujejo samo na morju. Veslaste noge so značilno pomaknjene krepko nazaj, da delujejo kot propeler. Zaradi tega so izjemno hitri v vodi, na kopnem pa nerodni in počasni. Gnezdiijo na kopnem, zlasti na manjših otočkih. Tako se učinkovito rešijo kopenskih plenilcev, saj je zanje takšno gnezdo nedostopno. Lovijo predvsem manjše ribe, na morju tudi glavonožce. Da bi bila prebava drobnih in koničastih ribjih kosti učinkovitejša, slapniki dodatno pobirajo kamenčke, ki delujejo v želodcu kot mlinček. Sredozemsko morje je eno glavnih prezimovališč polarnih (*Gavia arctica*)

Najstarejša znana ptica v Evropi je atlantski viharник (Puffinus puffinus), ki je doživel več kot 50 let.

in rdečegrlih slapnikov (*Gavia stellata*). Zanje je značilna t.i. krožna selitev. Jeseni med septembrom in oktobrom se slapniki s sibirskih gnezdišč prek celine selijo do Črnega morja in naprej po Sredozemlju. Spomladi v aprilu pa so celinske vode še zamrznjene, zato se vračajo okoli atlantske obale in Baltiškega morja, ki je zaradi vpliva zalivskega toka nezamrznjeno. Najdbe obročkanih slapnikov iz Jadranskega morja so dokaj redke, a kažejo, da tu prezimujejo v glavnem skandinavske ptice.

Pingvini (Sphenisciformes) so morske ptice južne poloble, ki dobro sledijo Bergmanovemu pravilu, saj največje vrste najdemo v najhladnejših delih Antarktike, najmanjše pa v tropskih in subtropskih predelih. Na sliki si od leve proti desni sledijo (vrste z obal Antarktike in Južne Amerike):

CESARSKI PINGVIN

(*Aptenodytes forsteri*;
Antarktika; dolžina do 115 cm),

ZLATOČOPASTI PINGVIN

(*Eudyptes chrysolophus*;
južni Atlantik in Indijski ocean; dolžina do 71 cm)

in **GALAPAŠKI PINGVIN**

(*Spheniscus mendiculus*;
Galapaško otočje pod ekvatorjem; dolžina do 53 cm).

foto: iStock

PINGVINI (SPHENISCIFORMES)

Ker gre za morske ptice izključno južne poloble, ni presenetljivo, da so se Evropejci srečali z njimi dokaj pozno, šele v 15. stoletju, ko so evropski pomorščaki prvič pluli mimo Rta dobrega upanja na jugu Afrike. Kljub temu pa so bili »pingvini« evropskim morjeplovcem znani že prej. To ime so nadeli neleteči orjaški njorki (*Pinguinus impennis*), ki je gnezdila v severnem Atlantiku. Njorkin vzdevek pingvin so torej prenesli tudi na njej podobne ptice južne poloble. Najseverneje gnezdeči pingvin je galapaški pingvin (*Spheniscus mendiculus*) z otočja Galapagos blizu ekvatorja. Največ je antarktičnih in subantarktičnih vrst, zlasti na južnih obalah Južne Amerike. Kot kaže, pingvini nekako sledijo Bergmanovemu pravilu, ki pravi, da so v hladnejših

tri mesece, ko čakajo, da se samice vrnejo z ribolova. Izvaljenega mladiča celo hranijo s posebnim izločkom požiralnika, ki mu pravimo kar »pingvinje mleko«. Cesarski in kraljevi pingvin (*Aptenodytes patagonicus*) ne delata gnezd, pač pa jajce med valjenjem držita kar na stopalih. To jima med gnezdenjem omogoča tudi nekaj več mobilnosti, medtem ko si druge vrste gradijo manjša gnezda iz kamenja ali pa kopljejo rove. Posebnost cesarskega pingvina je tudi ta, da prične z gnezdenjem pozimi pri temperaturah tudi do -60 °C in med orkanski antarktičnimi vetrovi, ki pihajo s hitrostjo do 200 km/h. Pingvini imajo zelo gosto perje in topel zrak, ujet med perje, jim služi kot odlična izolacija tako na kopnem kot v vodi. Nedavno so odkrili, da ima med perjem ujeti zrak tudi posebno vlogo pri plavanju. Cesarski pingvini navadno plavajo s hitrostjo 7,5 km/h, medtem ko pred skokom na obalo svojo hitrost povečajo na kar 5,5 m/s oziroma skoraj 20 km/h, tako da iztisnejo zrak med perjem, s čimer zmanjšajo upor med telesom in vodo. S tem dobijo zaletno moč za skok iz vode, z večjo hitrostjo pa uidejo tudi plenilcem, ki nanje prežijo pod ledom, denimo morski leopard (*Hydrurga leptonyx*).

Pingvini so najbližji sorodniki cevonoscev in slapnikov.

podnebnih razmerah živali večje. Največji, cesarski pingvin, gnezdi le na Antarktiki, medtem ko najmanjše vrste najdemo v subtropskem in tropskem pasu, kot sta galapaški pingvin z Galapagosa in pritlikavi pingvin (*Eudyptula minor*) iz Avstralije. Kljub temu so vsi pingvini ptice hladnih morskih voda in tudi tisti iz subtropskih in tropskih območij pravzaprav živijo v predelih oceanov, ki jih oblivajo hladni morski tokovi, denimo Humboldtov tok ob zahodni obali Južne Amerike.

Pingvini so morju najbolj prilagojene ptice, sicer najbližji sorodniki cevonoscev in slapnikov. Na obale pridejo le v času gnezdenja in golitve, ko se zaradi golitve ne morejo potapljati. V teh obdobjih se ne hranijo. Samci cesarskih pingvinov se v obdobju valjenja edinega jajca ne hranijo kar dva do

Vsi pingvini gnezdijo v kolonijah, ki so bolj ali manj strnjene. Družabni so tudi pod vodo in pogosto lovijo v jatah, pri lovu pa se lahko pridružijo tudi drugim morskim plenilcem, kot so plenilske ribe, strmoglavci in morski levi. Lovijo predvsem ribe, denimo cesarski in kraljevi pingvin, ali rake (zlasti kril), kar je značilno za nekatere antarktične pingvine. Pomemben del prehrane so tudi glavonožci, zlasti lignji, ki so glavni del prehrane skalnega pingvina (*Eudyptes chrysolophus*), ki živi na jugu vseh oceanov. Pingvini načeloma niso selivke, čeprav lahko premagujejo velike razdalje tako po morju kot po kopnem. Cesarski pingvini od kolonije do morja prepešajo tudi do 200 kilometrov, saj je velik pas morja ob Antarktiki pozimi zamrznjen.

CEVONOSCI (PROCELLARIIFORMES)

Najbolj razširjena skupina morskih ptic so cevonosci, ki jih najdemo vse od severnega do južnega tečaja, čeprav največ vrst živi na južni polobli. Gre za skupino povsem na morje prilagojenih vrst, ki pa so glede na stas in način življenja dokaj različne. Največji so albatrosi (Diomedidae), ki so sploh ene največjih letečih ptic. Albatrosi so tudi med najbolj dolgoživimi pticami, saj naj bi dočakali starost tudi do 80 let, njihovo gnezdenje pa je eno najdaljših, saj za obdobje od graditve gnezda do speljave mladičev potrebujejo celo leto. Zato pa tudi ne gnezdiyo vsako leto. Večji del življenja krmarijo po odprtih oceanih, za let pa potrebujejo dovolj vetra, sicer ne morejo leteti. Prav zato se držijo polarnih in zmernih območij ter izjemoma prečkajo manj vetrovni tropski pas, kar je tudi razlog, da se albatrosi južne poloble zelo redko pojavljajo na severu in obratno. Prav tako se izogibajo manjših zaprtih morij, kakršno je tudi Sredozemlje, pa tudi sicer v severnem Atlantiku ne gnezdi noben

Cevonosci (Procellariiformes) so skupina izključno morskih ptic, med katere sodijo največji albatrosi (Diomedidae), na sliki 1 je **FALKLANDSKI ALBATROS** (*Thalassarche melanophris*), najmanjši strakoši (Hydrobatidae), na sliki 2 je edina sredozemska vrsta **STRAKOŠA** (*Hydrobates pelagicus*), oceanski strakoši (Oceanitidae), na sliki 3 je **ANTARKTIČNI STRAKOŠ** (*Oceanites oceanicus*), in viharniki (Procellariidae), ki so razširjeni po vseh morjih sveta. Na sliki 4 je **VELIKI VIHARNIK** (*Puffinus gravis*).

foto: iStock

Albatrosi so ene najbolj dolgoživih ptic, saj naj bi dočakali starost tudi do 80 let.

albatros. Med cevonosci so najmanjši oceanski strakoši (Oceanitidae), ki merijo 13 do 26 cm, kar je nekako med velikostjo vrabca in kosa, sledijo jim strakoši (Hydrobatidae). Strakoši so gnezditveno omejeni na severno, oceanski strakoši pa večinoma na južno poloblo. Imajo poseben lebdeč let in dolge noge, s katerimi kar poskakujejo po vodni gladini, ko lovijo ceponožne rake, manjše ribe ali meduze na vodni gladini. Večino življenja preživijo na odprtem morju, le v času gnezdenja pridejo na kopno, pa še to le v nočnem času, da se izognejo plenilcem. V Sredozemskem morju gnezdi le strakoš (*Hydrobates pelagicus*), druge oceanske vrste zaidejo v Sredozemlje le izjemoma.

Največja skupina cevonoscev pa so viharniki (Procellariidae), ki se pojavljajo v vseh morjih sveta. Gnezdiyo v kolonijah, ki lahko dosežejo tudi šest milijonov parov, kakršne so kolonije kratkorepih viharnikov (*Puffinus tenuirostris*) na jugu Avstra-

lije in na Tasmaniji. Večina viharnikov gnezdi v rovi in vzgoji enega mladiča na leto. Pri vzletanju imajo viharniki podobne težave kot albatrosi in potrebujejo nekaj vzgonskega vetra, zato navadno pred vzletom stečejo ali pa se spustijo s pečine ali drevesa. Ledni viharniki (*Fulmarus glacialis*) gnezdiyo v strmih obmorskih pečinah skupaj z različnimi vrstami njork in triprstimi galebi (*Rissa tridactyla*), problem vzgonskega vetra pa rešijo preprosto tako, da se vržejo s pečine. Večji del življenja preživijo na odprtem morju, kjer se hranijo z lignji in ribami pa tudi raki. Ker lovijo predvsem na površju oziroma s plitvejšimi potopi, lovijo lignje predvsem ponoči, ko ti priplavajo na površje. Posebneži so veleviharniki (*Macronectes*), ki so največji viharniki, saj dosežejo težo celo do 5 kg. Ti se velikokrat hranijo tudi na kopnem, saj je njihova glavna hrana mrhovina, zlasti trupla pingvinov, tjujnjev in kitov. Samo na južni polobli živijo pelekaniči (*Pelecanoides*), nekoč obravnavani kot ločena skupina, na jugu pa skupaj

s pingvini zamenjujejo nJORKE in se potaplajo. Pod vodo se poganjajo s perutmi, hranijo pa se predvsem s planktonskimi raki in manjšimi ribami. So izjemno dobri plavalci, ki so zmožni »leta skozi valove«. Navadno letijo tik nad morjem, pri čemer se valov ne izogibajo, pač pa se vanje potopijo in nadaljujejo z letom na drugi strani. Tudi sicer se ob nevarnosti raje potopijo, kot pa odletijo.

Skupna značilnost viharikov in drugih cevonoscev so njihove cevaste nosnice. Cevonosci so namreč med redkimi pticami, pri katerih je voh dobro razvit in ga uporabljajo pri iskanju hrane na širnem morju, zlasti ponoči. Neverjetno hitro namreč vonj usmratenih rib na sprva navidezno praznem oceanu privabi veliko množico viharikov in albatrosov. Viharniki pa ne poseljujejo le oceanov, pač pa tudi manjša morja, kot je Sredozemsko, kjer gnezdijo kar tri vrste, medtem ko se nekaj oceanskih tu pojavlja občasno.

Veliko albatrosov in viharikov južne poloble se seli cirkumpolarno okoli južnega pola, nekaj pa

Pri nas najpogostejši viharik je sredozemski viharik (*Puffinus yelkouan*), ki je gnezdilec odmaknjenih otokov in čeri Sredozemskega morja, v Jadranskem morju pa gnezdijo le v južnem Jadranu. Vrsto najbolj ogrožajo podgane in mačke, ki jih je na otoke zanesel človek, sicer pa še vznemirjanje, ribolov, svetlobno in zvočno onesnaževanje morja, izlitja nafte in druga onesnaženja morja. V Jadranskem morju se ptice že v juliju premaknejo v severni Jadran in Tržaški zaliv, kjer sta produkcija in količina hrane večji. Tu se zadržijo vse do septembra. V Tržaškem zalivu se v poletnem in jesenskem času zberejo velike jate viharikov, ki štejejo tudi do tisoč osebkov. Pozimi se sredozemski viharniki odselijo z Jadrana in se v glavnem zadržujejo v Črnem morju, južnem Sredozemlju, del ptic pa se odseli tudi na Atlantik.

TROPIKI (PHAENTONTIFORMES) IN BURNICE (FREGATIDAE)

Tropiki in burnice sta skupini morskih ptic, ki so vezane predvsem na tropske in subtropske oceane.

Tropiki le redko zaidejo v severnejša morja, vendar se **GRAHASTI TROPIK** (*Phaethon aethereus*) izjemoma tu in tam pojavi tudi v južnem Sredozemlju, saj gnezdijo nedaleč v Rdečem morju.
foto: iStock

je tudi vrst, ki se selijo čez ekvator. Pri kopenskih selivkah na južni polobli ni gnezdečih ptic, ki bi se pozimi odselile prek ekvatorja na severno poloblo, medtem ko je med viharniki kar nekaj transekvatorialnih selivk v obe smeri. Medtem ko se rumenokljuni viharniki (*Calonectris diomedea*) iz Sredozemlja odselijo na južni Atlantik ob južnoafriški obali, se veliki viharniki (*Puffinus gravis*) s Falklandskih otokov v južnem Atlantiku odselijo na severni Atlantik, kjer prezimijo ob kanadski obali. Na selitvi izkoriščajo vetrove tako, da imajo te neprestano v repu, zato se selijo krožno. Z juga na sever potujejo vzdolž vzhodne obale Južne in Severne Amerike, s severa na jug pa se vračajo vzdolž zahodne afriške obale.

Gre za pelagične vrste, torej vrste odprtega morja. So odlični letalci, ki le redko sedejo na morsko gladino. Tropiki zaradi samosvojih značilnosti sodijo v svoj red, burnice pa tvorijo eno od družin veslonožcev (Suliformes), kamor sodijo tudi kormorani in strmoglavci. Kakor večina morskih ptic pridejo na kopno le v času gnezdenja, večji del življenja pa preživijo na odprtem morju. V manj spremenljivem tropskem okolju ptice gnezdijo prek celega leta, pari pa se v gnezditvenih kolonijah čez leto izmenjujejo. Tropiki gnezdijo predvsem v zasenčenih prostorih, največkrat v zavetju dreves, neredko kar v večjih drevesnih duplih. Primernih gnezdišč v velikih kolonijah pogosto zmanjka, zato se med tekmujočimi pari vnamejo krvavi spopadi. Pri burnicah pa

Samci burnic med dvorjenjem samicam na gnezdiščih uprizorijo eno najbolj spektakularnih predstav med morskimi pticami, ko z veliko rdečo napihnjeno golšo vabijo samico v svoje gnezdo. Na sliki je svatujoči samec **LEPE BURNICE** (*Fregata magnificens*), vrste, ki občasno zaide tudi v Sredozemsko morje.

foto: iStock

je gnezditveni cikel eden najdaljših med morskimi pticami, saj se mladič zaradi manjše količine hrane, ki jo starši lahko prinesejo, razvija zelo počasi. Zaradi tega gnezdiijo le vsako drugo leto. Dvorjenje samcev burnic je tudi eno najbolj spektakularnih med morskimi pticami. Samci zasedejo primerna gnezdišča in nato napihujejo svojo živo rdečo golšo. S potresavanjem in gruljenjem tako vabijo samice. Samci so drug do drugega izjemno agresivni med bojem za gnezditvena mesta. Zato skušajo drug drugemu preluknjati napihnjeno golšo, saj gre za ključen paritveni okras samca, brez katerega pri samicah ne more uspeti. Hrano burnice pobirajo kar z morske površine v letu, glavni plen pa so morske lastovke. Sicer pa je pogosta taktika burnic tudi t.i. kleptoparazitizem ali kraja plena drugim morskimi pticam, zlasti strmoglavcem, kormoranom, čigram, galebom, pelikanom, viharnikom in celo ribjim orlom. Drugače je pri tropikih, ki na plen podobno kot čigre ali strmoglavci planejo s strmoglavim letom z višine. Njihovo perje je dobro naoljeno, zato se ne omoči, ko se za plenom potopijo nekaj metrov globoko. Tega burnice ne počno, saj njihovo perje ni naoljeno in se zlahka omoči, kar jim lahko povzroči velike težave pri ponovnem vzletu.

Severno od tropskega pasu se tropiki in burnice le redko pojavljajo, večinoma le posamični zablodeli osebki. V Evropi se le izjemoma tako pojavita grahasti tropik (*Phaethon aethereus*) in lepa burnica (*Fregata magnificens*). Z Jadranskega morja ni podatkov o pojavljanju ne ene ne druge vrste, pojavljanje obeh pa je poznano iz južnega Sredozemlja. Najbližje Sredozemskemu morju grahasti tropik gnezdi v Rdečem morju, lepa burnica pa na Zelenortskih otokih.

STRMOGLAVCI (SULIDAE)

Med popolnoma morsko skupino sodijo tudi strmoglavci, ki jim je enoten strmoglavni način lova. Navadno lovijo v skupinah, in ko opazijo jate skuš, sardel in podobnih rib, se dvignejo 10 do 30, včasih tudi do 100 metrov visoko in se v strmoglavem letu z veliko hitrostjo zaženejo v jato rib. Udarec je tako silovit, da se pri tem potopijo do 10 metrov globoko, včasih pa si s perutmi pomagajo tudi do globin 25 metrov. Kljub temu se nekatere vrste potaplajo podobno kot kormorani in lovijo ribe v plitvi vodi. Razširjeni so po vseh oceanih, gnezdiijo pa kot večina morskih ptic kolonijsko na tleh ali pa si spletajo gnezda na nizkem drevju ali grmovju. Večina strmoglavcev sodi med tropske ptice, ki

Odrasel **STRMOGLAVEC** (*Morus bassanus*) je pretežno bela ptica, v Sredozemlju pa se pogosteje pojavljajo sivo obarvani mladi strmoglavci. Na sliki je tretjeletna ptica.

foto: iStock

se ne selijo veliko, tri vrste pa so izraziti selivci, med njimi tudi edina evropska vrsta, strmoglavec (*Morus bassanus*), ki se lahko od gnezditvenih kolonij premakne tudi več sto kilometrov na odprto morje. Strmoglavci redno prezimujejo v Sredozemskem morju, kjer pa sicer ne gnezdiijo.

GOVNAČKE (STERCORARIIDAE)

Vse govnačke prištevamo k morskim pticam. Gnezdiijo v odprti tundri polarnih območij na obeh koncih Zemlje in se večinoma čez zimo selijo na nasprotni zemeljski pol. Tako se dolgorepa govnačka (*Stercorarius longicaudus*) s polarnih gnezdišč severne Evrazije, Grenlandije in Severne Amerike čez zimo odseli na Antarktiko, antarktična govnačka (*Stercorarius maccormicki*) pa z antarktičnih gnezdišč v severne predele Atlantskega in Tihega oceana. Okoli gnezda so izjemno napadalne in se ne ustrašijo niti večjih plenilcev. To jim omogoča, da pri izbiri svojih gnezdišč niso vezane le na odmaknjene otoke brez kopenskih plenilcev, pač pa lahko gnezdiijo tako rekoč po celi tundri.

Kleptoparazitizem oziroma kraja plena je ena izmed prehranskih strategij roparskih govnačk. Na sliki **BODIČASTA GOVNAČKA** (*Stercorarius parasiticus*) preganja **TRIPRSTEGA GALEBA** (*Rissa tridactyla*), da bi izbljuval nalovljeno hrano.

foto: iStock

Govnačke so plenilci in kleptoparaziti in pogosto prežijo na večje morske ptice, kot so galebi, strmoglavci in viharniki. V hitrem napadnem letu jih prisilijo, da izpustijo uplenjeno ribo, ki jo takoj zatem spretno ulovijo v zraku. Pri tem se lahko

Previsne obale severnega Atlantika, kjer ni kopenskih plenilcev, so gnezdišča orjaških kolonij morskih ptic, med katerimi prevladujejo njorke, na primer kolonija **DEBELOKLJUNIH LUMEN** (*Uria lomvia*) na sliki.

foto: iStock

združi po več govnačk skupaj in tako uprizorijo pravi roparski napad. Tovrstnih napadov se govnačke lotevajo zlasti na selitvi. Med gnezdenjem niso izbirčne, saj plenijo male sesalce, žuželke, manjše ptice in jajca, zaužijejo tudi mrhovino in se zadovoljijo celo z jagodičjem. Nekatere vrste so pravi specializirani plenilci in so pogosto končni plenilci v velikih kolonijah morskih ptic. Tako se rjava govnačka (*Stercorarius antarcticus*) na južnem polu hrani pretežno z jajci in mladiči pingvinov, manj z ribami, velika govnačka (*Stercorarius skua*) na severu pa z manjšimi morskimi pticami, kot so triprsti galebi, mormoni in strakoši. Posamezni osebk se lahko specializirajo na lov ene vrste plena, na primer na jajca in mladiče iz kolonije polarnih čiger (*Sterna paradisea*), ki sicer kolonijo agresivno in družno branijo pred plenilci, zato se jih ti izogibajo. Za uspešno gnezdenje v tundri je pomembna izkušnost gnezdečega para, zato govnačke oblikujejo pare za vse življenje. V kolonijah navadno ne gnezdiijo, nekatere so celo teritorialne, kakor denimo lopataste govnačke (*Stercorarius pomarinus*). V Sloveniji so le izjemne gostje, ki se lahko pojavijo praktično na vseh vodnih telesih tako ob morju kot v notranjosti celine. Od štirih do sedaj pri nas opazovanih sta še najpogostejši bodičasta (*Stercorarius parasiticus*) in lopatasta govnačka. Prva gnezdi po vsej severni Evropi, druga pa k nam prihaja iz ruske tundre.

NJORKE (ALCIDAE)

Na severni polobli z ekološkega vidika pingvine in pelekaniče zamenjujejo njorke, ki so ena od družin pobrežnikov (Charadriiformes). Podobno kot pingvini in pelekaniči se potapljaajo do večjih globin, pri čemer se poganjajo s perutmi. Gre za zelo specializirane morske ptice, razširjene po vseh severnih morjih. Gnezdiijo kolonijsko in med gnezditvijo tvorijo ene izmed največjih skupin ptic na Zemlji. Gnezdiijo lahko na skalnih policah obmorskih klifov, kot so na primer atlantske kolonije lumen (*Uria aalge*) in njork (*Alca torda*), ali pa v rovih, kot na primer mormoni (*Fratercula arctica*). Večina njork se hrani z manjšimi ribami, nekatere so specializirane za planktonske rake. Pri hranjenju se lahko od kolonije oddaljijo več kot 50 km, po gnezditvi se raztepejo tudi do 3500 km daleč, saj večino svojega življenja preživijo na morju. V zahodnem Sredozemlju redno prezimujejo mormoni in njorke, verjetno pa je v preteklosti tu prezimoval tudi del populacije danes izumrle orjaške njorke (*Pinguinus impennis*). V vzhodno Sredozemlje in Jadransko morje le občasno zaide kakšna ptica, opazovane pa so bile tudi na celinskih vodah, zlasti večjih jezerih in rekah, kar pa je prej velika izjema kot pravilo, kakršen je bil primer mormona z Mure leta 1983 in črne njorke (*Cephus grylle*) z Drave leta 1994.

AL VREZEC je raziskovalec na Nacionalnem inštitutu za biologijo in kustos za ornitologijo v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, kjer je bil do letošnjega leta tudi strokovni vodja Slovenskega centra za obročanje ptičev. Na Univerzi v Ljubljani pa študentom biologije predava predmet Ornitologija. Ukvarja se z ekosistemskimi in varstvenimi raziskavami ptic in žuželk, v zadnjem času pa se posveča tudi zgodovinskimi vidikom ornitologije.

foto: **Petra Vrh Vrezec**

ARGENTINSKA OGNJENA ZEMLJA – DEŽELA VETRA, LEDU IN OGNJA

// Matija Križnar, Katja Srebotnjak

Skrajni jug južnoameriškega kontinenta je poseben izziv tudi za mnoge živali in rastline. Te so se odlično prilagodile skozi milijone let, podobno kot prvi človeški prebivalci. Žal je usoda staroselcev Ognjene zemlje polna tragičnih zgodb, ki so jih spisali kolonialisti sredi 19. stoletja. A narava te najjužnejše argentinske dežele še vedno kljubuje vsem, ki si jo upajo obiskati, hkrati pa ponuja izjemen naravoslovni potep, kamorkoli nas že zanese pot.

Izhodišča za vsa potepanja po Ognjeni zemlji (argentinsko *Tierra del Fuego*) se pričnejo v argentinski Ushuaii, ki v staroselskem jeziku domorodcev pomeni "globoki zaliv". Čeprav je zgodovina mesta dokaj kratka, pa je njegova vloga pri osvajanju Antarktike danes nepogrešljiva in

nujna. Ob najinem obisku, v času poznopomladnega obdobja, smo občutili vse klimatske dogodke, od dežja zjutraj do sneženja opoldan in močnega, skoraj poletnega sonca popoldan – vse skupaj vedno začinjeno z veliko mero vetra. Samo mesto leži v morskem kanalu Beagle, ki ločuje argentinski

ZNAČILNOSTI DEŽELE:

Lega: **najjužnejša provinca Argentine, tudi del Čila (zahodni del)**

Št. prebivalcev: **cca. 135.000**

Zanimiv park: **Tierra del Fuego National Park (630km²)**

Na otočku sredi zaliva Beagle gnezdijo **CESARSKI VRANJEKI** (*Phalacrocorax atriceps*). Njihova gnezda so običajno drugo ob drugem, kar je dobra zaščita pred puranjimi jastrebi (*Cathartes aura*), ki oprezajo za jajci.

in čilski del na jugu Ognjene zemlje. Že samo ime zaliva pove, da je tukaj med svojim raziskovanjem potoval tudi Charles Darwin s svojo ladjo Beagle. Mesto je prepredeno s strmimi ulicami in zadovolji potrebe tudi običajnega turista. Za raziskovalce narave pa veliko več ponuja njegova okolica, ki je dosegljiva z avtomobilom, lokalnimi avtobusi, manjšimi ladjami in celo vlakom, ki je »ostanek« nekdanje kazenske kolonije.

V mirnejših pristaniških zalivih Ushuaie sva lahko opazovala južne veleviharnike (*Macronectes giganteus*), ki so izkoriščali vetrne tokove in jadrali vsega nekaj centimetrov od najinih glav. Družbo so jim, predvsem pri iskanju hrane ob obali, večinoma ob kanalizacijskih izpustih, delali za nas nenavadno sivo obarvani delfinski galebi (*Leucophaeus scoresbii*). Na zahodnem delu mesta se lahko bolj ornitološko zvedavi ljubitelji narave odpravijo na

ZEBRASTA GOSARKA
(*Chloephaga picta*) v
parku Tierra del Fuego

potep okoli polslane lagune (arg. *Reserva Natural Urbana Bahía Encerrada*), ki jo skuša lokalna skupnost urediti in zavarovati. Tukaj lahko opazujemo različne gosi in race, kot sta pikasta žličarica (*Anas platalea*) ali velika guga (*Tachyeres pteneres*). Najbolj pogosti pa so radovedni, a še vedno plašni rdečevrti vrabonadi (*Zonotrichia capensis*). Podobno ornitofavno lahko najdemo tudi na obalah pristanišča, kjer se med skalami skrivajo svetovljanski kvakači (*Nycticorax nycticorax*) in celo skalni kormorani (*Phalacrocorax magellanicus*).

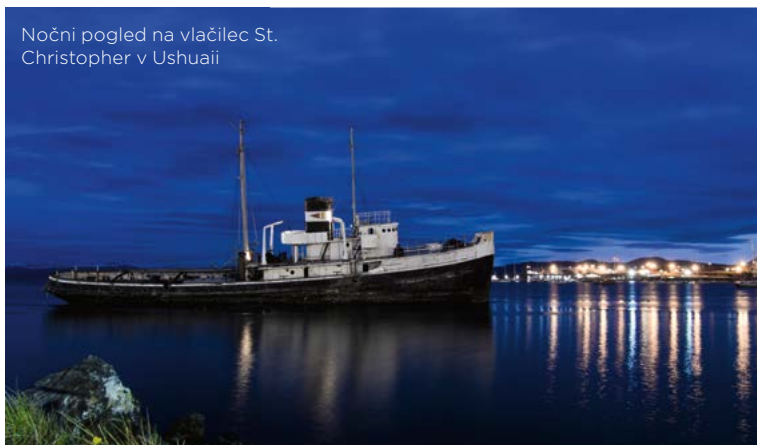

Rumene glive vrste
Cyttaria darwinii

DELFINSKI GALEB
(*Leucophaeus scoresbii*)

**PATAGONIJSKI
MORSKI LEV**
(*Otaria byronia*)

Nočni pogled na vlačilec St.
Christopher v Ushuaii

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

kondor (*Vultur gryphus*),
karakara (*Polyborus plancus*),
kimango (*Milvago chimango*),
veliki kritokljun (*Chionis alba*),
južni veleviharnik
(*Macronectes giganteus*),
zlatooka školjkarica
(*Haematopus leucopodus*),
cesarski vranjek
(*Phalacrocorax atriceps*),
skalni kormoran
(*Phalacrocorax magellanicus*),
pepelasta gosarka
(*Chloephaga poliocephala*),
pikasta žličarica
(*Anas platalea*),
bradati kos
(*Turdus falcklandii*),
delfinski galeb
(*Leucophaeus scoresbii*),
rdečevrati vrabonadi
(*Zonotrichia capensis*)

MARKANTNI BEAGELSKI ZALIV

Posebno doživetje za naju je bila plovba po zalivu Beagle, ki je tudi ena izmed najbolj priljubljenih »atrakcij«, če je vreme le primerno. Sama sva izbrala »klasično« plovbo do turistične kmetije Harberton (arg. Estancia Harberton). Med plovbo smo se ustavljali ob kamnitih otočkih v kanalu, ki so v tem času polni življa. Na prvem otoku (*Isla de los pajaros*) smo lahko opazovali ogromno kolonijo cesarskih vranjekov (*Phalacrocorax atriceps*). Ti vranjeki imajo lepe modre oči in bolj bele trebuščke kot skalni kormorani. Drugi otoček ali otok morskih levov (*Isla de los lobos*) smo zavonjali že od daleč. Velika kolonija patagonijskih morskih levov (*Otaria flavescens*), ki je zasedala otok, se je mirno nastavljalala redkim sončnim žarkom in le nemo opazovala naše fotografske objektivne. Na posameznih skalah so samice dojile svoje mladiče, drugje so se mladi samci topli za boljše položaje na skalnih policah in si po kratkih bojih "čedili" srebrno-rjave kožuhe. Nad vsemi otočki so se spretavali tudi oportunistični puranji jastrebi (*Cathartes aura*) in delfinski galebi. Gotovo najbolj nenavadni med pticami so bili veliki kritokljuni (*Chionis alba*). Te snežno bele ptice so poskakovale med kormoranovimi gnezdi, in ko smo se približali, so prileteli na streho barke ter poizkušali izvabiti od nas kakšen zalogaj. Plovbo po kanalu Beagle smo nadaljevali proti vzhodu z obiskom kolonije pingvinov. Maloštevilni koloniji Magellanovih pingvinov (*Spheniscus magellanicus*) so delali družbo še posamezni osebki oslovskih pingvinov (*Pygoscelis papua*). Ti pingvini so malo večji od Magellanovih in imajo živo oranžno obarvane kljune.

Najina plovba se je končala z izkrcajem pri prej omenjeni turistični kmetiji oz. ranču Harberton. V njeni bližini stoji eden izmed najbolj zanimivih muzejev – *Museo Acatushún*, ki predstavlja, raziskuje in hrani predvsem okostja morskih sesalcev, največ kitov. Te lahko zasledimo že v okolici hal, kjer so po tleh raztresena okostja različnih kitov, od ork do delfinov. Na vprašanje »zakaj« sva dobila enostaven odgovor, da je to naravno čiščenje ter lahko traja več desetletij, kar kažejo tudi mnogi z mahom poraščeni skeleti. V muzeju imajo veliko razstavno zbirko okostij kitov, med katerimi so nekatera izjemno redka. Še več gradiva pa hranijo v depojskih prostorih, skozi katere smo se tudi sprehodili.

REZERVIRANO ZA NARAVO IN TURISTE

Zahodno od Ushuaie se razprostira z zalivi preprejeni in neprehodno poraščeni narodni park *Tierra del Fuego*. Po njem je speljanih nekaj daljših pohodniških poti, ki so zelo slikovite in priljubljene. Midva sva med njimi izbrala najbolj slikovito, ki sledi zalivu *Lapataia* in je speljana po grebenih ter dolinah ob manjših zalivih. Že logotip parka prikazuje enega najpogostejših prebivalcev parka, morsko gosarko (*Chloephaga hybrida*), ki ji »družbo« dela enako pogosta zebrastra gosarka (*Chloephaga picta*). Samec zebrastra gosarke ima sivo-črno telo in bel vrat, samica pa rjavega. Kako zaščitniški so samci do svojih samic, sva opazila skoraj pri vsakem srečanju, kjer je samica počepnila, samec pa se je postavil med nas in njo. Drugi zelo pogost prebivalec parkovnih gozdov je bradati kos (*Turdus falcklandii*), ki spominja na našega kosa (*T. merula*), le da je ta drozg

KIMANGO
(*Milvago chimango*)

OSLOVSKI PINGVIN
(*Pygoscelis papua*)

obarvan rjavkasto-sivo. Nad zalivom se ponekod dvigujejo tudi gorski grebeni, nad katerimi sva prvič na najinem potepu opazovala tudi samico kondorja (*Vultur gryphus*). Enako elegantno kot kondor je nad morsko gladino zračne tokove izkoriščal falklandski albatros (*Thalassarche melanophris*). Na posameznih skalnih čereh sredi zaliva so kolonije ustvarili tudi cesarski vranjeki v družbi zlatookih školjkaric (*Haematopus leucopus*). Po deblih sva zaman iskala Magellanove žolne (*Campephilus magellanicus*), z nekaj več sreče pa sva našla nekaj drugih ptic, kot so hišni stržek (*Troglodytes aedon*), manjši lončarji ... Na bolj odprtih travnikih pa so za žuželkami stikali črnogolšasti ibisi (*Theristicus melanopis*). Gozdovi v parku so še vedno naravni, saj sta sečnja in odvoz lesa strogo prepovedana. Tudi ekološka ozaveščenost je izjemna – ob prihodu in plačilu vstopnine (ki je samo enodnevna) smo namreč dobili tudi vrečke za smeti.

PO SLEDEH LEDENIKOV

Seveda pa v okolici Ushuaie najdete tudi "brezplačne" pohodniške poti, ki so enako slikovite in primerne tudi za najbolj zahtevne naravoslovce in pohodnike. Sama sva po naključju v eni izmed dolin, ki s severa prodirajo proti mestu, "odkrila" gorsko stezico, ki je vodila do ledenika *Martial* oziroma istoimenske gorske verige. Potka je bila speljana po pragozdu, kjer ležijo ogromna debela eno prek drugega in so nekateri odseki prav praviljni. Glavni tvorci gozdov so bukovci rodu *Nothofagus* (vsaj tri vrste) in nekatere vrste grmovnic. Na posameznih drevesnih vejah in deblih so rastle pozornost zbujajoče rumeno oranžne glive (*Cyttaria hariatii* in *Cyttaria darwinii*), značilne spremljevalke patagonskih gozdov.

Sredi ledeniške doline sva prišla na opuščeno smučišče in do prvih ledeniških moren uživala med pogledi proti prelivu Beagle in bližnjim gorskim vrhovom. Na koncu prehodne poti, kjer naju je ustavil

še snežni nasip, sva med nizkoraslimi bukvami vrste *Nothofagus antarctica* opazovala bradate kose. V nižjih predelih med drevesi pa so se spretno preletavali kimangi (*Milvago chimango*). Te roparice sva našla skoraj povsod po okolici, celo v mestu in na obalah. Ta vrsta je najmanjša predstavica karakar, a izjemno prilagojena tukajšnjemu okolju.

Še bolj slikovita, a zahtevna pot je vodila do ledeniškega jezera Esmeralda (*Laguna Esmeralda*), ki leži severovzhodno od Ushuaie. Izhodišče je počivališče ob glavni cesti (RN 3, najbolj južna avtocesta J. Amerike). Pot vodi prek zamočvirjene doline, kjer so svoja zatočišča našli danes nezaželeni kanadski bobri (*Castor canadensis*). Zaradi krzna so jih na veliki otok Ognjene zemlje naselili sredi 20. stoletja, danes pa povzročajo nesluteno škodo in močno ogrožajo biotsko raznovrstnost. Sredi močvirja smo našli nekaj jezerc z velikimi spletenimi domovanji na sredini. Na bregovih potoka je mogoče opazovati tudi pepelaste gosarke (*Chloephaga poliocephala*) in že omenjene zebraste gosarke. Podobno močvirnato in barjansko okolje najdemo tudi na dvignjenih območjih blizu jezera Esmeralda. Tam so tla šotnata in prerasla z mehkim mahom, kar je velik izziv za pohodnike, saj nekateri pogreznjeni do kolen zaključijo svoj pohod. Sledove ledeniškega delovanja, od obrusov do velikih morenskih nasipov, najdemo skoraj na vsakem koraku. Nizkorasle bukke so idealno bivališče za črnoglave skalne tirančke (*Muscisaxicola maclovianus*). Na koncu ledeniške doline nas je prek morenskega nasipa pričakalo turkizno modro jezero Esmeralda, ki ga obdaja gorska veriga, izvotljena od nekdanjega ledenika.

Kratko potepanje po skrajnem jugu Argentine je bilo polno izzivov in presenečenj. Toda ob pogledu na fotografije in preletavanju spominov je bilo vredno vsega vetra, dežja in snega. Za naju je bila to res neverjetna naravoslovna pustolovščina.

Kolonija **CESARSKIH VRANJEKOV**
(*Phalacrocorax atriceps*)

foto: vse **Matija Križnar**
in **Katja Srebotnjak**

SODELOVANJE JE POT K VARSTVU PROSTOŽIVEČIH ŽIVALI

// Benjamin Dovečar

» Lepoto in izvirnost umetnine lahko ustvarimo na novo, čeprav je bil njen prvi snovni izraz uničen; izginula harmonija lahko znova navdihne skladatelja; toda ko neha dihati zadnji živeči pripadnik vrste, se morata pojaviti novo nebo in nova zemlja, da bo spet lahko nastalo nekaj njemu podobnega.« Ameriški naravoslovec, ornitolog, morski biolog, entomolog in

JAPONSKI NAČRT ZA VAROVANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI

Ključni prednostni nalogi japonskega načrta za ohranjanje biotske raznovrstnosti in s tem izboljšanja stanja ogroženih vrst živali in rastlin ter tudi krepitev lokalne skupnosti sta obnovitev stika z naravo in poudarek na izobraževanju o ohranjanju

*Kar 27 vrst živali in rastlin
Okinave je nacionalno ogroženih.*

raziskovalec Charles William Beebe (1877–1962) nam je s to svojo mislijo dal vseživljenjsko popotnico v razmišljanju in delovanju, da ne bi, kot se je v preteklosti že zgodilo, zaradi naše vzvišenosti in neodgovornosti za vedno izgubili kake živalske vrste in s tem osramotili preteklost, osiromašili sedanjost ter prihodnost postavili pod vprašaj.

Ravno zato se mi je zdelo kot zgled dobre prakse primerno predstaviti prizadevanja Japonske za ohranjanje ali celo izboljšanje stanja njihove biotske raznovrstnosti. Še posebno mi je zanimiv odnos njihove družbe do kritično ogroženega okinavskega mokoža (*Gallirallus okinawae*), endemične ptice gozdov Yanbaru na severu japonskega otoka Okinave. Od njegovega odkritja leta 1981 so skupnosti v Yanbaru do njega razvile močen odnos, saj ga prepoznajo kot pomemben simbol regionalne kulturne istovetnosti in kot edinstveno naravno bogastvo, ki privablja obiskovalce in podpira dogajanje v skupnosti.

Prevozna sredstva (poštni avto, avtobus) prebivalcem otoških mest z domiselnimi upodobitvami okinavskega mokoža in drugih zavarovanih vrst živali širijo naravovarstveno sporočilo.

foto: Benjamin Dovečar

narave. Ministrstvo za zdravje je v Kunigamiju že leta 1999 odprlo Center za varstvo prostoživečih živali Yanbaru in naravni muzej Ufugi. S tem je veliko prispevalo k izobraževanju o varstvu narave in gojenju ozaveščenosti o območju Yanbaru in njegovi biotski raznovrstnosti.

Neotipljiva kulturna vrednost in potencialna gospodarska vrednost, prepoznana v okinavskem mokožu, se kaže v naložbah tako vladnih kot tudi interesnih skupin v podporo objektom, dogodkom

O OKINAVSKEM MOKOŽU

Okinavski mokož, Yanbaru Kuina (ヤンバルクイ), je edina neleteča ptica na Japonskem. Podobno kot vse vrste v družini tukalic ima tudi ta močne noge, kratka zaobljena krila in rep, zmanjšan v čopičasto perje. Njegova razširjenost je omejena na gorske predele gozdov Yanbaru v severni regiji Okinave. To območje zaznamujejo predvsem gosti subtropski zimzeleni gozdovi. Predvidevajo, da njegova populacija upada. Trenutna ocena celotne populacije je 720 osebkov, od tega približno 480 odraslih (BirdLife International, 2017). Posledično je uvrščen med kritično ogrožene vrste na Japonskem od leta 2012 in na Rdeči seznam ogroženih vrst IUCN.

Japonska si zelo prizadeva z različnimi ukrepi zavarovati kritično ogroženega OKINAVSKEGA MOKOŽA (*Gallirallus okinawae*), endemično ptico gozdov Yanbaru na severu japonskega otoka Okinave.

foto: iStock

in kampanjam, povezanih s ptico in njenim ohranjanjem. Izobraževanje ljudem pomaga izboljšati svoje znanje in veščine, spodbuja zaveden odnos do varstva narave, poveča udeležbo pri aktivnih okoljskih vprašanjih, podpira politike ohranjanja, krepi delovanje prostovoljcev in zagotavlja financiranje.

Krofi v embalaži z okinavskim mokožem

foto: Benjamin Dovečar

AKCIJA ZA OHRANJANJE OKINAVSKEGA MOKOŽA

Okinavski mokož je pravno zavarovan kot nacionalna ogrožena vrsta in priznan kot „naravni spomenik“. Ministrstvo za pravosodje je določilo smernice za njegovo varovanje. V območju njegovega življenjskega prostora postavljajo pasti in ograje, da bi zmanjšali populacijo njegovih velikih plenilcev, mungov. Spremenili so tudi cestno infrastrukturo, naredili betonirane cestne robove, ki povečujejo vidnost ptic, in postavili ograje skupaj s podvoznimi prehodi in tunele za divje živali na določena žarišča avtocest za zmanjšanje prometnih trkov.

VTIS VARSTVA NARAVE NA OBISKOVALCA ARHIPELAGA RYUKYU

Če se v začetku novembra odpravite s tokijskega letališča Haneda in pristanete na letališču v Nahi, glavnem mestu Okinave, vas ne presenetijo samo temperaturna razlika, lepo vreme in cvetoče rastline, temveč predvsem vsepovsod pričujoče podobe okinavskega mokoža. Že na samem letališču privabi pogled velik plakat, ki prispelim potnikom sporoča,

Okinavski mokož je upodobljen na različnih izdelkih, celo na talnih ploščicah, in ne zvišuje le življenjskega standarda lokalnega prebivalstva, marveč ga tudi spodbuja k skrbi za njegovo varovanje.

foto: Benjamin Dovečar

»Prosim, vozite počasneje.« opozarja voznike ta enonogi okinavski mokož na občestni tabli na dvopasovni avtocesti.

foto: Benjamin Dovečar

da so stopili na območje, razglašeno za svetovno naravno dediščino. Kot vsa letališča ima tudi to številne trgovine z oblačili, spominki in prigrizki, kjer se poleg običajnih stvari ponuja še veliko različnih izdelkov z upodobitvijo okinavskega mokoža, pa naj so to majice, nogavice, torbe, mape, nosilne vrečke, čaji, piškoti in še in še bi lahko naštevali.

Ko zapustiš letališče in se odpraviš na vlak do postaje Omoromachi, te med talnimi ploščicami in zastekljenimi površinami gledajo izvorno upodobljeni mokoži. Prav tako te med hojo po mestu ne začudi več, da mestni avtobusi niso polepljeni z različnimi komercialnimi reklamami, temveč nalepkami ogroženih in zavarovanih živalskih vrst. Če zapustiš Naho in se odpraviš na pot po dvopasovni avtocesti proti severu do narodnega parka Yanbaru, lahko med vožnjo opaziš sporočilne table in prometne znake, ki opozarjajo na te ptice na cesti.

Tukaj leži tudi vas Kunigami, ki je okinavskega mokoža sprejela kot svoj simbol, upodobljen na vaškem logotipu in poslovnih krajevni tabli z napisom "Spet ste dobrodošli v Kunigami, vasi okinavskega mokoža." V Kunigamiju lahko obiskovalci kupijo tudi krofe (lokalno specialiteto) v embalaži s sliko dveh okinavskih mokožev, ki si delita krof.

Japonci pa ne varujejo le okinavskega mokoža, temveč še kopico drugih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, zato naj se ta prispevek zaključi s še eno mislijo, tokrat indijskega misleca Rabindranatha Tagoreja (1861–1941), ki jo v prenesenem smislu lahko povežemo tudi s prizadevanjem ohranjanja biotske raznovrstnosti za prihodnje generacije. »Spal sem in sanjal, da je življenje radost; prebudil sem se in ugotovil, da je življenje dolžnost. Ravnal sem se po tem in glej, dolžnost je postala radost!« Naj naša dolžnost zavarovati biotsko raznolikost tega planeta, doma vseh živih bitij, postane naša radost.

KOT ZANIMIVOST:

Nekdanji japonski cesar Akihito je s svojimi ugledom in vplivom ter študijami na področju ihtologije kot tudi raziskavami flore in favne na posestvih cesarske palače močno vplival na politiko ohranjanja biotske raznovrstnosti v deželi vzhajajočega sonca.

Njegov mlajši sin, princ Fumihito Akishino, je na kolidžu St. John's v Oxfordu doktoriral iz ornitologije. Zdaj deluje kot predsednik Inštituta za ornitologijo Yamashina in Japonskega združenja zooloških vrtov in akvarijev.

SPLETNA ZVEZDA - VELIKA UHARICA

Na društvu smo vzpostavili spletno kamero, prek katere lahko v živo spremljate dogajanje na gnezdu velike uharice (*Bubo bubo*).

<https://uharica.ptice.si/v-zivo/>

ZAKAJ SO PTIČJA JAJCA RAZLIČNIH BARV

// Julija Ržišnik

Barva jajčne lupine se pri pticah spreminja od vrste do vrste – od kokošjih svetlo rjavih do emujevih temno zelenih. Kaj natančno vpliva na različno obarvanost jajc, je bila za raziskovalce dolgo časa velika uganka. Slišati je bilo različne teorije, od kamuflažne prednosti rjavih in pikastih jajc, boljše zaščite temno obarvanih jajc pred poškodbami zaradi UV svetlobe, do tega, da imajo lahko različne barve različne protimikrobne lastnosti. V raziskavi, ki so jo opravili na jajčnih lupinah 634 vrst ptic z vsega sveta, pa so skušali različno obarvanost ptičjih jajc pojasniti z različnimi potrebami po termoregulaciji. To z drugimi besedami pomeni, da so želeli dokazati, kako ptice hladnejših okolij zaradi večje potrebe po segrevanju zarodkov ležejo jajca temnejših barv kot ptice iz toplejših območij.

ZEMLJEVID GEOGRAFSKE RAZŠIRJENOSTI RAZLIČNIH BARV JAJC

V raziskavo so vključili jajčne lupine 634 različnih vrst ptic z vsega sveta. Za vsako vrsto so določili območje gnezditvene razširjenosti, izmerili svetlost in barvo jajčne lupine. Da bi podprli svojo termoregulacijsko teorijo, so jajca domače kokoši (*Gallus gallus domesticus*), domače race (*Anas platyrhynchos domesticus*) in japonske prepelice (*Coturnix japonica*) izpostavili naravnim sončnim žarkom in spremljali hitrost segrevanja in ohlajanja različno obarvanih jajc.

PTICE V HLADNEJŠIH OKOLJIH LEŽEJO TEMNEJŠA JAJCA

Z rezultati raziskave so pokazali, da je temnejša obarvanost jajčnih lupin značilna za hladnejša območja, medtem ko v toplejših regijah na splošno prevladuje svetlejša obarvanost. V slednjih območjih najdemo tudi večjo raznolikost v obarvanosti jajčnih lupin kot v hladnejših. Ugotovili so, da so za hladnejša mesta bolj značilna jajca temno rjave barve, v toplejših regijah pa od rjave do modre barve. Prav tako so s testom izpostavitve naravni sončni svetlobi različno obarvanih jajc pokazali, da se temnejše obarvana jajca segrevajo hitreje in počasneje ohlajajo kot svetlejša.

Ptice in sesalci lahko vzdržujejo stalno telesno temperaturo ne glede na nihanje temperature okolja, kar pa ne velja za ptičje zarodke, ki v jajcu niso sposobni uravnavati stalne temperature. Za preživetje ptičje-

ga zarodka v jajcu je nujno, da ostane znotraj ozkega temperaturnega območja. Temnejša jajca vpijajo več toplote, kar je velika prednost v hladnejših okoljih. Plenilski pritisk je tam nižji, zato so lahko potovanja staršev v in iz gnezda pogostejša. Ker se zaradi okoljskih razmer jajca ohladijo pod spodnjo mejo temperaturnega območja, pa so »izletni« staršev iz gnezd krajši, da se ohrani ustrezna inkubacijska temperatura jajc. V toplejših življenjskih okoljih imajo ptice manjše težave z vzdrževanjem ustrezne temperature jajc. Zaradi manjše potrebe po vpijanju toplote je spremenljivost barve jajčne lupine v toplejših regijah večja in je verjetno povezana z drugimi lokalnimi konkurenčnimi dejavniki, kot so protimikrobne lastnosti in plenilsko tveganje.

ZAKLJUČEK

Pričujoča raziskava je do sedaj edina, s katero so raziskovalci pokazali, da se barva ptičjih lupin razlikuje glede na temperaturo gnezditvenega okolja. Z novimi spoznanji sedaj razumemo, kako so ptice po vsem svetu prilagodile barvo svojih jajc, da bi lahko bile kos okoljskim izzivom in posebnostim. Kljub temu pa vprašanje, zakaj so nekatera jajca enakomerno obarvana, nekatera pikasta in druga progasta, ostaja še vedno nepojasnjeno.

Raznolikost v obarvanosti **JAJČNIH LUPIN** - barva nakazuje, ali ptičja vrsta živi v toplejših ali hladnejših območjih.

foto: iStock

Literatura:

– WISOCKI, P. A., KENNELLY, P., RIVERA, I. R., CASSEY, P., BURKEY, M.L. & HANLEY, D. (2019): The global distribution of avian eggshell colours suggest a thermoregulatory benefit of darker pigmentation. – *Nature Ecology & Evolution* 4: 148-155.

TUJERODNI SESALCI: KAKO DOBRO JIH ZARES POZNAME

// Jasna Tarman

NUTRIJE (*Myocastor coypus*) so pri nas od konca 19. stoletja gojili za potrebe krznarske industrije. Prvo poročilo o pojavljanju v naravi, iz okolice Maribora, pa sega v leto 1937. V zadnjih letih so uspešno naselile vodotoke v večjem delu Slovenije.

foto: **Janez Tarman**

Tujerodne vrste so tema, ki v zadnjem času vse pogostejše polni tako strani naravovarstvenih publikacij kot tudi dnevnih časopisov. V svetovnem merilu so bile vse obsežnejše posledice vnosa živalskih in rastlinskih vrst v ekosisteme, kjer jih v preteklosti ni bilo, prepoznane kot ena največjih groženj svetovni biotski raznovrstnosti. Tujerodna je vrsta, ki živi zunaj območja pretekle ali sedanje naravne razširjenosti oz. območja, ki bi ga lahko dosegla z naravnim širjenjem. Poseljuje torej območje, ki ga ne bi mogla doseči brez posredovanja človeka. Preprosta definicija na prvi pogled zadošča za razvrstitev sleherne nove vrste v prostoru. A če se ob opazovanju človeka vajenih nutrij ob Ljubljani njihove tujerodnosti še vsaj bežno zavedamo, smo številne druge vrste že davno nehote »naturalizirali« ali pa o tem, da prihajajo od drugod, preprosto nismo nikoli razmišljali.

Tujerodni sesalci ne izvirajo zgolj iz izpustov ali pobegov gojenih živali, številne vrste so bile v naravo naseljene namerno.

»STARE« TUJERODNE VRSTE

Selitvam ljudi in ustvarjanju človeku prilagojenega okolja so sledili tudi sesalci in tako osvojili nova območja. Verjetno je naša najstarejša tujerodna vrsta, hišna miš (*Mus musculus*), tako v srednjo Evropo z Bližnjega vzhoda prispela že pred približno 4000 leti, vrsta pa je v zadnjem tisočletju uspešno naselila praktično vse koticke našega planeta.

Iz jugovzhodne Azije je k nam nekoliko pozneje, domnevno v 2. stoletju pred našim štetjem, prišla tudi njena sorodnica, črna podgana (*Rattus rattus*). Vrsti, verjetno najbolj znani kot rezervoar povzročitelja kuge v srednjeveški Evropi, se je šele v 18. stoletju v Evropi nato pridružila še bistveno večja siva podgana (*Rattus norvegicus*), ki jo danes srečamo zlasti v bližini skladišč hrane, na smetiščih, v kanalizacijskih kanalih in drugod.

Čeprav je gotovo, da nobene od »starih« tujerodnih vrst glodavcev v bližini svojih bivališč ne sprejmemo s prav velikim navdušenjem, o njih danes skoraj zagotovo ne razmišljamo kot o (invazivnih) tujerodnih vrstah. Tega statusa jim kljub znani zgodovini ne dodeljuje niti veljavna zakonodaja.

OD BLIZU IN DALEČ

Pojem tujerodnosti običajno brez težav razumemo v okvirih jasno definiranih geografskih enot. Tako je očitno, da je južnoameriška vrsta, kot je nutrija (*Myocastor coypus*), v Evropi tujerodna vrsta. Ne pozabimo, da tujerodnost ni nujno vezana na državne meje. Tako so denimo ribe, ki so bile z namenom popestritve ribolova iz donavskega naseljene v reke jadranskega povodja (npr. potočna postrv ali donavska podust), v svojem novem prebivališču tujerodne, tudi če izvirajo iz le nekaj kilometrov oddaljenih (slovenskih) voda.

Na drugi strani se v našem prostoru v zadnjih desetletjih pojavljajo nekatere nove vrste, ki jim ne

moremo pripisati statusa tujerodnosti. Takšna vrsta je tudi šakal (*Canis aureus*), ki se pri nas pojavlja vse od petdesetih let prejšnjega stoletja, populacija pa je v zadnjem desetletju v očitnem porastu. Zgodovinskih dokazov o pojavljanja šakala v Sloveniji nimamo, starost njegovih najstarejših fosilov na Hrvaškem pa paleontologi ocenjujejo na najmanj 6500 let. Kljub na videz tradicionalnemu bivanju vrste pri naših sosedih njeno razširjenost v celinskem delu države (Slavonija) beležijo šele od 19. stoletja, medtem ko so Istro šakali dosegli šele v 20. stoletju. Vrsta torej bolj ali manj kontinuirano brez pomoči človeka širi svoje območje razširjenosti že dolgo, pri opredeljevanju statusa tujerodnosti pa uspešno prečenje posameznih državnih meja ne bi smelo igrati posebne vloge.

NAŠA DIVJAD

Večina sodobnih tujerodnih vrst sesalcev, vključno z med njimi najbolj znanimi nutrijami in pižmovkami (*Ondatra zibethicus*), izvira iz izpustov oziroma pobegov gojenih živali v ujetništvu. V nekaterih primerih pa je bila naselitev povsem namerna. Tako so bili po drugi svetovni vojni k nam večkrat naseljeni mufloni (*Ovis ammon*), izvorno iz Male Azije, po letu 1965 pa tudi damjaki (*Dama dama*), izvorno iz Sredozemlja. Obe vrsti sta oblikovali stabilne prostoživeče populacije, ki jih upravljajo lovci.

Na naših visokogorskih travnikih lahko srečamo tudi kolonije alpskih svizcev (*Marmota marmota*). Te do pet kilogramov težke, v talnih rovih živeče ve-

Opazno širjenje življenjskega prostora **ŠAKALA** (*Canis aureus*) se je pričelo v 20. stoletju, sprva vzdolž vzhodne jadranske obale in po nižinah jugovzhodne in srednje Evrope. V zadnjih letih so bili posamezni osebki zabeleženi v večini srednjeevropskih držav, dosegli pa so tudi Nizozemsko in Dansko, Baltske države in celo Finsko.
foto: **Janez Tarman**

verice so v preteklosti resda že poseljevale območje Slovenije, a svizci so po koncu zadnje ledene dobe pred približno 10.000 leti pri nas izumrli. Kot glacialni relikv so se ohranile populacije v visokogorju centralnih in zahodnih Alp ter v delu Karpatov in Visokih Tater. Svizce so v 20. stoletju lovci večkrat naselili v Karavanke ter Kamniške in Julijske Alpe. Vse današnje kolonije tako izvirajo izključno iz naseljenih živali.

Podobno, a verjetno še bolj presenetljivo, je bila konec 19. stoletja v naše gore ponovno naseljena tudi vrsta, ki jo dojemamo kot simbol naših gora, tj. alpski kozorog (*Capra ibex*). Mnenja glede časa izumrtja kozoroga pri nas sicer niso enotna. Vrsta naj bi, podobno kot svizci, pri nas izumrla že ob koncu zadnje poledenitve, medtem ko posamezni viri navajajo, da se je to zgodilo šele konec 17. sto-

Podatki o prvi naselitvi **MUFLONA** (*Ovis ammon*) na evropskih tleh segajo v 16. stoletje, v Slovenijo pa je bil prvič naseljen po 2. svetovni vojni na območje Triglavskega narodnega parka.

foto: **Janez Tarman**

letja. Lovci so kozoroge v Sloveniji prvič naselili leta 1951, doselili pa nato še večkrat v teku 20. stoletja. Neizpodbitno dejstvo je, da vsi danes živeči kozorogi v Sloveniji izvirajo iz naseljenih osebkov edine preživele populacije v Italiji.

JUŽNOAMERIŠKI KOATIJI, RAKUNI IN RAKUNASTI PSI

Poleg vrst, ki pri nas v naravi že tvorijo bolj ali manj stabilne populacije, lahko v naravi kmalu pričakujemo še številne druge. Med njimi so bili pri nas že zabeleženi posamezni osebki južnoameriškega koatija (*Nasua nasua*, 2015), rakuna (*Procyon lotor*, 2002) in rakunastega psa (*Nyctereutes procyonoides*, 1980). Vrste, ki so že naselile druge države s primerljivimi razmerami, a jih je z ustreznimi ukrepi še mogoče odstraniti, so bile uvrščene na nedavno pripravljeni Opozorilni seznam, ki omogoča preprečevanje njihovega vnosa oz. zaznavanje v zgodnjih fazah širjenja, ko še lahko preprečimo nastanek škode. Več informacij o Opozorilnem seznamu in tujerodnih vrstah najdete na spletni strani www.tujerodne-vrste.info.

KOBILAR

// Mirjana Šipek

»Spevno in glasno žvrgolenje v manjšem sestoju bukovih dreves v osrčju Slovenskih goric je med mojim fotografskim pohodom pritegnilo mojo pozornost. Kmalu mi je pogled razkril spretnega pevca, kobilarja (*Oriolus oriolus*), ki je z gosenco v kljunu zvedavo sedel na bukovi veji. Kobilar je priletel potešit lakoto mladiču, ki je zaloge svoje energije porabljal verjetno za prve letalske poskuse v gozdni podrasti.

A le kako se je ta malček znašel tako daleč od gnezda?»

»VELIKA GOSPODA JE RADA KASNA.«

Z besedami velikega ljubitelja in poznavalca narave, Frana Erjavca, začnimo zgodbo o kobilarju ali vugi, kakor so ga imenovali včasih. Pred približno 150 leti je zapisal: »Velika gospôda je rada kasna. Potem je tudi kobilar velik gospod, kajti on se med najzadnjimi pticami vrača spet v naše kraje. Belo cvetje se že trebi iz jablan in hrušek, druge ptice že davno valé, nekatere pa že mladino pitajo, ko nam glasni: siv kobil! naznanja prihod plemenitega ptiča; in sadje še ni jelo zoreti, se že spet pripravlja na odhod. Samo kake tri mesece živi pri nas, tri četrti leta pa drugod možuje. Človek bi po tem skoro sodil, da kobilar ni naš pravi ptič, da k nam pride le v gôstje. Ali kraj vsega tega je kobilar vendar naš pravi domači ptič, kajti ptič je ondi doma, kjer ima gnjezdo, kjer svojo mladino odgaja — in to dela kobilar pri nas, ne pa na ptujem. To mu pa pritrđimo, da nas po svojem lepem zlatem perji opominja na gîzdave ptice toplejših krajev.«

Prvi pogled na to karizmatično ptico nas res utegne zavesti, kakor pravi že Erjavec, da gre zaradi njene rumene obarvanosti za kakšno eksotično vrsto. Vendar pa je kobilar naša ptica, ki se izda z značilnim žvrgolenjem. Le vidimo jo redkeje zaradi plaš-

Samec **KOBILARJA** (*Oriolus oriolus*) je bleščeče rumeno in črno obarvan. Mladostni osebk in samice so zgoraj zelenkasto rumeni, spodaj pa zelenosivi.
foto: Mike Langman / RSPB images

nosti in zadrževanja v krošnjah. A zrelim sadežem v sadovnjakih se ne more upreti, še posebno češnjam. Takrat imamo največ možnosti, da v bližini naselij in sadovnjakov to karizmatično ptico tudi uzremo.

Kobilar je svoje slovensko ime dobil zaradi oglašanja, ki spominja na »siv kobil«, medtem ko latinsko ime »oriolus« izhaja iz besede »aureolus«, ki pomeni zlato, in se seveda nanaša na rumeno barvo peres, ki krasijo samca. Samica je obarvana skromneje v zelenkasto rumenih odtenkih.

SELITVENI REKORDER

Razširjen je na izjemno velikem območju, vse od zahodne Evrope pa do Sibirije in na jugu do severne Afrike. Severni del območja razširjenosti sega na Britansko otočje. Prezimuje v ekvatorialni in vzhodni

Mladiča kobilarja je pritegnila muha. A tokrat mu je še ne bo uspelo upleniti. Malček je še povsem odvisen od hrane, ki mu jo prinašata skrbna starša.

foto: Dušan Šipek

Afriki. Med vsemi našimi obročkaniimi ptiči je eden izmed selivcev na dolge razdalje. Na Ljubljanskem barju leta 1998 obročkani kobilar je bil čez dve leti zabeležen v 6356 km oddaljenem Kongu.

SAMICA JE VODJA »GRADBENIH DEL«

Samec se s prezimovališč običajno vrne sredi maja, in sicer teden dni pred samico. Z graditvijo gnezda pričneta približno pet dni po njenem prihodu. Mošnjato gnezdo med dvema vejama spleta le samica, pri tem pa ji samec lahko pomaga z zbiranjem primerne gradbenega materiala, ki sestoji iz trave, mahu, listja, papirja, dlake in celo plastičnih trakov. Samica v maju in juniju izleže tri do pet belo pikčastih jajc, iz katerih se po 18-19 dneh izvalijo mladiči, običajno dva do trije. Če so v leglu štirje mladiči, je celo v dobrih letih eden slabše prehranjen in v rasti zaostaja za drugimi. V letih, ko je hrane manj, je takšen pojav opazen že v manjših leglih. Zdravi, dobro razviti mladi kobilarji se, kakor hitro je le mogoče, razpršijo visoko po krošnjah, da so le letalna peresa dovolj razvita. Vendar pa so opazovanja legel s tremi ali štirimi mladiči razkrila, da strmoglavljenje

KOBILAR s plenom v kljuno čaka na pravi trenutek, da nahrani mladiča, ki poletava po podrašti.
foto: Dušan Šipek

Prvi pogled na to karizmatično ptico nas res utegne zavesti, da gre zaradi njene rumene obarvanosti za kakšno eksotično vrsto.

Ta izredno živobarvni ptič prebiva v vlažnih listnatih gozdovih, parkih, vrtovih ter drevoredih.
foto: Dejan Bordjan

nekoliko šibkejšega mladiča v podrast ni redkost. Zvesta starša obiskujeta tudi te mladiče, a nimamo podatkov, kolikšno je njihovo preživetje. Zgodbo o verjetno strmoglavljenem mladiču pripovedujejo tudi naše fotografije. Tudi tu je skrbni roditelj nosil hrano svojemu mladiču v podrast, a o končnem izidu te tekme z naravo ne vemo prav veliko.

NEUSTRAŠNA STRAŽARJA ZARODA

Kobilarja sta izredno dobra stražarja in zelo dobro varujeta svoj zarod. Agresivni ptici preženeta večino plenilcev, ki bi utegnili škodovati podmladku. Opazovano je bilo gnezdo kobilarja le 15 metrov od gnezda škrjančarja (*Falco subbuteo*). Ko je le-ta preletel kobilarjevo gnezdo, ga je kobilar preganjal iz gozda več kot kilometer. Zagotovo pa imajo premoč plenilci, ki napadajo v skupinah. Tako so v Angliji glavni kobilarjevi plenilci srake (*Pica pica*), kavke (*Corvus monedula*), črne vrane (*Corvus corone*) pa tudi veverice (*Sciurus sp.*),

vendar je delež spodletelih gnezditcev zaradi plenilcev majhen. Še največ izgub nastane zaradi vplivov človeka ali močnejših neurij. Število mladičev v leglu je močno odvisno od vremenskih razmer, ki lahko povzročijo velika, a kratkotrajna nihanja v številčnosti kobilarjev na regionalni ravni. V Angliji je po opazovanjih največji upad števila mladičev povzročilo slabo junijsko vreme. V toplem in suhem juniju sta namreč kobilarja vzredila trikrat več mladičev kot v deževnem in hladnejšem mesecu. Slabe vremenske razmere v nemalo primerih povzročijo pogin celotnega legla. Če prvo gnezdenje iz različnih razlogov le spodleti in je dovolj zgodaj, da se lahko razvije še drug zarod, bo samica ponovno gnezdila.

POPULACIJA JE ZA ZDAJ V DOBREM STANJU

V Evropi je populacija kobilarjev ocenjena na približno 4 do 8 milijonov gnezdečih parov. Po podatkih IUCN je trend evropske populacije trenutno neznan. V nekaterih območjih EU so ocenili, da se velikost njegove populacije povečuje. V zahodni Evropi ga slišimo žvrgoleti v parkih, delno odprtih listopadnih gozdovih, obrežnih vrbovih in topolovih gozdovih, tudi v nasadih gozdnega drevja in drugih kultiviranih površinah z drevjem. Več virov pa omenja prav topolove nasade kot optimalno življenjsko okolje kobilarja, sploh na njegovem skrajnem severnem območju razširjenosti. V Veliki Britaniji je prav izguba velikih topolovih nasadov povzročila upad populacije kobilarjev, saj je bilo več kot 90 % vseh najdenih gnezd v nasadih hibridnega črnega topola. Kljub trenutnemu dobremu stanju populacije pa je po ocenah posameznih strokovnjakov vrsta lahko v prihodnje ogrožena zaradi klimatskih sprememb. Uspeh zaroda je namreč, kakor smo videli, močno povezan z vremenskimi razmerami.

BARVNA PALETA PTIC

GORSKA LEPOTA

Zgodaj zjutraj smo se odpravili v Julijske Alpe na "lov" za belkami (*Lagopus muta*). Kaj kmalu se nam je nasmehnila sreča in prikazal se je samec v svatovskem perju.

POZIRANJE

Kar nekaj časa sem si želel v živo videti in fotografirati smrdokavro (*Upupa epops*). Ko sem po dolgem času naletel na mesto, kjer gnezdí, je bila stvar precej enostavna. Treba je bilo samo še počakati in uloviti pravi trenutek, saj je vedno priletela na isto mesto, preden je skočila v gnezdo.

KOSILO

V spomladanskem času sem se odpravil v Srbijo, natančneje v Vojvodino, kjer sem upal, da bom lahko fotografiral zlatovranko (*Coracias garrulus*). Seveda je bila sreča na moji strani - in tako je nastala ta fotografija.

*Moj fotografski moto
je »čiči pa čaki«.*

ROK ŠTIRN

IZOBRAZBA: mizar

O FOTOGRAFIRANJU:

Z resnejšo fotografijo sem se začel ukvarjati pred štirimi leti. Večino svojega časa posvečam naravoslovni fotografiji, saj sem velik ljubitelj narave. Oprema, ki jo uporabljam, je Nikon D500 + Nikon 200-400mm f4.

foto avtorja:
Janez Marolt

DARE FEKONJA – NAVDUŠUJE LJUDI S PTICAMI IN NARAVO

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

DARE FEKONJA med
obročkanjem kosca (*Crex
crex*) na Ljubljanskem banu
foto: Davorin Tome

Člani DOPPS bi težko zgrešili vedno nasmejanega in zgovornega obročkovalca in navduševalca s pticami in naravo, Daret Fekonjo. Zaposlen je v Prirodoslovnem muzeju Slovenije kot koordinator za obročkanje v Slovenskem centru za obročkanje ptičev. Ob svojem delu pa že dolga leta mesečno vodi izlete v Tivoliju in tam s svojim žarom, znanjem, pedagoško spretnostjo in energijo tudi nečlane navdušuje s pticami in naravo.

Kdaj so te očarale ptice in kako si spoznal DOPPS?

Kot otrok sem na počitnice hodil k babici v Slovenske gorice. Tam je bila še neokrnjena narava, ki sem jo intenzivno opazoval. Kaj hitro sem opazil, da so ptice zelo aktivne in vidne vsepovsod. Če se usedeš ob kakšno drevo in se umiriš, se okoli tebe začne življenje narave. Ptice so mi vedno postregle s kakšnim doživetjem ali vprašanjem, ki ga je bilo treba raziskati.

Za DOPPS sem slišal leta 1985 in se udeležil skupščine. Hotel sem se včlaniti, a se nekako nisem mogel in še danes ne vem, zakaj ne. Moj drugi stik z DOPPS-om je bil leta 1993, ko so zbirali podpise za zaščito Škocjanskega zatoka in sem šel prispevat svoj podpis. Kmalu za tem je izšel Zimski ornitološki atlas. Seveda je bila cena za člane DOPPS-a nižja in takrat sem se končno včlanil v društvo. DOPPS sem videl s tremi obrazi; prvi je bil obraz »samo mi ornitologi«, drugi, kasnejši obraz je bil »vsak je lahko

član« in tretji »včlanite se, vse vas bomo naučili«. Moram reči, da mi je bilo najljubše obdobje, ko smo bili na Žibertovi in smo si vzeli čas za druženje.

Kdo je bil tvoj mentor oz. vzornik?

Moj mentor je bila in bo narava, ker se iz nje največ naučim. Tam sem se naučil petja, prepoznavanja in vedenja ptic. Seveda pa se vsega ne da naučiti samo iz narave, zato sem vedno prisluhnil »študiranim« ornitologom. Vsak je dodal »zrno znanja« v moj »ornitološki kruh«. Mogoče bi pa vseeno posebno omenil dva. Davorin Tome me je vedno navduševal s svojimi fotografijami in raziskavami. Za Ala Vrezca bi pa rekel, da je XXL biolog.

Dolga leta si bil zelo aktiven v Ljubljanski sekciji. Kakšna je bila tvoja vloga?

Bil sem celo nekaj časa predsednik sekcije in takrat sem želel uvesti nekaj novosti. V tistem času so se začeli izleti v Tivoli v vseh letnih časih tudi za nečlane DOPPS-a. Upam, da se je kdo na račun tega tudi včlanil. Želel sem tudi organizirati izlete z naslovom Izlet v vaš kraj, vendar ni bilo odziva s strani članov društva. Seveda pa sem še vedno aktiven pri številnih ciljnih vrst ptic.

Od leta 2012 si zaposlen v Prirodoslovnem muzeju Slovenije kot koordinator za obročkanje v Slovenskem centru za obročkanje ptičev. Obročkal pa si že dolgo prej. Kakšni so bili tvoji obročkovalski začetki?

Ko sem dobil dovoljenje, sem začel z obročkanjem ptic tako kot vsi drugi obročkovalci. To se pravi, z nočnim efektom (*op. ur.:* to je posnetek oglašanja

več vrst ptic, ki se ga predvaja ponoči za vabljenje ptic na nočni selitvi.). Kasneje sem obročkal malo bolj ciljno. V gozdu na Tomačevskem produ sem imel postavljenih 80 gnezdilnic, ki so jih zasedali po večini plavčki in velike sinice. Označeval sem mladiče in poskušal ujeti tudi večino odraslih gnezdečih ptic. Seveda sem si pisal tudi stanje v gnezdilnici: začetek spletnja gnezda pa vse do speljave mladičev. Beležil sem tudi druge stanovalce gnezdilnice, kot so žuželke in sesalci. Na Tomačevskem produ sem lovil ptice na krmilnici in z lovom preučeval tudi rjavega srakoperja. Pri njem sem ugotovil, da se samci vračajo na svoja gnezdišča in da samice menjajo partnerja. Tudi precej mladičev se je vrnilo gnezdit na isto območje. Vendar so bili med njimi samo samci. Pri krmilnici pa sem ujel svojo najstarejšo ptico. To je močvirska sinica, ki je bila v 12. letu starosti.

Koordinator obročkanja je gotovo eno ključnih ornitoloških delovnih mest v Sloveniji. Lahko bralcem *Sveta ptic* razložiš, kakšno je tvoje delo?

Osnovno delo je urejanje baze podatkov obročkanih ptic. V to sodi tudi razreševanje najdb. Ko je ptica enkrat obročkana, ima s tem svojo »osebno izkaznico« ali celo »potni list«. V Sloveniji je obroček zanj »osebna izkaznica« in najdbi take ptice pravimo lokalna najdba. Za let v Afriko potrebuje »potni list« in taki najdbi pravimo domača najdba na tujem. Če k nam pride ptica s tujim »potnim listom«, je to tuja najdba. Moje delo je tudi servisiranje obročkovalcev prostovoljcev z materialom za obročkanje ptic (obročki, pole za vpis, dovoljenja). Poskušam jih tudi usmerjati in spodbujati v ciljno obročkanje.

V muzeju si vpleten tudi v nekatere druge ornitološke dejavnosti. Katere?

Pridobivanje poginjenih ptic, njihovih gnezd in jajc za potrebe zbirke v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, prepariranje jajc, pomoč pri postavitvi razstav, reševanje ptic iz različnih trgovin in skladišč.

Zanima te tudi pedagoško delo z javnostjo, zlasti mladimi. Že dolga leta vodiš izlete v Tivoliju, ornitološki krožek ... Kakšne so tvoje izkušnje z delom z »neornitologi«?

Vsi ti dogodki, ki jih vodim, so namenjeni ljudem, da bi opazovali naravo z vsemi svojimi čuti in ne bi hodili po svetu kot »fijakarski konji«. Vodim jih v želji, da bi postali ob brglezu, ki pleza navzdol po navpičnem deblu, in bi rekli: »Uau, kako močne noge ima!« Da bi poslušali stržka ob žuborečem

Z Branetom Lapanjo med učenjem obročkanja ptic leta 1996

foto: Ivan Gantar

Sodelovanje na eni od akcij DOPPS-a, ko so postavljali gnezdilnice za velikega skovika (*Otus scops*) na Ljubljanskem barju

foto: osebni arhiv

Dare je izvrsten pedagog in navduševalec nad naravo in pticami. Radi ga povabijo tudi v vrtnice.
foto: osebni arhiv

Odprl si nove obročkovaške izzive zlasti pri velikem srakoperju in postovki. Kaj si ugotovil?

Obe vrsti sta bili označeni z barvnimi obročki, tako da mi za povratne podatke ptice ni bilo treba ponovno ujeti. Večina ptic si namreč zapomni, kako so bile ujete in jih je kasneje težko ujeti še enkrat. Ugotovil sem, da se veliki srakoperji vračajo na ista prezimovališča. Ko poginejo, njihove teritorije zasejejo mladi veliki srakoperji, ki uporabljajo iste preže za lov. V bistvu si svoje prezimovališče samec označi za vedno, tako kot gnezdišče. Svojemu prezimovališču so zvesti in ga ne zapustijo tudi ob najhujši zimi. Imam tri najdbe na tujem, ki so pokazale, da pri nas prezimujejo veliki srakoperji, ki gnezdijo v srednji Evropi (vzhodno od Berlina in na severu Poljske). K nam pa pridejo še z vzhoda Evrope, saj sem ujel nekaj velikih srakoperjev podvrste *homeyeri*.

Pri postovki pa sem ugotovil, da pri nas prezimujejo tudi naše gnezdeče postovke, saj sem jih ujel v času gnezditve in jih zabeležil tudi na prezimovanju in obratno. Seveda sem jih lahko prepoznal, saj so imele na nogi tudi barvni obroček, ki je s teleskopom lažje berljiv kot kovinski. Zanimiva je zgodba nekega samca z rjavo glavo, ki sem ga ujel 4. junija 2013 v Ljubljani v času gnezditve in kasneje »prebral« 11. ja-

potoku in se spraševali, kako lahko tako majhna ptica tako glasno poje. Da bi videli v ogromnem posušenem drevesu v gozdu ali v parku dobro založeno »trgovino« za ptice in druge živali ...

»Neornitologi« zelo dobro sprejemajo osnovne informacije o pticah. Recimo: zakaj ptice pojejo, da nepevci svatujejo na različne načine, da imajo nekatere ptice neslišno perje in da se zato lahko ponoči zanašajo pri lovu samo na svoj sluh, da se ptice golijo (menjajo perje), da imajo valeče ptice valilno plešo in da imajo različne ptice različne potrebe in zato vse ptice ne živijo povsod.

Ornitološki krožek sem ponudil na OŠ Dr. Vita Kraigherja, ko je hči začela hoditi v šolo. Lepo se je prijel in ga sedaj vodim že 16. leto. Cilj je predstaviti otrokom naravo in kako je pomembna vsaka živa in neživa stvar v njej. Upam, da sem »pridelal« kakega naslednika v ornitologiji.

Dare je z obročkanjem **VELIKIH SRAKOPERJEV** (*Lanius excubitor*) odprl nove obročkovaške izzive.
foto: Miha Predalič

»Ljudi navdušujem s pticami in naravo, da bi jo opazovali z vsemi svojimi čuti in ne bi hodili po svetu kot 'fjakarski konji'.«

nuarja 2015 in 25. februarja 2016 na prezimovanju in je imel še vedno rjavo glavo. Leta 2018 se je sredi zime vreme zelo poslabšalo, zato se je odselil v Vipavsko dolino in so ga tam 1. marca 2018 našli mrtvega. Imel je še vedno rjavo glavo. To nam da vedeti, da se postovke lahko umaknejo, če je zima prehuda. Tudi obarvane niso vedno po »ornitološkem priročniku«.

Oh, izzivov je drugače še veliko, vendar časa ni ...

Kako vidiš obročkanje ptic v Sloveniji v prihodnosti?

Mislím, da bo vedno več ciljnega obročkanja, predvsem gnezdilcev in prezimovalcev. Načini označevanja bodo takšni, da se bo na podlagi ujete ptice dobilo več povratnih podatkov. Torej barvno obročkanje in namestitve različnih oddajnikov in geolokatorjev. Oddajnike sedaj lahko nameščamo le na velike ptice, zato smo omejeni pri raziskavah malih ptic. Geolokatorje pa lahko nameščamo tudi na manjše ptice, vendar moramo to ptico ponovno ujeti, kar pa ni vedno lahko. Vrhunec bo, ko bodo oddajniki tako majhni, da jih bomo lahko namestili tudi na majhne ptice in bomo lahko označeno ptico »spremljali« kar doma na računalniku.

ZAKAJ PTICE ZAPUSTIJO GNEZDO, ŠE PREDEN ZNAJO LETETI?

// DOPPS

Nekaterim ptičjim mladičem čim prejšnja zapustitev gnezda pomeni večjo možnost preživetja. Mnogi ljudje imajo predstavo, da je gnezdo varno in prijetno bivališče, vendar ni tako. Plenilci gnezdo pogosto z lahkoto najdejo, saj je polno glasnih mladičev. Poleg tega pa je lahko za ptice tudi vir okužb z zajedavci. Ptičji starši zato vsak dan od jutra do večera pridno hranijo mladiče, da bi čim prej odrastli in zapustili gnezdo. Ko ga naposled zapustijo, se razkropijo naokoli, starši pa jih vsak dan vodijo na druga prenočišča, s čimer povečujejo verjetnost njihovega preživetja. Tudi če plenilec najde enega mladiča, ne pokonča še vseh drugih, kot bi se zgodilo, če bi našel polno gnezdo.

Mladič **ČEBELARJA** (*Merops apiaster*) čaka na novi zalogaj.
foto: Boris Kozinc

Tudi mladi **CIKOV** (*Turdus philomelos*) je zapustil gnezdo.
foto: Simon Kovačič

Nekatere vrste ptic, kot so recimo lastovke, detli in nekateri drugi duplarji, imajo gnezda v duplih in na navpičnih stenah, s čimer imajo gnezda bolj zavarovana pred plenilci. Njihovi mladiči se zato v gnezdih večinoma zadržujejo toliko časa, dokler niso zares dobri letalci.

**ALI STARŠI MLADIČE ZAPUSTIJO,
ČE SMO JIH PRIJELI?**

Lačna mlada **VELIKA
SINICA** (*Parus major*)
foto: Simon Kovačič

V nasprotju s sesalci ptice nimajo tako izostrenega voha in **mladičev ne zapustijo**, če smo se jih dotaknili. Vseeno pa se izogibajmo prijemanju mladičev in jih raje pustimo tam, kjer smo jih našli.

NAŠLI SMO GNEZDO!

Če smo našli gnezdo, je boljše, če ga **pustimo pri miru**, saj so ptice zelo občutljive za motnje in spremembe v okolici gnezda. Če se jim zazdi, da je gnezdo preveč obiskano, ga lahko celo zapustijo. S pogostimi obiski gnezda pritegnemo tudi pozornost plenilcev.

V bližini doma

ČRNOGLAVKA (*Sylvia atricapilla*)

V drugi polovici meseca marca, ko še ni vse zeleno, k nam priletijo prve črnoglavke, ki so prezimovale nekje v Sredozemlju, od Španije prek Cipra tja do Male Azije. V tem času jo bo najlaže videti na veji brez listja. Še laže bo slišati njeno značilno petje, ki ga lahko poslušamo praktično povsod v mestu, parku, gozdu, mejicah in različnih grmih vse od nižin do drevesne meje v gorah. Ko pa vse ozeleni, to najbolj pogosto penico pri nas težko opazimo. Edini plodovi v tem času, ki jih ima črnoglavka izredno rada, so črni plodovi bršljana (*Hedera helix*). Ker ta ne raste povsod, lahko na veje grma ali drevesa nabodemo jabolka in črnoglavke se bodo takoj prikazale. Konec aprila ali v začetku maja bo črnoglavka spletla gnezdo, npr. na vašem vrtu, ki bo dobro skrito v grmičevju, zato ga boste našli šele jeseni ali pozimi, ko ne bo več listja. Konec maja bodo dozoreli prvi plodovi čremse (*Prunus padus*) in na njih se bodo pojavili prvi mladiči črnoglavke.

besedilo: **Dare Šere**, foto: **Darinka Mladenovič**

ZELENINA MUHA (*Euleia heraclei*)

Pogosto v zelenjavnem vrtu na pastinaku (*Pastinaca sativa*), zeleni (*Apium graveolens*) ali luštreku (*Levisticum officinale*) opazimo posušene dele listov, ki jih povzročata zelenina muha. Če posušene liste pogledamo podrobneje, pod zgornjo povrhnjico opazimo rove, v njih pa ličinke (žerke). Ličinke, ki živijo v listu in se prehranjujejo z listnim tkivom, imenujemo minerji. Odrasle mušice so velike 5 do 6 mm in so v dveh generacijah aktivne od aprila do septembra. Barva telesa pri odraslih se spreminja glede na letni čas oz. generacijo, kar imenujemo dimorfizem. Telo poletnih osebkov je sijoče oranžno-rjavo, jesenski pa so skoraj črni. Pogosto lahko opazujemo samce, ki svatujejo na zgornji strani listov gostiteljskih rastlin in pri tem utripajo s širokimi rjavo pasastimi krili.

besedilo: **Tomi Trilar**, foto: **Natalija Pišec** in **Tomi Trilar**

Na terenu

ŽANJEVEC (*Polygala chamaebuxus*)

Ena od spomladank, zgodaj cvetočih, dišečih. Suha, svetla, sončna lega, plitka tla, pa čeprav v skalnih razpokah ali tik ob robovih shojenih stezic, takšna rastišča mu ustrezajo. Žilava stebelca, ki polegajo in ukoreninjajo, nosijo temno zelene, usnjate, ovalne, vednozelenne liste. Polgrmiček, ki že pozno jeseni nastavi popke, na posebej sončnih in toplih legah najdemo posamezne cvetoče poganjke tudi v normalnih, mrzlih zimah že v januarju. Nenavadni so njegovi cvetovi, najdemo jih v več barvnih kombinacijah, barva jadra je bela ali vijoličasta, krilo in ladjica pa sta rumeni, rdeči ali oranžno rjavkasti. Ramšela, tudi tako ga mnogi imenujejo, sodi v družino grebenuševk (Polygalaceae). Nič nenavadnega, če pogledamo njegov cvet, ki ga ponekod imenujejo tudi zajčki. Le na kolena in ga povonjajte, če ga kje zasledite, njegov omamni vonj vam bo nedvomno všeč. Samo ne trgajte ga, mimogrede se vam bo izpulil cel grmiček.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Simona Strgulc Krajšek**

Za terenske sladokusce

PAHLJAČEKRILEC (*Stylops melittae*)

Pahljačekrilci so nenavadni zajedavci drugih žuželk, predvsem os, čebel in škržatkov. So zelo majhne žuželke, navadno manjše od 5 mm. Po oploditvi se jajčeca razvijajo in izležejo kar v samičinem telesu in ličinke skozi zarodno režo prilezejo na prosto. Z gostitelja, npr. čebele, padejo na cvetove in počakajo na drugega gostitelja, ki jih potem odnese v svoje gnezdo. Tam se skozi mehko hitinjačo zarijejo v telo ličink in po levitvi dobijo obliko breznoge žerke, ki se hrani s krvjo in maščobnimi tkivi gostitelja in so edini stadij pahljačekrilcev, ko se hranijo. Nazadnje se zabubijo in preobrazijo v ličinki podobno valjasto in zajedavsko samico ali letečega samca. Na fotografiji se samec pahljačekrilca izlega iz gostitelja, samca peščinske čebele vrste *Andrena spinigera*.

besedilo in foto: **Tomil Trilar**

RJAVA CIPA (*Anthus campestris*)

V začetku maja se iz afriških prezimovališč na suhe kraške travnike vrne rjava cipa. Gre za redko gnezdilko, ki se v Sloveniji pojavlja le v njenem jugozahodnem delu. Večina naše populacije gnezdi na Krasu, a nikjer ni pogosta. Vrsta izbira suhe in odprte travnike, ki imajo velik delež golih tal. Najlaže jo bomo opazovali na Petrinjskem in Podgorskem krasu ter v okolici Movraža in Rakitovca. Rjava cipa se od drugih vrst njenega rodu razlikuje predvsem po peščeni obarvanosti in izostanku temnih prog na oprsju in hrbtni strani. Značilno petje je tako kratko in enostavno, da pravzaprav spominja bolj na oglašanje.

besedilo: **Domen Stanič**, foto: **Alen Ploj**

KOMATAR (*Turdus torquatus*)

Za opazovanje komatarja se bomo morali odpraviti peš nad gozdno mejo (ali pa z avtom, npr. na Roglo). Vrsti najbolj ustreza mozaik visokega ruševja in skalovitih gorskih trat. V predgnezditvenem obdobju, ko je v gorah navadno še sneg, ga izdaja glasna, a nepovezana »lenobna« melodija. Verjetno so najbolj opazni takrat, ko so mladiči tik pred tem, da zapustijo gnezdo ali pa so že zunaj, a še niso samostojni. Takrat je za starše komatarje stresno obdobje in videti je, da z opozorilnim »tleskanjem« reagirajo prav na vsako malenkost. Kaj pa kasneje, ko se mladina osamosvoji? Kar nekako »poniknejo« in srečanja s komatarjem so bolj naključna. Vselej pa mi bo ostalo v spominu opazovanje razpršene jate približno 100 komatarjev na kratkem odseku poti med bivakom na Belščici proti Vajnežu 15. septembra 2015.

besedilo: **Matej Gamser**, foto: **Milan Cerar**

RIBJI OREL
(*Pandion haliaetus*)
foto: Alen Ploj

LETOŠNJE JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC

// Luka Božič

Število naše najpogostejše vodne ptice, **MLAKARICE** (*Anas platyrhynchos*), je letos v okviru IWC štetja nekoliko manjše od lanskega.

foto: **Janez Papež**

Letos smo že štiriindvajsetič zapored sistematično prešteli vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski Obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles po vsej državi. Brez vašega nesebičnega truda to ne bi bilo mogoče. Upoštevan bo prav vsak zabeležen podatek, saj je pomemben prispevek k vedenju o zimskem pojavljanju vodnih vrst ptic pri nas oziroma v Evropi.

ZA OPRAVLJENO DELO SE VAM NAJLEPŠE ZAHVALJUJEMO!

Štetje leta 2020 je potekalo v ugodnih vremenskih razmerah. Kljub mili zimi so bile jutranje temperature v notranjosti Slovenije med štetjem večinoma pod lediščem, zaradi česar so bila številna stoječa vodna telesa v celoti ali pretežno zaledenela. Pokritost ozemlja Slovenije je bila podobna kot med nekaj predhodnimi štetji, kar pomeni, da smo ponovno pregledali okoli 1400 km popisnih odsekov na rekah in obalnem morju ter več kot 200 drugih lokalitet (stoječih in manjših tekočih voda).

Na osnovi delnih, neobdelanih podatkov, vnesenih do začetka marca v bazo IWC na spletnem portalu NOAGS, lahko značilnosti letošnjega štetja strnemo takole: Zaenkrat vnesenih dobrih 50.000 osebkov 63 vrst obeta skupno število vodnih ptic blizu povprečnega (51.300), medtem ko je število zabeleženih nekoliko večje od povprečja (60). Največ vodnih ptic, dobrih 22.000, je bilo tako kot vsa leta doslej prešteti na števnem območju Drave. Število naše najpogostejše vodne ptice mlakarice (*Anas platyrhynchos*) je nekoliko manjše od lanskega, vendar v običajnih okvirih januarskega štetja (>20.000 osebkov). Končno število kormoranov (*Phalacrocorax carbo*) bo, kot kaže, blizu običajne vrednosti v zadnjih letih, medtem ko bo število lisk (*Fulica atra*) in vseh pogostejših vrst galebov (ponovno) relativno majhno. Občutno manj kot v

lanskem štetju je bilo labodov grbcev (*Cygnus olor*). Med največjimi doslej so števila več vrst rac: konopnice (*Mareca strepera*), kreheljca (*Anas crecca*), dolgorepe race (*Anas acuta*), čopaste črnicice (*Aythya fuligula*) in velikega žagarja (*Mergus merganser*), 250 duplinskih kozark (*Tadorna tadorna*) v Sečoveljskih solinah pa je največje doslej zabeleženo število v januarških štetjih. Na tej lokaciji opazovane štiri sabljarke (*Recurvirostra avosetta*) so prvi podatek o tej vrsti v 24 letih januarških štetij vodnih ptic pri nas.

V soboto, 11. januarja 2020, sem štel vodne ptice na zgornjih treh odsekih Kamniške Bistrice. Ptice je bilo letos manj kot prejšnja leta, manj je bilo mlakaric in manj je bilo sivih čapelj (*Ardea cinerea*), ko se sedaj, ko ni snega, zadržujejo na poljih. Opazil pa sem dve posebnosti: pod Kamnikom sem opazoval sivo vrano (*Corvus cornix*) pri spletnju gnezda, ki je bilo že veliko in praktično dokončano. Na drugem popisnem odseku pa se je med mlakaricami zadrževala mandarinka (*Aix galericulata*).

Aleksander Pritekelj

Mandarinka (*Aix galericulata*)

ilustracija: **Mike Langman**
(rspb-images.com)

VTISI UDELEŽNCEV

Pošiljam foto utrinek s popisa na Hudinji in Ložnici.
Slikala sem vodomca (*Alcedo atthis*) in mlakarici.

foto: **Urša Gajšek**

Med opazovanimi vrstami je bila tudi
ŽVIŽGAVKA (*Mareca penelope*).

ilustracija: **Jan Hošek**

Tudi na mojih odsekih Save (med Litijo in Trbovljami)
je bilo ptic bistveno manj kot lani, edinole žagar je
bil morda kakšen več. Pa pri Renkah me je prijetno
presenetil skalni plezalček (*Tichodroma muraria*).

Katarina Denac

SKALNI PLEZALČEK
(*Tichodroma muraria*)

foto: **iStock**

Na IWC-ju sem skupaj s Francem Verovnikom iz Kotelj štel
zgornji odsek reke Drave med Libeličami in Dravogradom.

foto: **Davorin Vrhovnik**

Vodne ptice smo popisovale na odseku Krke.

foto: **Terezija Potočar Korošec**

Prenočišče kormoranov (*Phalacrocorax carbo*) pri
Dravogradu.

foto: **Davorin Vrhovnik**

OBISK MOKRIŠČA ORMOŠKE LAGUNE

// Vanja Kolanovič in Beatriz Maria la Feria

Aktivno upravljanje NR Ormoške lagune poteka tako spretno, da človek posega vanje na videz minimalno, vendar s tem oblikuje in vzdržuje življenjsko okolje za različne vrste živali in rastlin.

foto: Vanja Kolanovič

Nedaleč stran od mestnega vrveža se razteza okolje, ki je zaradi svoje naravne svežine in neokrnjenosti pomembno naravno zavetje. Študentom, ki smo primorani svoj vsakdanjik preživljati v večjih mestih, je postalo človekovo podrejanje narave nekaj popolnoma samoumevnega; vdihujemo z avtomobilskimi izpuhi zasičeni zrak, poslušamo nervozno trobljenje in kričanje nenehno hiteče množice ljudi. Kamorkoli se ozremo, nas obdajajo stavbe, in če ob redkem obisku mestnega parka ugledamo kakšno ververico ali goloba, imamo občutek, da smo zapolnili svojo mesečno potrebo po stiku z naravo. Ko pa enkrat

Z zgornjimi stavki sva povzeli prvi vtis, ki ga je obisk mokrišča Ormoške lagune vzbudil v naju. Že v trenutku, ko sva stopili v ta edinstveni naravni rezervat, sva bili popolnoma navdušeni. Izjemno naju je presenetila povezanost vode, rastlin in živali, ki tvorijo popolnoma svoj svet, v katerem je človek le obiskovalec. Posledično naju je dejstvo, da je mokrišče antropogenega nastanka, zelo presenetilo. Z vsako dodatno minuto, ki sva jo preživeli tam, sva dojeli, kako zelo premišljeno je poseganje človeka v to domovanje raznolikih živalskih in rastlinskih vrst. Aktivno upravljanje mokrišča poteka tako spretno, da vanj človek posega na videz minimalno, vendar s tem oblikuje in vzdržuje življenjsko okolje za različne vrste živali in rastlin. Čudovit primer vzpostavljanja potrebnih življenjskih razmer za raznolike vrste ptic brez agresivnega poseganja človeka v okolje je naselitev vodnih bivolov. Ti s pašo preprečujejo zaraščanje in vzdržujejo potrebne vlažne prostore.

Kako zelo premišljeno je poseganje človeka v to domovanje raznolikih živalskih in rastlinskih vrst.

stojiš v osrčju 55 hektarjev velikega mokrišča, vse vsakodnevne mestne skrbi postanejo le še nerealna misel; vse, kar obstaja, so vlažna tla, ki objemajo podplate tvojih čevljev, svežina rastlin, ki ti polni nosnice, in raznoliko ptičje petje, ki ti odmeva v ušesih ne glede na to, kam se obrneš.

Že z zaprtimi očmi se lahko po raznolikih glasovih zazna veliko različnih vrst ptic. Če zraven dodamo še vidne dražljaje, ki jih zbujejo ptice, pa je naša izkušnja resnično magična. Prizor naju je spomnil na osnovnošolsko obdobje, ko smo se o pticah učili zgolj iz pustih opisov v učbenikih z redkimi, a

neprivlačnimi fotografijami. Če bi se imeli v tistem obdobju priložnost učiti na podlagi lastnih opazovanj iz opazovalnic, ki so postavljene v sklopu mokrišča, bi naju tematika zagotovo mnogo bolj pritegnila.

Rezervat naju je resnično navdušil, zato sva sklenili, da želiva podpreti vzdrževanje tega edinstvenega delčka narave. V mokrišču Ormoške lagune vidiva velik potencial; v času nenehnega izpostavljanja stresnemu (nenaravnemu) življenju je dragocen prostor, kamor se lahko "žrtev" mestnega vrveža umakne pred skrbmi in se vsaj za nekaj trenutkov spet počuti kot del narave. Meniva, da mokrišče veliko obeta tudi s turističnega vidika, saj omogoča čudovit vpogled v "zelenost" naše države, ki jo tako radi promoviramo. Žal se o dejanskem vzdrževanju naravnih življenjskih okolij veliko govori, a mnogo premalo uresničuje. Seveda pa je pomembno poudariti tudi izjemno izobraževalno vrednost mokrišča, ki lahko prispeva k spoznavanju ptic in tudi drugih živalskih vrst ne glede na starost obiskovalca, veliko pa lahko pripomore tudi k splošnemu ozaveščanju.

V letu 2017 sva se udeležili programa Benjamin Franklin Transatlantic Fellowship (čezatlantska štipendija Benjamina Franklina). V sklopu tega programa sva pripravili projekt *Ocean of opportunities* (Ocean priložnosti), katerega glavni namen je ozaveščanje ljudi o pomenu vzdrževanja naravnega vodnega okolja. Ker se poslanstvo Ormoških lagun ujema s cilji najinega projekta, sva se odločili s svojo skromno donacijo mokrišče finančno podpreti.

Avtorici prispevka pred vhodom v Naravni rezervat Ormoške lagune
foto: Mateja Klaneček

MLADI ORNITOLOGI, POZOR!

// Tilen Basle

foto: Dejan Bordjan

Če želiš izpopolniti svoje znanje o pticah, se zabavati s sovrstniki in mentorji ter z njimi po taborniško preživeti teden dni ob čudovitem Cerkniskem jezeru, se nedvomno moraš udeležiti **Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Bobnarica«**. **S prijavo pohiti, saj je število mest omejeno, zanimanje pa veliko!**

Letos bomo v začetku poletnih počitnic skupaj z Notranjskim regijskim parkom v okviru projekta **LIFE Stržen** organizirali že tradicionalni mladinski tabor. **Potekal bo na območju Notranjskega regijskega parka od nedelje, 28. junija, do sobote, 4. julija 2020.** Na taboru bo delovalo pet skupin, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. Vsaka skupina bo štela največ štiri udeležence in se bo lotila raziskovanja svoje določene teme. Poleg bolj poglobljenih bodo delovale tudi skupine za tiste, ki v svet ptic šele vstopate.

Kako se prijaviš na tabor

Če se želiš udeležiti našega tabora, nam to čim prej sporoči po elektronski pošti na naslov tilen.basle@dopps.si in poslali ti bomo prijavnico. Prijave zbiramo do **15. maja 2020** oziroma do zapolnitve prostih mest. Za več informacij pokliči na številko 051 636 224 ali piši na zgornji naslov.

Več informacij o poteku tabora boste udeleženci prejeli ob prijavi, natančne informacije pa dobrih 14 dni pred pričetkom tabora.

CERKNIŠKO JEZERO
foto: Dejan Bordjan

ZAKLJUČIL SE JE **PROJEKT LIKE** – ŽIVETI NA **KRAŠKEM ROBU**

// Urša Koce

Za varstvo **BELOGLAVEGA JASTREBA** (*Gyps fulvus*) smo pridobili pomembne podatke o selitvenih poteh prek slovenskega ozemlja, kar je med drugim pomemben prispevek k usmerjanju umeščanja vetrnih elektrarn.

foto: **Urša Koce**

Konec februarja se je po dveh letih in pol zaključil slovensko-hrvaški projekt LIKE, v katerem je DOPPS sodeloval v partnerstvu osmih organizacij, na čelu katerega je bila Istarska županija. Eden glavnih ciljev projekta, pomemben za obe državi, je bila priprava smernic za skupno upravljanje območij Natura 2000 »Kras« v Sloveniji in »Učka i Čičarija« na Hrvaškem, s poudarkom na naravi prijaznemu usmerjanju rekreacije. Območji se med seboj čezmejno dopolnjujeta in pokrivata območje kraškega sveta, prepoznanega predvsem po suhih kraških traviščih in skalnih stenah, ki so življenjsko okolje več ogroženih živalskih in rastlinskih vrst. Pripravo smernic za skupno upravljanje je koordiniral Zavod RS za varstvo narave, ki je kakovostno opravil zares obsežno delo, saj dokument povezuje strokovne podlage za varstvo ogroženih vrst ptic in rastlinskih vrst, analizo obstoječega stanja in bodočih perspektiv rekreacije na projektnem območju, pregled merodajnih pravnih podlag ter podaja konkretne smernice za neposredno upravljanje in prostorsko načrtovanje rekreacije na območju obeh držav.

Na DOPPS-u smo v tesnem sodelovanju s hrvaškim društvom BIOM pripravili strokovne podlage za varstvo ciljnih vrst ptic, ki so bile

Izdelali smo tudi smernice s predlaganimi ukrepi za izboljšanje stanja populacije **VRTNEGA STRNADA** (*Emberiza hortulana*), saj brez ukrepanja lahko pričakujemo regionalno izumrtje populacije v dokaj kratkem času.

foto: **Urša Koce**

vključene v smernice za upravljanje. Med varovanimi pticami je projekt kot ciljne vrste obravnaval veliko uharico (*Bubo bubo*), beloglavega jastreba (*Gyps fulvus*) in vrtnega strnada

smo se posvečali predvsem pripravi izhodišč za upravljanje in umestitev novih krmišč, s telemetrijo pa smo med drugim pridobili pomembne podatke o selitvenih poteh prek slovenskega ozemlja, kar je med drugim pomemben prispevek k usmerjanju umeščanja vetrnih elektrarn. Izdelali smo tudi smernice s predlaganimi ukrepi za ohranitev oz. izboljšanje stanja populacije vrtnega strnada, ki se zaradi napredujočega zaraščanja spopada z izgubo bivališč, t.j. suhih kraških travnišč. Znotraj območij Natura 2000 smo opredelili več ožjih con, kamor je prednostno treba usmeriti vse napore za obnovo travnišč, saj brez ukrepanja lahko pričakujemo regionalno izumrtje populacije v dokaj kratkem času.

Poleg kakovostnih in za kraško naravo pomembnih rezultatov projekta nam je resnično zadovoljstvo

(*Emberiza hortulana*), v ekspertizi pa nismo spregledali tudi drugih občutljivih in ogroženih vrst, zlasti planinskega orla (*Aquila chrysaetos*) in sokola selca (*Falco peregrinus*). Veliki uharici, planinskemu orlu in sokolu selcu smo s podrobno conacijo skalnih sten na kraškem robu in v hrvaški Čičariji zagotovili mirna območja za gnezdenje, rekreacija (predvsem športno plezanje) pa bo odslej usmerjena v manj ranljiva območja, kjer ne bo povzročala motenj za občutljive vrste. Pri beloglavem jastrebu

prineslo tudi sodelovanje z odličnimi partnerji, ki jim ob tej priložnosti izrekamo javno zahvalo za prizadevnost, strokovnost in skrb za prijetne odnose. Najposebej omenimo Istarsko županijo kot vodilnega partnerja, ki je pokazal zavidljivo raven vizionarstva, naklonjenosti naravi in sposobnosti povezovanja, čemur v veliki meri lahko pripišemo tudi uspeh projekta. Hvala vsem, nadajamo se nadaljnega sodelovanja!

S podrobno conacijo skalnih sten **NA KRAŠKEM ROBU** v sklopu projekta LIKE se je ogroženim vrstam ptic zagotovilo mirno območje za gnezdenje.

foto: **Urša Koce**

S partnerji verjamemo v uspehe naravovarstvenih akcij
foto: **arhiv projekta**

ČETRTI KONGRES OBROČKOVALCEV SLOVENIJE

// Borut Štumberger

Pogled na skupnost obročkovalcev, zbranih 15. decembra 2019 v Prirodoslovnem muzeju Slovenije na 4. Kongresu obročkovalcev ptic Slovenije. V ospredju prvi dami srečanja, Maja Kamin (levo) in Urška Mavri (v sredini) in novi strokovni vodja SCOP-a, Borut Štumberger (desno).
foto: Davorin Vrhovnik

V organizaciji Slovenskega centra za obročkanje ptičev (SCOP) in Prirodoslovnega muzeja Slovenije (PMS) smo se v nedeljo, 15. decembra 2019, v prostorih PMS zbrali obročkovalci ptic in podporniki obročkanja v znanstvene namene. Med razstavljenimi skeleti in formalinskimi preparati v vogalni dvorani muzeja se nas je s komolčnim dotikom nagnetlo na stole kar 67. Tradicionalnemu pozdravnemu nagovoru direktorice PMS dr. Brede Činč Juhant je sledil vsebinski del srečanja.

OBROČKANJE JE ODGOVORNOST DO DRUŽBE, SEBE IN PTIC

Medtem ko obročkovalci poznamo ptice in tehnike lova, pa je naše poznavanje formalno-pravnega okvira lova in obročkanja ptic skrajno skopo. Prvi dve predavanji, *Zakonodaja s področja zavarovanih prosto živečih vrst živali in obročkanje ptic v raziskovalne namene* (Urška Mavri, Agencija Republike Slovenije za okolje) in *Inšpekcijski nadzor na področju zavarovanih prosto živečih vrst živali in obročkanje ptic v raziskovalne namene* (Maja Kamin, Inšpektorat Republike Slovenije za okolje in prostor), sta z izvrstnima predavateljicama vsebinsko in komunikacijsko kar zarezali v avditorij. In s tem v glavno temo srečanja. Ob številnih vprašanjih je bilo očitno, da obročkanje pomeni odgovornost do družbe, sebe in v prvi vrsti do ptic. Z delavnico *Prenovljena shema obročkovalskega izpita in zakonodajni del izpita* (Al Vrezec, PMS) smo ob re-

MOČVIRSKA
TRSTNICA
(*Acrocephalus
palustris*)

ševanju vprašalnika odgovarjali, se učili in hkrati družno opravili zakonodajni del prenovljenega obročkovalskega izpita. Ta je sestavljen iz treh delov: (1) zakonodaja in pravila obročkanja, (2) določanje ptic in (3) terensko delo. Večina obročkovalcev je namreč opravljala obročkovalski izpit po stari shemi, ki zakonodajnega dela ni vključevala. Obročkovalcem, ki zakonodajnega dela izpita niso opravili, pogodbe o sodelovanju pri obročkanju ptic s Prirodoslovnim muzejem Slovenije v letu 2020 ali kasneje ni moč obnoviti.

Po odmoru sta sledila prispevka *EURING – evropski selitveni atlas in prihodnost slovenskih obročkovalskih podatkov* (Borut Štumberger, PMS) in *Barvne sheme – prvi korak k multiplikiranju najdb* (Dare Fekonja, Borut Štumberger, Al Vrezec, PMS). EURING, Evropska zveza za obročkanje ptic, je napredek Evrazijsko-afriškega selitvenega atlasa ptic na generalni skupščini jeseni 2019 v Zrenjaninu postavila za temo članic. V Slovenskem centru za obročkanje ptičev (SCOP) smo podatke o najdbah že poslali v evropsko obdelavo. Na evropskem nivoju so evidentni napor, da se obročkanje bolj usmeri v monitoring in napovedi. Hkrati pa EURING izrecno spodbuja izdelavo nacionalnih selitvenih atlasov. Prvi pomembni korak k zamisli atlasa selivk v Sloveniji bo nova obročkovalska baza (več o tem v naslednji številki).

Za številnejše najdbe in oblikovanje monitoringa je treba v Sloveniji sprožiti nov obročkovalski proces. Trajal bo več let. Morda desetletje. Slovensko obročkanje ptic namreč že več desetletij komaj sledi razvoju ali pa sploh ne. Kljub neverjetnemu naporu, merljivim celo s 100.000 obročkanih ptic/leto, najdb številnih vrst ptic skoraj ni ali pa žal niso obdelane. Za zbistritev pogleda v prihodnost je treba zmanjšati povprečno letno obremenitev iz sedanjih 1000 obročkanih ptic/osebo na okoli 300 obročkanih ptic/osebo. To ni vojna napoved. To je poziv k razmisleku, oblikovanju manjših delovnih skupin; npr. kraljički, galebi, sove, sinice, k (samo)izobraževanju in regionalnemu druženju obročkovalcev. In poziv k najbolj enostavni obdelavi in objavljanju podatkov o obročkanih pticah, ki jo zmore vsak izmed nas. S kratkim dopisom, ki bo navedel cilje, problem in pričakovane rezultate ter obvezo, da bodo rezultati objavljeni, je moč pri SCOP-u pridobiti podatke o neki obročkani vrsti ptice v Sloveniji.

Ob zaključki srečanja je Al Vrezec z veseljem predal strokovno vodenje SCOP-a Borutu Štumbergerju, koordinator obročkanja pa ostaja Dare Fekonja.

ZAKLJUČIL SE JE PROJEKT ČIGRA

// Tilen Basle

S februarjem se je zaključil dve leti in pol trajajoči projekt Ohranjanje populacij čigre v porečju Save in Drave, ki je bil vsebinsko, varstveno in raziskovalno nadaljevanje projekta LIVEDRAVA in je pomagal dolgoletnemu prostovoljnemu trudu članov Štajerske sekcije DOPPS. Projekt je bil financiran v okviru Interregovega evropskega teritorialnega sodelovanja in je združil partnerje iz Slovenije in Hrvaške.

GNEZDITEV IN TELEMETRIJA

V okviru projekta smo speljali številne redne aktivnosti za varstvo navadne čigre (*Sterna hirundo*) na Ptujskem jezeru in jih dopolnili z nekaterimi novostmi. Gnezditvene otoke na Ptujskem jezeru smo prekrili z novo plastjo proda, na enega izmed njih pa testno položili borovo lubje, ki zavira rast rastlin. V letu 2018 je na otokih tako gneznilo 218, v letu 2019 pa 117 parov navadnih čiger. Čigram je v obeh letih delalo družbo skoraj 1000 parov rečnih (*Chroicocephalus ridibundus*) in nekaj manj kot 30 parov črnoglavih galebcev (*Ichthyophaga melanocephalus*). Raziskovalno delo smo skupaj s projektnimi partnerji dopolnili z GPS-telemetrijo navadne čigre in raziskavo genetike populacij navadne čigre ob reki Dravi in Savi v Sloveniji in na Hrvaškem. Ugotovitve so bile predstavljene v tematski številki revije *Acrocephalus* in so pomembno vplivale tudi na pripravo čezmejnega akcijskega načrta varovanja celinske populacije navadne čigre.

MEDNARODNI MLADINSKI TABOR

Veliko smo postorili tudi na področju izobraževanja in ozaveščanja. Opazovalnico na desnem bregu Ptujskega jezera (zgrajeno v sklopu projekta LIVEDRAVA) smo opremili z informativno tablo in stacionarnim spektivom, ki omogoča opazovanje ptic na jezeru. Ob opazovalnici smo vsako leto organizirali tudi Dan odprtih vrat kolonije čiger in tako mimoi-

dočim predstavili navadno čigro in pomen njenega ohranjanja. Mladinski tabor »Čigra«, organiziran julija 2019, je prvič združil mlade ornitologe iz Slovenije in Hrvaške, ki so skupaj z mentorji teden dni preučevali navadno čigro in ptice reke Drave. Vsebinski sklop je dopolnila še tematska številka revije *Svet ptic*, v celoti posvečena navadni čigri in prvič v zgodovini prevedena tudi v hrvaški jezik.

USPEŠNO SODELOVANJE

Predstavil sem le nekaj pomembnejših dosežkov projekta, vendar je teh še veliko, mnogi pa se bodo pokazali šele v prihodnje. Med njimi je najpomembnejši zagotovo uspešno sodelovanje vseh partnerjev in številna nova poznanstva, ki smo jih navezali v času trajanja projekta. Za veliko mero zaupanja, potrpežljivosti in dobre volje se zato zahvaljujem vsem partnerjem. V projektu so sodelovali: Nacionalni inštitut za biologijo, Udruga BIOM, Javna ustanova za upravljanje zaščitnim področjima i drugim zaščitnim dijelovima prirode na področju Zagrebačke županije „Zeleni prsten“, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu in DOPPS.

V okviru projekta smo speljali številne aktivnosti za varstvo **NAVADNE ČIGRE** (*Sterna hirundo*) na Ptujskem jezeru.

foto: **Jure Novak**

ČIGRA
Ohranjanje populacij čigre
v porečju Save in Drave

Ob opazovalnici ob Ptujskem jezeru smo vsako leto organizirali tudi Dan odprtih vrat kolonije čiger in tako mimoidočim predstavili navadno čigro in pomen njenega ohranjanja.

foto: **Eva Horvat**

(NE)NAVADNI KROKAR

// Liza Debeljak

KROKARJA (*Corvus corax*) bi zaradi njegovega vedenja lahko poimenovali »nenavadni« krokar.

foto: **Alen Ploj**

O krokarjih veljajo številni, v glavnem negativni, stereotipi, ki imajo v mnogih kulturah močno mitološko ozadje. Hkrati pa je med ljudmi uveljavljeno prepričanje, da gre za zanimivo, pametno, drzno in skrivnostno ptico. Na severni polobli je najpogostejši krokar vrste *Corvus corax*, ki že stoletja živi tudi pri nas in bo beseda večinoma tekla o njem. Zaradi njegove narave bi ga lahko poimenovali nenavadni krokar, saj ima nekatere lastnosti, ki so neverjetno podobne človeškim.

KROKARJI SO ŽIVALSKI GENIJI

Krokarji so znani po svoji bistrumnosti. Njihovi možgani so celo veliko večji v primerjavi z drugimi pticami. Raziskave potrjujejo, da imajo visoko sposobnost učenja, reševanja kompleksnih problemov in drugih človeku lastnih spoznavnih procesov, kot je recimo veščina posnemanja. Ena izmed študij, opravljena na Harvardski univerzi (ZDA), je pokazala, da je novokaledonski krokar (*Corvus moneduloides*) sposoben ukriviti žico, da lahko z njo laže doseže hrano. Na Univerzi v Lundu (Švedska) so prišli do dokazov, da imajo krokarji (*Corvus corax*) sposobnost predvidevanja. Ta je bila prej dokazana samo pri ljudeh in velikih opicah. Raziskovalci na eni izmed moskovskih univerz pa so s krokarji denimo odigrali igro »Spomin«, pri kateri

so za pravilno ugotovljeni par pernatega igralca nagradili s črvom. Na tej podlagi so dokazali, da so krokarji sposobni analitičnega razmišljanja.

Dolgo je veljalo tudi prepričanje, da imajo krokarji stereotipno prirojene vzorce vedenja. Danes velja, da je njihova sposobnost reševanja težav individualno prirojena in naučena. Gre za zelo nenavadno značilnost za predstavnike te družine živali.

KROKARJI SO VELIKI BLEFERJI IN KLEPETULJE

Krokarji znajo namerno zavajati. Če začutijo, da jih opazujejo drugi krokarji, medtem ko skušajo skriti hrano, se bodo pretvarjali, da so hrano shranili na enem mestu, dejansko pa jo bodo skrivoma prenesli na drugo lokacijo. To pa še ni zagotovilo, da takšni skrivači tudi sami niso podobni svojim kolegom, ki raje, kot da bi sami poskrbeli za hrano, vohunijo in približke kradejo iz skrivališč drugih krokarjev. V ujetništvu se lahko krokarji naučijo govoriti celo bolje kot mnogi papagaji. Odlično znajo posnemati zvoke. Lahko oponašajo človeški govor, naravne in umetne zvoke iz okolja, pa tudi druge zvoke (recimo žvižganje). Ta sposobnost je bolj značilna za samice, ki lahko tvorijo tako globok zvok kot višje, »ženske« glasove. Krokarji se zelo učinkovito sporazumevajo tudi z gestami. Znanstveniki so odkrili, da uporabljajo kljune in peruti podobno, kot se ljudje zanašajo na roke, na primer za kazanje na predmet. Poleg primatov so krokarji edine divje živali, ki se pogovarjajo na ta način.

KROKARJI ZNAJO TOLAŽITI IN TUDI NAGAJATI

Ne glede na njihovo nagajivo naravo so krokarji sposobni empatije. Ko kakšen izmed njih izgubi dvoboj, se zdi, da ga njegovi prijatelji tolažijo. Prav tako se vsaj še tri leta spominjajo drugih ptic, ki

Krokar Jimmy je od 20-ih do 50-ih let prejšnjega stoletja nastopil v okrog tisoč celovečernih filmih. Razumel naj bi več sto besed, dejansko pa jih je smiselno uporabljal okrog 50. Za učenje nove besede je potreboval en teden. Na sliki je krokar Jimmy v filmu »It's a Wonderful Life« (1946).

foto: **Wikipedia**

so jim vseč, nezaupljivi pa so do tistih, ki so se jim zamerile. Na dunajski univerzi so v poskusu merili zaupanje med krokarji pri odnosu do hrane. Pokazalo se je, da pri tem večinoma sodelujejo, kadar želijo dobiti enak delež hrane. Če kateri izmed njih goljufa, pa izgubijo zaupanje vanj in s prevarantom nikoli več ne sodelujejo.

Dokazano je, da lahko krokarji izražajo čustva, kot so jeza, veselje, nežnost in presenečenje. Hkrati pa veljajo za najbolj igrive med vsemi ptiči. Zelo radi nagajajo. Opazili so jih pri vlečenju psov za repe, mačkam pa so se pritihotapili za vrat ter jim glasno zakrakali v uho. Obožujejo drčanje po zasneženih hribovjih, valjenje sneženih kep s streh na ljudi ter projiciranje svoje sence na sneg. Njihove zračne akrobacije so predvsem v času parjenja dih jemajoče.

MLADI KROKARJI SE ZDRUŽUJEJO V MLADINSKE TOLPE

Krokarji živijo v parih vse življenje. Ko njihovi mladiči postanejo samostojni, navadno zapustijo območje svojih staršev. Najprej se z drugimi sovrstniki združijo v jate. Znanstveniki, ki so preučevali iztrebke članov teh »mladinskih tolp«, kot jih sami pogosto poimenujejo, so odkrili, da ti vsebujejo veliko višjo raven stresnega hormona kortikosteroona kot iztrebki odraslih ptic, ki živijo v parih. To dejstvo naj bi kazalo na to, da je življenje v skupinah bolj zahtevno in naporno kot v parih. Znanstveniki verjamejo, da bi bil lahko stres razlog, da se večina odraslih krokarjev drži partnerja, namesto da bi živeli v skupinah, kot na primer vrane.

KROKARJI SE RADI »MRAVLJAJO«

Krokarji počnejo nenavadne stvari. Uležajo se na mravljišče ter na svoje telo privabijo mravlje. Prav tako jih žvečijo in se drgnejo ob njih. Takšno, za zdaj ne povsem dobro pojasnjeno vedenje, znanstveniki imenujejo »*anting*« (»*mravljanje*«). Nekateri menijo, da mravlje delujejo kot insekticid in fungicid, drugi, da izločki mravelj pomagajo pri obnavljanju krokarjeve kože. Obstaja tudi teorija, da se z navajanjem telesa na mravljično kislino izognejo reakcijam ob uživanju mravelj kot hrane. Pa tudi, da se krokarji z mravljično kislino preprosto oamljajo, celo čez mejo in z vsemi znaki zasvojenosti, kot jo poznamo pri ljudeh.

Znan je rek, da knjige ne smemo soditi po platnici. V primeru krokarjev bi lahko rekli, da ne smemo soditi ptiča po njegovem mrakobnem videzu. Krokar je namreč res izjemen ptič!

Viri:

– McCoy, D. E. (2019): New Caledonian Crows Behave Optimistically after Using Tools. *Current Biology* 29(16): 2737-2742. <https://www.mentalfloss.com/article/53295/10-fascinating-facts-about-ravens>

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

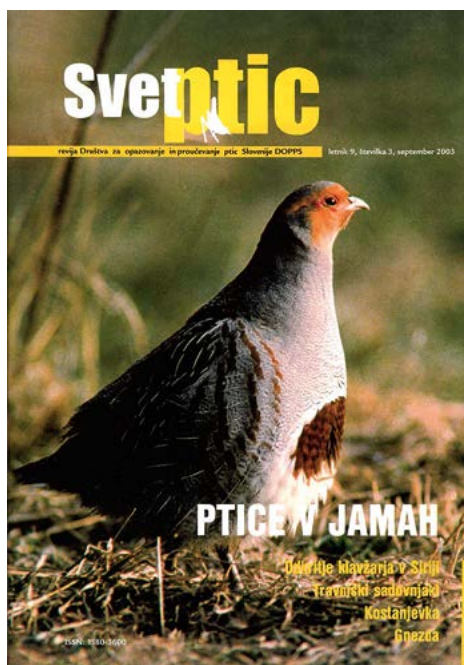

Foto: Ciril Mlinar Cic

Himalajska drevesna sraka

// Urška Kačar

V letih od 1935 do 1949 je v Ljubljani na Zrinjski ulici 9, danes Ulica Janeza Pavla II, pri cerkvi sv. Jožefa deloval Indijski misijonski muzej. Hranil in razstavljal je eksponate, ki so jih zbirali slovenski misijonarji v času svojega delovanja (1929–1950) v dveh misijonih v Zahodni Bengaliji. Med eksponati so bile poleg narodopisnih tudi naravoslovne muzealije, ki so kasneje prišle v zbirko Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Takšno pot do muzejske ornitološke zbirke je prepotovala tudi dermoplastika himalajske drevesne srake (*Dendrocitta formosae*). Himalajska drevesna sraka ima v primerjavi z našo srako nekoliko daljši rep in je rjavo-sivo-črne barve. Glede na poznano delovanje misijonov v Indiji je bila najverjetneje prinesena iz okoliša mesta Kurseong iz okrožja Darjeeling pod vznožjem Himalaje. Njeno območje razširjenosti sicer sega vzhodno na južno Kitajsko in centralni Indokitajski polotok, proti zahodu pa zaseda strnjeno območje vzdolž celotnega vznožja Himalaje. Iz zapisov o Indijskem misijonskem muzeju je razvidno, da so primerek v Ljubljano prinesli že pred letom 1934. Preparirana ptica ima staro oznako BM274, danes pa je shranjena pod inventarno številko PMSL5541 ornitološke zbirke Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

DRAGULJEV NE MOREŠ PRODAJATI V KARTONASTIH ŠKATLAH

// Damijan Denac

V reviji **SVET PTIC, LETNIK 9**, so pod Damijanovim uredništvom izšle številke z naslovnici **VODOMCA** (*Alcedo atthis*) in **JEREBICE** (*Perdix perdix*), fotografira Petra Buchnerja, in **SIVE ČAPLJE** (*Ardea cinerea*), fotografira Andreja Tavčarja.

Urednik *Sveta ptic* sem najbrž postal zato, ker sem v uredniškem odboru revije marsikaj kritiziral. Seveda ne neutemeljeno. Na društvo in vlogo revije smo imeli pač različne poglede, a revijo smo imeli radi vsi in zato so se naše strasti do tega, kaj naj bo objavljeno in kako, rade razvnmale. No, in za »kazen« sem potem dobil ponudbo za urednikovanje. Sprejel sem jo in na lastni koži spoznal, kako težko je uresničiti spremembe, pa čeprav dobre za vse. Bila je dobra šola. Posle sem prevzel maja 2003, ko je bila izdana šele 1. številka letnika 9. Do novega leta sem moral imeti pod streho še tri številke. In sem jih imel. Na naslovnicih so bili vodomec, jerebica in siva čaplja. Motilo me je, da je bilo prej v reviji razmeroma malo društvenih vsebin, društvenega »duha«, kot smo radi rekli. To je bil čas brez socialnih medijev in revija je bila dejansko »socialni medij« sporočanja, informiranja o društvu in povezovanja članov. Z njo so se člani identificirali in radi so se videli v njej. Uvedel sem torej krajše rubrike iz dela društva, novicam dal večjo veljavo, vključil reportaže, odprl krog piscev in začel z intenzivnim spodbujanjem k pisanju, posebej mladih članov. Nekaj teh mladih, ki zdaj celo delajo na DOPPS-u, je takrat objavilo prve prispevke v reviji.

OBDOBJE DIASOV

Seveda nova vsebina na staro formo, ki je bila dokaj toga, ni najbolj sodila, a sredi letnika tudi nisem mogel spreminjati oblike. Zato smo pri teh treh šte-

vilkah letnika 9 malo improvizirali. Postavitev smo malo sprostili, a hkrati ohranili generalno obliko. To je bila še era diasov, ki so jih avtorji čuvali in čistili bolj kot pravoslavci ikone. Dobrih slik je bilo malo in hitro smo jih porabili, zato je bila slikovna ureditev revije takrat praviloma večja muka kot vsebinska. Slike jerebice ni bilo boljše in zaradi A4 naslovnice »čez celo« je slike rado »zmanjkalo«. Situacijo je rešil

izvrsten postavljalec Primož Orešek, ki jo je malo »dorisalk«. Nihče ni opazil. Takoj z urednikovanjem sem zamenjal tudi postavljalški studio in tiskarno. S tem smo veliko prihranili na denarju in času.

OKROGLI LETNIK

Prišlo je novo leto 2004 in »okrogli« letnik 10. Kdaj, če ne zdaj?! Za uresničitev popolne prenove revije sem se dobil z eno najboljših oblikovalk vseh časov, z našo drago Jasno Andrić. Ko sem jo spoznal v živo, sem osupnil prvič. Potem kmalu zatem še drugič, ko me je »prizemljila« z jasnostjo zahtev. Hotela je »karakter« revije, opis vseh rubrik, njihov namen in vsebine za kompletno »slepo postavitev« in še in še. Prvič smo zares jasno opredelili revijo. Naredil sem torej številko, ki je nikoli ni nihče videl in je bila namenjena oblikovalki za pripravo nove oblike. Zbral sem kritike članov, ki so prejšnji *Svet ptic* zaradi debeline listov v šali imeli za traktorski prospekt. Želeli smo si pravo revijo s tankimi listi, sodobno, svežo, z obliko za naslednjih 15 let. In Jasna jo je naredila - takrat sem osupnil tretjič. Dobro, da sem sedel, sicer bi me vrglo po tleh. Prinesla je eno samo verzijo, jo utemeljila in utemeljitev je bila dobra in upravičena. Prototip sem nekaj dni skrival, saj sem se moral sam navaditi nanj. Potem sem naposled dobil odobritev Upravnega odbora, a ne kar tako zlahka. Takrat sem spoznal, pa ne prvič in še manj zadnjič, da so dogovori in spremembe »doma« najtežje. Jasna je postavila pogoj, da se hoče dobiti s tiskarjem, izbrati papir itd. Hotela je, da bo tudi produkcija na nivoju oblike, torej vrhunska. Draguljev ne moreš prodajati v kartonastih škatlah. Ker pa je ona zadovoljna samo z najboljšim, sem vedel, da bo to problem. Upravni odbor mi je dal namreč jasno vedeti, da financ za prenovo nimam in torej nobenih dodatnih stroškov. V bistvu sem prenovo izprosil z utemeljitvijo, da bo potem revija cenejša,

kar se je tudi res zgodilo. A rešil me je naš zdajšnji predsednik Rudolf Tekavčič. Pred tem ga osebno nisem poznal. Pripadal je prvi generaciji DOPPS-a. Vedel sem, da je bil nekoč predsednik društva in da dela v tiskarstvu in nič več od tega. Na DOPPS-u v tistih časih ni bil aktiven. Obrnil sem se nanj in sprejel me je tako prijazno kot malokdo, potem mu je bilo tudi takoj vse jasno. Našel je rešitve za vse Jasnine »muhe« in bil sposoben stiskati vrhunsko revijo, kot je ni bilo v državi, za, tega ne bi smel povedati, bistveno manjšo ceno kot vsi drugi. Rudi je kot čarovnik ali svetnik – ko se pojavijo težave, jih reši s takšno eleganco, da se v hipu zazdi, kot da jih sploh ni bilo, črno postane belo in temno nebo se kar naenkrat zjasni. Prenova revije ima torej tudi nekaj pri tem, da se je stara ljubezen ponovno vnela in Rudi je predsednik še danes. Če sedi rimski vojak Pust v nebesih na svojega pol plašča in hlebca kruha, kdor pozna to slovensko ljudsko pravljico, ve o čem govorim, da ne omenjam vrhunske Mančkove ilustracije, naj me vrag, če ne bosta Rudi in Jasna sedela najmanj na novem Svetu ptic. V novi obliki smo naredili prve tri številke letnika 10 – naslovnice s triprstim detlom, belo štokljko, gozdnim jerebom in četrto, rakarjem, ki je bila jubilejna in po obsegu debela za dve številki, po zahtevnosti pa za deset. Digitalna fotografija se je že sramežljivo napovedovala. Kajetan Kravos je bil prvi, ki mi je takrat z vrhunskimi digitalnimi fotografijami resno pomagal in zato si ob tej priložnosti zasluži najmanj zahvalo. Življenje mi je kmalu namenilo druge izzive in jubilejni »rakar« je bila moja zadnja številka. Dobro je končati takrat, ko je najlepše. Še danes pa mi je žal, da na hrbtno stran »rakarja« nisem dal druge Mobillove reklame – bila je ena takšna s tremi gospodičnami na motorju in z naslovom »Kje ste tički«, nekaj časa je krasila oglasni prostor nad pisoarji. Takrat si tega nisem upal objaviti, žal v škodo vsega moškega članstva.

Damijan Denac v času urednikovanja revije
foto: Katarina Smole

NASLOVKE »Damijanovega« letnika 10: **TRIPRSTI DETEL** (*Picoides tridactylus*; foto: Tomaž Mihelič), **BELA ŠTORKLJA** (*Ciconia ciconia*; foto: Jože Pojbič), **GOZDNI JEREB** (*Tetrastes bonasia*; foto: Andrej Hudoklin) in **RAKAR** (*Acrocephalus arundinaceus*; foto: Kajetan Kravos) na jubilejni številki.

Druge številke iz sveta ptic: Prehranjevalne navade ptic poljudni članek: Posvajena od ljudi – bela štoklja ornitološki potopis: Tunizija varstvo ptic in narave: Natura 2000 v Sloveniji portret: Veliki skovik

Svet ptic: 02,'04

Tretja številka iz sveta ptic: Obdobja aktivnosti poljudni članek: Prezrti gozdni petelinček – gozdni jereb ornitološki potopis: Delta Bojane – Bune varstvo ptic in narave: Deželni naravni rezervat ob Izlivu Soče portret: Čopasti škrljanc

Svet ptic: 03,'04

Četrta številka iz sveta ptic: Ob srebrnem jubileju poljudni članek: 25 let DOPPS varstvo ptic in narave: Zagovorniki narave raziskovanje: Raziskovalni projekti pri Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Svet ptic: 04,'04

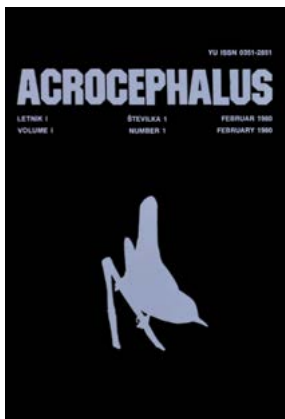
25
LET

SPOMINI NA UREJANJE REVIJE ACROCEPHALUS

// Iztok Geister

PRVA ŠTEVILKA revije *Acrocephalus* je izšla leta 1980.

Kot je bilo povedano že v spominih na ustanovitev Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (O motivih ustanovitve društva pred štirimi desetletji, *Svet ptic* 01 in 02/2019), je bila revija *Acrocephalus* ustanovljena na ustanovni skupščini društva v Ljubljani, dne 8. 12. 1979, ko sta bila imenovana tudi urednik (I. Geister) in uredniški svet (dr. S. D. Matvejev, dr. A. O. Župančič, J. Gregori, R. Smerdu, B. Magajna, D. Šere in I. Božič). Prva seja uredniškega sveta (skupaj z izvršnim odborom društva) je potekala 20. februarja 1980. Prva številka revije je izšla naslednji mesec z oznako 'februar 1980', kajti zasnovana je bila kot dvomesečnik (6 številka na leto). Od takrat je torej preteklo štirideset let. Razen splošnega napotila, da »bo vse naše delovanje navzven vidno v društvenem glasilu *Acrocephalus*, kjer bomo tekoče objavljali rezultate našega delovanja in poročali o številnih problemih in znanstveno-raziskovalnem delu s področja ornitologije«, kakšnega izrecnega programa revije nismo sprejeli. S tem pa ni rečeno, da ni bila urejevana v skladu z uredniškimi zamislimi, razvidnimi tako iz vsebinske zasnove kot iz uredniških komentarjev. Pričujoči spominski zapis se nanaša na prvo devetnajstletno obdobje izhajanja revije (1980–1999), ko sem bil njen urednik.

Urednik *Acrocephalus*
(1980–1999) **IZTOK GEISTER**
jeseni leta 1992
foto: **Andrej Sovinc**

PLAŠICA
(*Remiz pendulinus*)

ilustracija: **Jan Hošek**

Gradivo, namenjeno objavi, bodisi da je bilo naročeno, bodisi da je prispelo samodejno, sem uredil, poskrbel za pretipkavanje po opravljeni lekturi, ga pretipkanega revidiral, opremil s slikovnim gradivom, če ga ni priložil že avtor prispevka, in poskrbel za tisk v sito tiskarski tehniki. Uredniški svet se je sestajal po izidu vsake številke, komentiral vsebino in se seznanjal s prispelim gradivom za naslednjo številko. Dokler sem prepričljivo zagovarjal vsako objavo, mi je uredniški svet pri delu puščal proste roke, seveda pa sem moral morebitne pripombe, še posebno kadar mi je zmanjkalo argumentov, tudi upoštevati. Navsezadnje so bili v uredniškem svetu v tem začetnem obdobju kar trije biologi in dva akademika, tako da sem njihova strokovna menja hočeš nočeš moral spoštovati. Prva leta smo se dobivali v gostilni »pri Keršiču« v Šiški, kar je omogočalo prijetno počutje, začinjeno z mnogimi anekdotami in doživljajskimi zgodbami starejših dveh svetnikov, partizanskega zdravnika, priznanega nevrologa in filmskega snemalca favne Slovenije dr. A. O. Župančiča, sicer sina pesnika Otona Župančiča, in priznanega ornitologa ter odličnega poznavalca balkanske ornitofavne dr. S. D. Matvejeva, sicer potomca ruskih emigrantov po oktobrski revoluciji. Upam si reči, da so nam njune pripovedi, takrat precej mlajšim članom uredniškega sveta, ostale v nepozabnem spominu.

FAVNISTIČNA POROČILA RAZLIČNIH OBDOBIJ

Po vsebinski plati so domala vsako številko v skladu z osnovnim namenom revije v izdatnejšem obsegu sestavljali osrednji članki o opazovanjih gnezdečih in selečih se ptic na območju Slovenije. To so bila nekoliko daljša in izčrpnjša favnistična poročila o pojavljanju domnevno redkih ali slabo poznanih vrstah ptic na ozemlju Slovenije, ki bi jih po veljavnih običnih merilih sicer težko imenovali znanstveni članki, čeravno jim ne gre odrekati tako izvirnosti kot primerjalnega načina obravnave konkretne tematike. Veliko se jih je nabralo, a naj navedem le nekaj za tisti čas presenetljivih poročanj iz obdobja gnezdenja, selitve in prezimovanja.

Iz gnezditvenega obdobja: sirijskega detla v Malečniku pri Mariboru (S. Bačani), kolonije breguljke v Zg. Dupleku pri Mariboru (F. Bračko), severnega kovačka pri Kranjski gori (J. Gregori), pinože na Idrijskem (P. Grošelj), črnovratega ponirka v Hrašah pri Smledniku (H. Ciglič, A. Sovinc), plašice v Sigah pri Ljubljani (T. Jančar), rjavovratega ponirka na Cerkniskem jezeru (T. Jančar), črnega škarnika pri Lescah (B. Kozinc), polojnika v Sečoveljskih solinah (T. Makovec, I. Škornik) in pri Ormožu (B. Štumberger, F. Bračko), rdeče lastovke v dolini Glinščice (D. Ota), kraguljega orla (R. E. Scott), rdečenogega martinca na Cerkniskem jezeru (D. Šere), škrlatca na Ljubljanskem barju (D. Šere), skalne lastovke ob Savi Bohinjki (D. Šere), male čigre pri Ormožu (B. Štumberger), pikastega martinca v Spuhli pri Ptujju (B. Štumberger) in malega muharja v Krnici pri Kranjski Gori (R. Tekavčič).

Iz selitvenega obdobja: čopaste kukavice v Sečoveljskih solinah (L. Božič), velike govnačke na Ormoškem jezeru (L. Božič), bengalske čigre na Ormoškem jezeru (D. Denac), rumenonogega martinca v Račah pri Mariboru (D. Denac), travniškega vrabca na Vrhnikih (P. Grošelj), kostanjevega strnada v Godoviču (P. Grošelj), dularja na Peci (M. Jež) in na Cerkniskem jezeru (B. Rubinič), grivaste gosi na Ledavskem jezeru (K. Rižner, P. Kmecl), stepske pribe pri Igu (A. Sovinc), beloglavega strnada v Sloveniji (D. Šere), malega strnada v Klečah pri Ljubljani (D. Šere), mušje listnice na Vrhnikih (D. Šere), robidne trstnice na Vrhnikih (D. Šere), plevelne trstnice na Vrhnikih (D. Šere), uhatega škrjanca na Jeprci pri Medvodah (T. Trilar), sredozemskega kupčarja ob Cerkniskem jezeru (P. Kmecl, K. Rižner) in rožnatega pelikana v Medvedcah Dravskem polju (M. Vogrin, N. Vogrin).

Iz obdobja prezimovanja: zimske race na Ptujskem jezeru (F. Janžekovič), ribjega galeba v Mariboru (L. Božič), brkatega sera v dolini Soče (F. Genero), triprstega galeba na Štajerskem (F. Janžekovič), nevestice na Bledu (I. Geister), mormona pri Gornji Radgoni (P. Grošelj), črne njorke na Ormoškem jezeru (L. Božič, B. Štumberger), močvirske uharice

na Ljubljanskem barju (D. Tome, A. Vrezec) in malega laboda na Ormoškem jezeru (B. Štumberger). Pri tem je zanimivo in zgovorno, da je večina takšnih zapisov iz obdobja 1980–1992 (do 50. številke), torej iz prvega obdobja izhajanja revije, kar si lahko pojasnimo s takratno precejšnjo neraziskanostjo našega ozemlja in publicistično nezadostnostjo prejšnjega obdobja. Seveda pa je veliko pomembnih fenoloških podatkov v svojih periodičnih poročilih priobčila tudi društvena komisija za redkosti (A. Sovinc).

Nekatera slovenska imena ptic so bila v reviji *Acrocephalus* zapisana drugače, kot se uporablja danes. Objavljena so bila namreč pred izidom Imenika ptic zahodne Palearktike (*Acrocephalus* 20 (94–96): 97–162).

PRILJUBLJENA RUBRIKA - IZ ORNITOLOŠKE BELEŽNICE

S favnističnega vidika niso bili nič manj pomembni kratki zapisi o pri nas redko opazovanih pticah, uvrščenih v rubriko Redke vrste, ki so se jim od pete številke dalje pridružili vsakršni zanimivi zapisi v rubriki Iz ornitološke beležnice. Po ustanovitvi društvene komisije za redkosti se je po šestnajsti številki obdržala le še rubrika Iz ornitološke beležnice, ki je sčasoma postala nekakšna hrbtnica revije. Sprva kratki faktografski zapisi o opazovanju največkrat ene same vrste so sčasoma postajali

ČRNOVRATI PONIREK
(*Podiceps nigricollis*)
foto: Iztok Geister

vse daljši in vse bolj poglobljeni, vključujoči tako spremljajoče terenske podatke kot tudi podatke o sočasno opazovanih vrstah. Ker je bila za rubriko značilna tudi doživljajska nota, seveda pri nekaterih piscih bolj kot pri drugih, je postajala, sodeč po naraščajočem številu objav, vse bolj priljubljena ne le med pisci, marveč, kot je pokazala anketa, tudi med bralci. Razen v tematskih številkah so bili ti zapisi objavljeni v vsaki številki revije, kar v osemnajstih številkah med 20 in 30, v štirih med 31 in 40, v treh več kot 40, v eni pa celo 76 zapisov. V 59 zvezkih (nekateri številke so bile dvojne) je bilo tako v rubriki Iz ornitološke beležnice objavljenih 1233 prispevkov. Prispevki iz rubrik Redke vrste (teh je bilo 70) in

iz Ornitološke beležnice so v nezanemarljivi meri pripomogli pri ustvarjanju atlasa gnezdilk (iz leta 1995) in atlasa prezimujočih ptic (iz leta 1994). Njihova pričevalnost pa še ni povsem izčrpana, ker bodo zagotovo koristno uporabljeni tudi pri nastajanju atlasa selivk, ki ga še vedno pogrešamo, čeprav so razmere ob enormni količini obročkovaških podatkov v Sloveniji za kaj takega že zdavnaj dozorele. Vse te objave ponujajo namreč poleg kvantitativnih tudi izčrpne kvalitativne podatke, ki jih pri presoji razširjenosti, fenoloških, etoloških in populacijskih vprašanj še zelo potrebujemo.

ORNITOFAVNA, ATLASI, POROČILA OBROČKANJA ...

Pomembno favnistično vlogo so odigrali tudi prispevki o ornitofavni določenih lokalitet. Zaradi množstva naj jih navedem le nekaj: Bobovek (I. Geister), Veržej (A. Bibič, F. Janžekovič), Zbiljsko in Trbojsko jezero (P. Trontelj), Krakovski gozd (J. Gregori), Volčeški travniki pri Celju (B. Štumberger), Vrbje pri Žalcu (M. Vogrin), Banjšice (J. Gregori), Medvedce na Dravskem polju (M. Vogrin), Ledavsko jezero (A. Bibič), Hraške mlake (M. Ciglič, T. Trebar), Rajhenavski gozd in Pečka (M. Perušek) in vodni zbiralniki severovzhodne Slovenije (A. Bibič).

Poleg nacionalnih dveh atlasov so potekali tudi trije lokalni, kar smo seveda spremljali tudi v reviji. Objavljeni so bili vmesni poročila o poteku atlasa Ljubljanskega barja (A. Sovinc, D. Tome, P. Trontelj) in atlasa Triglavskega narodnega parka (T. Jančar) ter končno poročilo (posebna številka revije) za atlas Drave od Maribora do Ptuja (B. Bračko). Seveda so bili objavljeni tudi prispevki o vprašanih in napredovanju zimskega atlasa in atlasa gnezdilk Slovenije (A. Sovinc, I. Geister), poročila o rednih zimskih štetjih ptic (I. Geister, B. Štumberger), kakor tudi periodična poročila o obročkanju in najdbah obročkanih ptic (I. Božič, D. Šere). Posebna dvojna številka revije (13–14) je bila posvečena terenski dejavnosti

na ornitološki postaji Prirodoslovnega muzeja Slovenije: Ptiči Stožic pri Ljubljani, 1972–1982 – Favništni pregled, obročkanje in najdbe (D. Šere).

POPISI, ŠTETJE, VEDENJSKE ZNAČILNOSTI PTIC

Popis in štetje posameznih vrst na določenem območju sta bili zelo priljubljeni terenski dejavnosti slovenskih ornitologov. Tako smo med drugimi objavili popise trstnega strnada (D. Šere), svilnice (I. Geister), severnega kovačka (D. Šere), zlatovranke (B. Štumberger), čebelarja (J. Gregori), kosca (P. Trontelj), puščavca (S. Polak) v Sloveniji, brškinke, svilnice in rakarja v Primorju (I. Geister), velikega skovika (K. Senegačnik), pribe (D. Tome) in kozice na Ljubljanskem barju (I. Božič), kosca v Jovsih (T. Ferlan, M. Vranetič, A. Sovinc, A. Hudoklin), brinovke v Ključih pri Rodinah (B. Kozinc), bele štoklje na jugovzhodnem Dolenjskem (A. Hudoklin), sov Zgornje Pivke (S. Polak), malega deževnika v Ljubljani (P. Trontelj), pribe na Dravskem polju (M. Vogrin) in Sorškem polju (T. Trilar), liske v Dragi na Ljubljanskem barju (I. Božič) in v Strunjanski laguni (L. Lipej, T. Markovec), breguljke na Dravi (F. Bračko), malega ponirka pri Ormožu (B. Štumberger, D. Denac), kozače v kočevsko-ribniških gozdovih (M. Perušek), plotnega strnada v severovzhodni Sloveniji (L. Božič), vodnih ptic v Sečoveljskih solinah (T. Jančar) in plašice ob selitvi prek Slovenije (D. Šere).

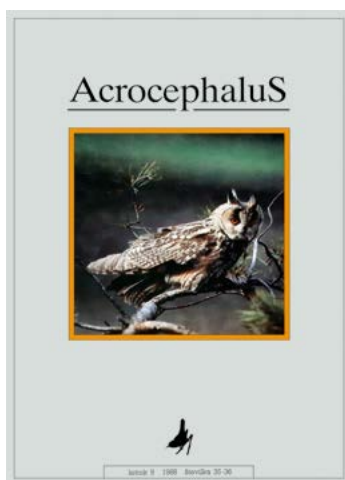
S proučevanjskega vidika so bili morda najbolj klasično ornitološki prispevki z etološko vsebino. To so članki o vedenju liske (I. Škornik), pribe (T. Trilar) in dolgorepke (J. Dovič, A. Brancelj), o prehrani sov (B. Kryštufek), lesne sove (F. Janžekovič), pegaste sove (D. Tome, F. Janžekovič, F. Šorgo, I. Ferlinc, N. Posel), rdečenoge postovke (M. Gjerkeš, L. Lipej), škrjančarja (B. Kozinc) in rjavega srakoperja (P. Grošelj), o prenočevanju mlinarčka (D. Šere) in o oglašanju jerebic (M. Košir). Opise vedenjskih navad so vsebovale tudi monografije o mali bobnari, malem ponirku, sivi pastirici in povodnem kosu (I. Božič). Presenetljivo malo avtorjev pa se je izrecno posvečalo določitenim vprašanjem, pravzaprav najdemo le tri članke s takšno vsebino: o določanju starosti pri rjavi penici (D. Šere), o dolžini peruti pri sivi penici (D. Šere) in o prepoznavanju črnoglavega in belovratega muharja v jesenskem perju (P. Grošelj).

AKTUALNA ORNITOLOŠKA VPRAŠANJA

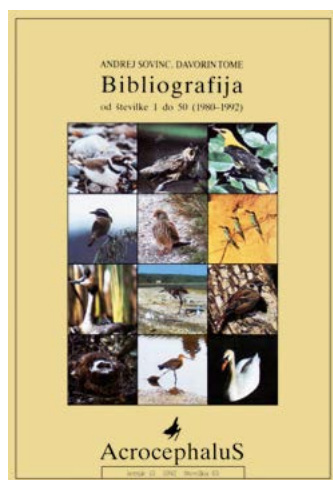
Osrednji del revije so sestavljali tudi članki, ki so se aktualnih ornitoloških vprašanj lotevali na razmišljujoč način, torej bolj teoretski kot informativni prispevki. Ker jih ni prav veliko, naj jih navedem: Sodobna favnistika – njeno področje in naloge (S. D. Matvejev), Pričakovane in nepričakovane gnezdilke v Sloveniji (I. Geister), Razširjenost ptičjih vrst v Sloveniji in njihova populacijska (ne)varnost (I. Geister), Kaj pravijo zgodovinski in sodobni viri o nekaterih redkih in vprašljivih gnezdilkah Slovenije (I. Geister),

BRŠKINKA
(*Cisticola juncidis*)
foto: Iztok Geister

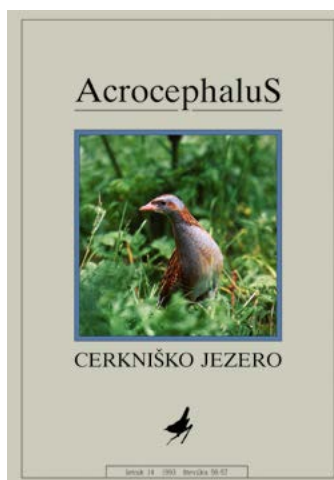

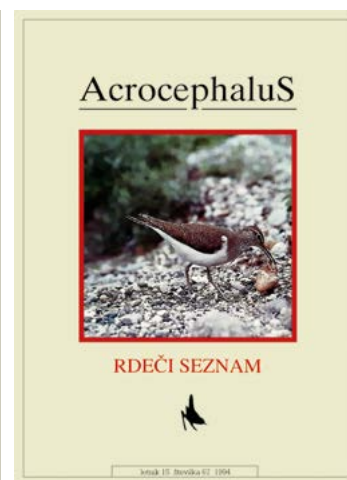
Od leta 1988 je revija izhajala z barvno naslovnico.

Po petdesetih izdanih številkah je leta 1992 izšla Bibliografija (A. Sovinc, D. Tome).

Naslovnica ene izmed tematskih številk: Cerkniško jezero (1993)

Kot posebna izdaja je izšel Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilke Slovenije (1994).

Vprašanja strokovnih in slovenskih ptičjih imen (J. Gregori), Kritičen pogled na novejšo kvantitativne raziskave v slovenski ornitologiji (P. Trontelj) in Razmišljanje o Rdečem seznamu (J. Gregori).

NARAVOVARSTVENE TEME TEGA OBDOBJA

V senci najpomembnejših favnističnih sklopov je kajpak omembe vredna tudi naravovarstvena tematika, sicer zajeta tudi v marsikaterem prednostnem članku in še posebno v tematskih številkah. Sodelavci revije smo poročali o dramatičnih posegih v naravno okolje: o namernem uničenju gnezd poljske vrane v Petišovcih in plenilskih razdejanjih v gnezditveni koloniji vodnih ptic v Račah, o poginu rdečeglavih kraljičkov v Ljubljani, o poveženih pticah na cestah, priobčili pobudo za zaščito kragulja in skobca, o zaščiti beloglavega jastreba na Cresu, o požiganju trstišča v Sečovljah, o ogroženosti močvirskih in vodnih prebivališč v SV Sloveniji, objavili poročilo o tihotapljenju ubitih ptic prek Slovenije, o inšpekciji pri preparatorjih, o odstrelu divjega petelina, pisali o zaščiti otoka na Ptujskem jezeru, poročali o varstvu ptic na Dolenjskem, o vplivu solinarske in marikulture dejavnosti na ornitofavno v Sečoveljskih solinah, o vplivu čiščenja trstičnih jarkov na gnezdenje, objavili pa smo tudi dva občinska odloka o zavarovanju (Bobovek, Draga na Ljubljanskem barju), dve pismi z naravovarstvenim apelom vladi (ministra za kulturo glede Škocjanskega zatoka in Svetovnega gibanja proti golfu), protest proti graditvi hidroelektrarn na Muri (leta 1986!), informativno in kritično smo pisali o evropski naravovarstveni problematiki, o Washingtonski konvenciji itd. Čeprav je to poljubno naštevanje z vidika današnje plime naravovarstvenih skrbi morda videti nekoliko kramarsko, pa vendarle zgovorno priča o zgodnjih naravovarstvenih prizadevanjih ornitologov na Slovenskem.

Sicer pa je v obravnavanem obdobju izšlo tudi nekaj tematskih števil, ki se poleg sistematičnega popisa ornitofavne odlikujejo tudi s poglobljenim pristo-

pom k naravovarstveni problematiki: Cerkniško jezero (56–57), Spodnje Posavje (61), Drava med Mariborom in Središčem ob Dravi (68–69–70), Sive čaplje in veliki kormorani (72). Naj navedem le tri najtehtnejše naravovarstvene prispevke iz teh števil: O naravovarstvenem konceptu Cerkniškega jezera s poudarkom na varstvu ptic (P. Trontelj), Naravovarstveni pomen habitatov v Spodnjem Posavju (A. Hudoklin) in Drava med Mariborom in središčem ob Dravi – področje konflikta med varstvom narave in razvojno politiko (B. Štumberger). Rdeči seznam ogroženih ptic gnezdilke Slovenije (F. Bračko, A. Sovinc, B. Štumberger, P. Trontelj, M. Vogrin) (67) iz leta 1994 pa je bilo formalno najmočnejše orodje v rokah slovenskih ornitologov pri naravovarstvenih prizadevanjih vse do uveljavljanja evropskih napotil (t. i. Ptičja in Habitatna direktiva) po priključitvi Slovenije k Evropski zvezi leta 2004.

TAKŠNI IN DRUGAČNI UVODNIKI

Že po naravi stvari naj bi imel v reviji prednostno mesto in poseben pomen uvodnik. Od uvodničarja, pa naj bo to urednik ali kdo drug, je pričakovati, da bo besedilo napisano v obliki razmišljanja na določeno strokovno, naravovarstveno ali etično temo. V celotnem obravnavanem obdobju je bilo objavljene

DULAR (*Eudromias morinellus*)
foto: Iztok Geister

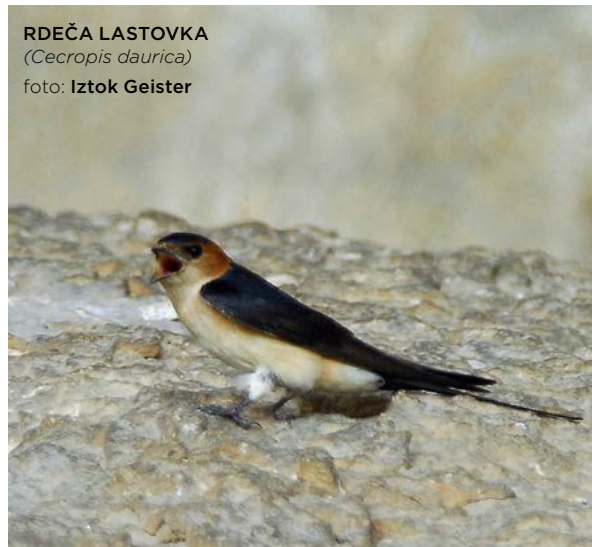
nih 45 besedil, napisalo jih je 17 uvodničarjev. V uvodnikih se nemalokrat razkriva tudi piščev pogled na svet, še posebno, če je pisanje pronicljivo, lahko pa je, kadar je dovolj kritično, tudi neizprosno. Takšnih in drugačnih uvodnikov je bilo kar nekaj, in priča o živahnem srčnem utripu revije. Naj navedem nekaj misli iz teh uvodnikov: »Svojčas so skupili fantiče, da bi lepše prepevali v cerkvenih zborih. Primerjava s križanjem ptic se morda zdi prejedka, dokler ne pomislimo, da je za enim in drugim početjem ista psihologija: zaradi lastnega užitka delati silo naravi drugih bitij.« (A. O. Župančič); »Na svetu je že toliko ljudi in pritisk na naravo je že tako velik, da ne moremo več delati čisto vsega, kar se nam zljubi, četudi smo fizično to sposobni.« (D. Tome); »Kadar populacija ptic na opazovanem območju narašča, se tega veselimo, kadar upada, se žalostimo, in kadar ostaja nespremenjena, smo do pojava ravnodušni. Ja, takšni smo ornitologi. Kot otroci.« (I. Geister); »Bolj ali manj diskretno so nam visoki možje pri BLL-ju že nekajkrat dali vedeti, da je zanje Slovenija ornitološko nezanimiva ... Temu primerno je nizko zanimanje za vlaganja v ornitološko-naravovarstvene projekte v Sloveniji.« (P. Trontelj).

»Kadar populacija ptic na opazovanem območju narašča, se tega veselimo, kadar upada, se žalostimo, in kadar ostaja nespremenjena, smo do pojava ravnodušni. Ja, takšni smo ornitologi. Kot otroci.«

Revija *Acrocephalus* je občasno objavljala tudi prikaze doma in v tujini objavljenih knjig, med njimi so prevladovali novosti z angleškega knjižnega trga, o katerem je krožila krilatice, da vsak teden izide vsaj ena knjiga z ornitološko vsebino. Tako smo ohranjali stik z ornitološko Evropo. Pri tem pa se mi ne zdi odveč omeniti, da so bili to prikazi knjig v zasebni lasti (vsaj zase lahko to trdim), ki smo jih pisci teh prikazov naročali za svoj denar, njih sporočilo pa delili z vso ornitološko srenjo na Slovenskem. V celoti je bilo predstavljeno 52 strokovnih knjig. Nekoliko drugačna pa je zgodba o zamenjavi *Acrocephalus*

za tuje revije. Če se prav spominjam, naj bi jih zamenjavali za okrog trideset tujih revij, vendar smo prejeli večjemu tretjino teh, saj je bilo med njimi le malo redno izhajajočih. Tiste, ki so sprva prihajale na naslov uredništva, so bile potem, ko je društvo dobilo svoj javni sedež, predane društveni pisarni.

RDEČA LASTOVKA
(*Cecropis daurica*)
foto: Iztok Geister

REVIJA »SOCIALISTIČNEGA VIDEZA«

Prvih 34 števil, to je do konca leta 1987, je bila publikacija zaradi tehnično nizke ravni in skromnega, danes bi rekli »socialističnega videza«, kljub strokovno neoporečni vsebini videti bolj stanovsko glasilo kot pa bralcem privlačna revija. Stanje pa se je povsem spremenilo, ko je tiskanje po zaslugi predsednika društva R. Tekavčiča prevzela tiskarna Tone Tomšič in smo s sito tiskarske tehnike prešli na ofsetni tisk. Na novo oblikovani naslovnici je zasijala barvna fotografija, revija pa je bila odtlej tiskana tudi na kvalitetnejšem papirju. Tako je bilo potem vse do leta 1996, ko so se v 74. številki v splošno zadovoljstvo pojavile barvne fotografije tudi na notranjih straneh revije. Znamenja novega društvenega obdobja, zaznamovanega s podjetniškim duhom mlade generacije ornitologov, odprtim za trženje blagovne znamke društva, so se pokazala leto dni kasneje, ko sta se na naslovnici revije po-

Na Cerknškem jezeru se je naredil sistematični popis ornitofavne, zato je o tem območju izšla tematska številka *Acrocephalus*.

foto: Ivan Esenko

javila sponzorska zaščitna znaka Mobitela, družbe za komunikacije, in ornitološke multinacionalke BirdLife International.

PRETRESANJE UREDNIŠKE POLITIKE

Sunki novega vetra so pričeli pretresati tudi uredniško politiko. V poklicno kariero usmerjeni biologi, člani izvršilnega odbora, so se vse bolj glasno zavzemali za internacionalizacijo revije. To pa je pomenilo, da naj bi v reviji pričeli objavljati znanstvene članke v angleščini, dotlej so bili namreč v tem jeziku objavljeni le povzetki obsežnejših člankov, manšete v rubriki Iz ornitološke beležnice, kakor tudi naslovi vseh člankov tako na notranjih straneh kot v kazalu na ovitku. Seveda sem se z vsemi močmi temu uprl z utemeljitvijo, da je revija predvsem konstitutivni gradnik slovenskega ornitološkega jezika, ki ga nikakor ne smemo zamenjati za tuj jezik, čeravno je to lingva franka. Tudi dostopnost revije za tuje avtorje (v različnih jezikih) s tem nikakor ni bila omejevana, njih članke smo namreč objavljali zgolj prevedene v slovenščino s povzetkom v tujem jeziku. Uredniški svet me je pri tem vsekakor podpiral.

Spomladi leta 1999 sem bil kot urednik revije na sestanku izvršilnega odbora v odsotnosti nenapovedano razrešen. Če se prav spominjam, je bilo v utemeljitvi rečeno, da zaradi nasprotovanja poslovni politiki društva (zapisnika sestanka, ko to pišem, namreč nimam pri sebi, ker je bil moj arhiv medtem uničen). Neposreden povod za razrešitev je bilo urednikovo v reviji objavljeno pričakovanje, da bo tudi po štirikratnem povečanju števila naročnikov (po poslovni poroki društva z Mobitelom), 80 % naročnine v bodoče namenjeno reviji. Vodstvo društva je seveda imelo drugačne velikopotezne poslovne načrte, v katerih za kulturno poslanstvo revije ni bilo veliko prostora in je zato tudi menilo, da nadaljnji razvoj revije ni potreben. Formalno je bila razrešitev kazen za verbalni delikt, pisal sem o nečem, o čemer po mnenju pobudnikov prevrata ne bi bil smel, kar je seveda mogoče le v skrajno nedemokratičnih razmerah. Mnogo let kasneje mi je prišlo na uho, da je imela pri tem nasilnem rušenju urednika prek svojega ogleduha v izvršnem odboru svoje kremplje vmes nočna ptica. Ali je sploh kdo glasoval proti, tega ne vem. V moji navzočnosti se razrešitev najbrž ne bi zgodila, saj sem dotlej različne pritiske na uredniško politiko vselej uspešno zavračal. Uredniški svet revije (v sestavi J. Gregori, A. Hudoklin, dr. B. Kryštufek, A. Sovinc, D. Šere in dr. D. Tome) je sicer na izvršilni odbor naslovil protestno izjavo, vendar zaman. Sam se nisem niti pritožil, ker bi mi spričo zahrbtnosti ukrepa izvršilnega odbora to bilo pod častjo.

Treba je namreč vedeti, da to ni bil več tisti izvršni odbor društva izpred dvajsetih let, da sva iz takratnega desetčlanskega odbora bila v sedanjem dvajsetčlanskem le še dva člana. Dve desetletji nenehnih prizadevanj za popularizacijo ornitologije ni dalo le uveljavljene revije in dveh atlasov, marveč tudi novo

MALI MUHAR
(*Ficedula parva*)
foto: Iztok Geister

generacijo ornitologov z drugačnim duhovnim obzorjem, kot ga je imela naša. Pobudo prevzemajoča generacija je bila spričo evropskih naravovarstvenih ponudb pripravljena iz rok iztrgati pridobitve starejše generacije. Saj se je tudi naša generacija zgledovala po evropskih vzorih, atlasa sta bila metodološko vseevropska projekta, vendar to nikakor nista bila tržno usmerjena podviga.

POLOJNIK
(*Himantopus himantopus*)
ilustracija:
Jan Hošek

ZA KONEC

Zaradi omejenega prostora so v tem spominskem sestavku prikazane le najpomembnejše rubrike. V reviji *Acrocephalus* je v obdobju mojega urednikovanja objavilo prispevke 160 avtorjev (od tega 20 tujih). Večina teh piscev je bila v obdobju uveljavljanja revije še v najstniških letih in so strokovno dozorevali skupaj z njo. Vsem, katerih imena ali prispevka nisem posebej navedel, se opravičujem, vsem pa se po tolikih letih, ko sem dobil priložnost, da spregovorim o tem obdobju, iskreno zahvaljujem, tudi pomočniku glavnega urednika A. Sovincu ter lektorju in prevajalcu H. Cigliču.

Da bi napisal ta prispevek k zgodovini slovenske ornitologije po več desetletjih, sem prelistal vseh 93 števil in ponovno prebral mnoge članke, katerih vsebine se nisem več spominjal. Presenetila me ni le zavidljiva strokovna in publicistična raven člankov, temveč tudi nekakšna obujena gorečnost teh pričevanj. Še sedaj po toliko letih je v njih toliko žara, da med vsakim ponovnim branjem vzplamtijo, kot bi bila napisani sinoči. Vendar se bojim, da zmore to tako brati le naša generacija, morda tudi še vmesna, zdajšnja pa ne več. Vseeno upam, da bralci in pisci sedanje generacije s tem zgodovinskim prispevkom dobivajo zgoščen vpogled v ornitološko publicistiko revije obravnavanega obdobja, povzetek tega, kar je mogoče najti na spletu, kjer so sicer v digitalizirani obliki objavljeni tudi vsi tukaj navedeni članki.

POJASNILO

Z veseljem sem se odzval povabilu urednice Sveta ptic, da ob 40-letnici izhajanja revije *Acrocephalus* obudim spomine na začetno obdobje mojega urednikovanja (1980–1999). V tem sem videl priložnost za analizo takratnega publicističnega dogajanja, saj v dvajsetih letih po tem obdobju tega nihče ni opravil. Ker pa pri tem ne gre za statistične podatke, ampak za razjasnitev in vrednotenje takratnega ozračja, stanja takratnega ornitološkega duha, sem nemara res najbolj poklican, da to opravim.

Zavedajoč se omejenosti prostora v reviji *Svet ptic*, sem prikazal le nekaj po mojem najbolj pomembnih sklopov in rubrik, ne da bi komentiral ali celo poskušal revidirati vsebino posameznih prispevkov. Če sem morebiti kakšen prispevek pri tem spregledal, je bilo to povsem nehote, za kar se prizadetim avtorjem opravičujem.

Kakor je bilo naravno pojasniti okoliščine nastanka revije, kar sem storil v prispevku »O motivih ustanovitve društva pred štirimi desetletji« (*Svet ptic* 01 in 02/2019), je tudi naravno pojasniti konec obdobja, v katerem je revija črpala svoj navdih iz

ustanovitvenih motivov, in je povezano z mojim urednikovanjem. Revija *Acrocephalus* je seveda izhajala še naprej, vendar s spremenjenim konceptom in poslanstvom in kot taka izhaja še danes, vendar naj o tem, če govorimo o štirideseti obletnici, spregovorijo njeni uredniki.

Del za objavo v *Svetu ptic* pripravljenega članka z naslovom »Spomini na urejanje revije od začetka do prevrata«, ki zadevajo konec imenovanega obdobja, temelji na mojem takratnem doživljanju dogodkov. Moje videnje je potemtakem avtentično in ga nisem v nobenem pogledu revidiral. Da pa ne bi spodbujal v reviji *Svet ptic* nezaželene polemike, v tem delu članka ne navajam nobenih osebnih imen. Tudi ne govorim o nikakršnih osebnih zamerah ali sovražstvih, ki so bržkone spremljali takratne vodilne odločevalce v prevratu. Nikjer nisem žaljiv, tudi takrat ne, ko govorim o poslovni in podjetniški naravnosti izvršilnega odbora. Govorim le o očitno drugačnih konceptualnih pogledih na takratno vlogo revije *Acrocephalus*. Seveda bi bilo takratni generacijski konflikt mogoče rešiti tudi drugače, manj travmatično, a o tej intimni plati molčim.

Iztok Geister

Op. urednice:

Prispevek je mnenje avtorja in ne uredništva, a je zaradi svojih ustanoviteljskih zaslug DOPPS-a in prvega urednikovanja revije Acrocephalus ključno, da nam avtor ob 40. obletnici revije poda svojo zgodbo. Seveda bo zgodovina pokazala, kdo je imel kaj prav in kdo ne, a to bomo presojali le po zapisih, ki jih bodo vpletene generacije pustile za seboj. Ob tem pa moramo dopuščati različne občutke, poglede in mnenja starejše in mlajše generacije, čeprav se danes kali že šesta generacija DOPPS-ovih ornitologov. Revija pa ni namenjena razčiščevanju stvari, ki so stvar preteklosti, zato se mi zdi pomembno, da na zamere pozabimo, drug drugemu odpustimo in začnemo delovati složno in prijateljsko, saj navsezadnje vsi delamo za isti cilj – varstvo pic in narave. V tem duhu je revija Acrocephalus in ustanovitev DOPPS-a, kot danes že lahko presodimo, pustila trajen pečat v varstvu slovenskih ptic in narave.

PRVO SREČANJE Z AMERIŠKO PTICO

// Enej Vrezec

Z družino smo se v februarju 2020 odpravili na Portugalsko v mesto Porto. Tam sem si zelo želel videti kakšno ameriško vrsto ptice, ki se ob evropski atlantski obali dokaj redno pojavljajo. Konec januarja naj bi se v obmorskem naravnem rezervatu Estuario do Douro sredi Porta pojavili kar dve ameriški vrsti galebov, progastokljuni (*Larus delawarensis*) in ameriški rečni galeb (*Chroicocephalus philadelphia*). Zelo sem si želel videti vsaj enega, zato sva z očijem na poljih temeljito pregledovala velike galebje skupine, zlasti rjavih (*Larus fuscus*) in rumenonogih galebov (*L. michahellis*). Želja po ameriški vrsti se mi je izpolnila, ko sva v skupini sivih (*Larus canus*) in rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*) zagledala progastokljunega galeba, in to kar dva, ki sta bila oddaljena zgolj 10 metrov od naju.

SAMO ŠTIRJE

Pred Igom sem imel konec februarja priložnost opazovati »samo« štiri ŽERJAVE (*Grus grus*), in še to z večje razdalje.

Ivo A. Božič, 26. februar 2020

ŽERJAVJI KLIN

Vozil sem se iz Parecaga v Korte in tik pred tablo Korte zagledal jato 37 žerjavov (*Grus grus*).

Mirko Gaberšek, www.Nalzletu.Si™, 1. januar 2020

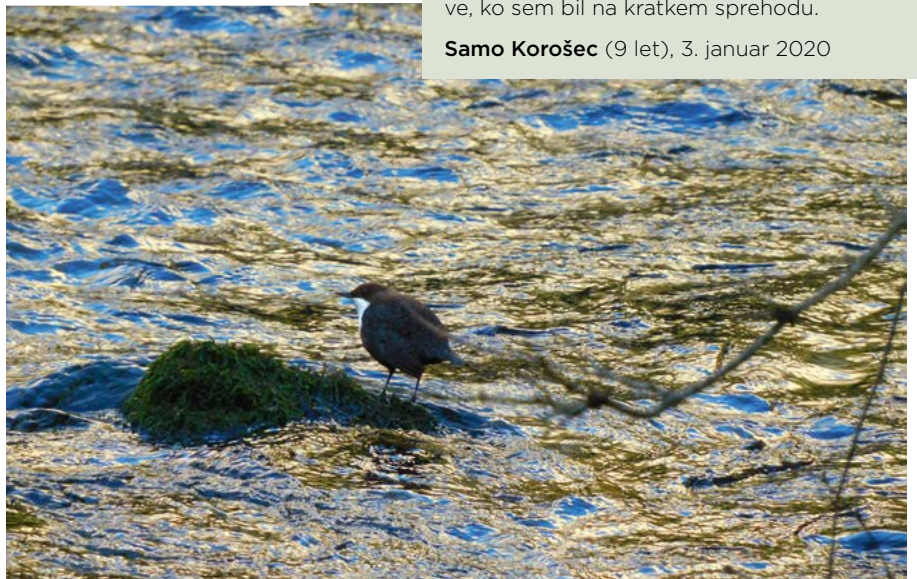
SKALNI STRNAD (*Emberiza cia*) v Fari

foto: Bojan Bratož, 1. januar 2020

POVODNI VITEZ

Povodnega kosa (*Cinclus cinclus*) sem fotografiral 3. januarja 2020 na izviru reke Vipave, ko sem bil na kratkem sprehodu.

Samo Korošec (9 let), 3. januar 2020

POPRAVEK

V prejšnji številki revije Svet ptic 04/2019 (letnik 25) smo na strani 66 spregledali napako pri določitvi vrste. Na sliki nista samica in samec konopnice (*Mareca strepera*), pač pa samec konopnice in samica mlakarice (*Anas platyrhynchos*).

Za nastalo napako se opravičujemo.

Uredništvo

MEDNARODNA DELAVNICA O MONITORINGU ONESNAŽIL V ROPARSKIH PTICAH

// Al Vrezec

Septembra 2019 smo v Sloveniji gostili pomembno mednarodno ornitološko delavnico evropskega COST-projekta ERBFacility (European Raptor Biomonitoring Facility ali Evropski instrument biomonitoringa roparskih ptic, torej ujed, sov in sokolov). Cilj akcije je povezovalje kapacitet biomonitoringa okoljskih onesnažil prek roparskih ptic s povezovanjem laboratorijev, zbirk vzorcev (zlasti muzejev) in shem monitoringa roparskih ptic. Delavnica, ki je potekala v Informacijskem središču Triglavskega narodnega parka v idilični Trenti, je bila namenjena vzpostavljanju zmogljivosti monitoringa onesnažil v roparskih pticah na ravni Evrope. Organizator delavnice je bil Nacionalni inštitut za biologijo, glavna vsebinska vodja pa dr. Chris Wernham iz BTO Scotland (British Trust of Ornithology) iz Velike Britanije. Delavnice so se udeležili predstavniki iz 14 evropskih držav, od terenskih ornitologov, muzejskih kustosov do laboratorijskih analitikov.

V okviru COST ERBF pripravljajo panevropsko študijo izbranih onesnažil tudi pri **LESNI SOVI** (*Strix aluco*).

foto: Matej Vranič

VKLJUČEVANJE STROKOVNJAKOV IN PROSTOVOLJCEV

V prvem delu delavnice smo se ukvarjali s pregledom obstoječih zmogljivosti za zbiranje vzorcev roparskih ptic v Evropi in z njimi povezanimi ključnimi podatki, kot so na primer populacijski trendi in demografski podatki, ter pregledali obstoječe zmogljivosti in veščine za usposabljanje na teh področjih. S tem je tesno povezano delo obročkovalcev ptic, kar sta posebej poudarila aktualni podpredsednik zveze EURING, Rob Robinson iz Velike Britanije, in eden vodilnih obročkovalcev ujed in sov v Evropi, Pertti Saurola s Finske. Rui Lourenço s Portugalske je v ospredje postavil vrsto omejitev in pomanjkljivosti, ki na evropskem nivoju omejujejo razvoj panevropskega monitoringa ujed, sov in sokolov ter onesnažil v njihovih tkivih po Evropi. V ta namen se v okviru COST ERBF pripravljajo panevropska študija izbranih onesnažil pri dveh v Evropi splošno razširjenih vrstah roparskih ptic, lesne sove (*Strix aluco*) in kanje (*Buteo buteo*). S to študijo bi pokazali izvedljivost takšnega široko-prostorskega monitoringa v Evropi z vključevanjem strokovnjakov in prostovoljcev z različnih strokovnih področij. Za podporo študiji smo v okviru delavnice pripravili podlage za potrebne priročnike in navodila za zbiranje vzorcev in ključnih razlagalnih podatkov na terenu, posebej za obe ciljni vrsti. Kot posebno skupino smo obravnavali še jastrebe, ki so po svetu, vključno z Evropo, pod velikim pritiskom zaradi različnih zdravil in strupov, razpravo pa je vodil Jovan Andevski iz

Združenja za varstvo jastreb (Vulture Conservation Foundation). Za opravljanje široko-prostorskih študij pa je nujno sodelovanje prostovoljcev, torej ljubiteljske znanosti, pri čemer je treba ustrezno izobraziti prostovoljce in jim ponuditi dobro podporo za kvalitetno delo na terenu. Pri tem so se izkazale izkušnje Slovenije in DOPPS-a kot primer dobre prakse na področju dela s prostovoljci za vso Evropo, kar je predstavil Damijan Denac.

NACIONALNI AMBASADORJI

Zadnji del delavnice je bil namenjen komuniciranju z javnostjo in z zainteresiranimi sodelavci, kar je bil predmet predstavitve COST ERBF-komunikatorja Madisa Levitisa iz Estonije. Za namene panevropske študije bodo za vsako državo določeni nacionalni ambasadorji, ki bodo koordinirali zbiranje vzorcev in ključnih razlagalnih podatkov na državnem nivoju. Študija bo postregla s prvimi podatki o razširjenosti nekaterih onesnažil, kot so težke kovine in organokloridi, v populacijah ujed in sov po Evropi, kar bo rabilo varstvu njihovih populacij kakor tudi varovanju zdravja ljudi. Navsezadnje so ujede in sove na vrhu prehranjevalne verige, tako kakor ljudje, in pokažejo relevantne vplive onesnaženosti okolja neposredno tudi za nas same.

V okviru delavnice je bil posnet tudi predstavitveni video COST ERBFacility projekta, ki bo kmalu dostopen tudi na spletni strani <https://erbfacility.eu/>. Vsi udeleženci so bili očarani nad naravo v Sloveniji, kjer so si poleg visokogorskega Mangrta s skalnim plezalčkom (*Tichodroma muraria*) in prostranih kočevskih gozdov s kozačo (*Strix uralensis*) ogledali tudi Naravni rezervat Škocjanski zatok z malo tukalico (*Porzana parva*). Udeleženci niso skrivali navdušenja; Slovenija s svojo naravo še vedno prepriča še tako zahtevne strokovnjake in ornitologe.

Udeleženci mednarodne ornitološke delavnice evropskega COST projekta ERBFacility v Trenti

foto: Chris Wernham

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, APRIL-JULIJ 2020

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

Prosimo, da pred dogodkom na spletni strani **www.ptice.si**, preverite, ali bo dogodek glede na epidemiološko stanje sploh lahko izveden.

IZLETI

SOB 18 APR

ZA PTICAMI PO MOKRIŠČIH ZALOŠKE KOTLINE OB TEMENICI

DOPPS, Občina Straža,
Mestna občina Novo mesto,
ZRSVN (kontaktna oseba:
Gregor Bernard 041 830 463)

ČEŠČA VAS, zborna mesto je parkirišče pri BTC

od 8.00 do 12.00

Zaloško kotlinico v trikotniku med reko Krko in izlivnim odsekom Temenice označuje bogastvo mokrišč, ki po pestrosti ptic in dvoživk zbuja jo največ pozornosti v Krkinem porečju. Najprej se bomo sprehodili po poplavnih travniških ob Temenici do mokrišča pri BTC. V trstišču se skriva marsikaj zanimivega, zato DOPPS in ZRSVN v sodelovanju z Mestno občino Novo mesto tu načrtujejo postavitev opazovalnice. Drugi del sprehoda je namenjen zgodbi opušenih glinokopov v Zalogu, kjer bo Občina Straža uredila dostopno pot in opazovalnico, razmere življenjskega prostora pa izboljšala z več ukrepi, da bi se čapljam in rakarjem pridružile še breguljke.

SOB 18 APR

DAN ODPRTIH VRAT V NARAVNEM REZERVATU ŠKOCJANSKI ZATOK

DOPPS

KOPER, Center za obiskovalce NR Škocjanski zatok, Sermin 50

od 8.00 do 13.00

Natančen program dogodka bo objavljen na spletni strani <https://www.skocjanski-zatok.org/>.

V primeru dežja bo dogodek organiziran v manjšem obsegu.

APRIL						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18 	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

MAJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2 	3
4	5	6	7	8	9 	10
11 	12	13	14	15	16 	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30 	31

JUNIJ						
PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
1	2	3	4	5	6 	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20 	21
22	23	24	25	26 	27 	28
29	30					

ČAPLJICA (*Ixobrychus minutus*)

ilustracija: **Fabio Perco**

NED 19 APR

ALI NA GORIČKEM ŠE POJEJO HRIBSKI ŠKRJANCJI?

Gregor Domanjko (informacije in prijave na 031 340 399 ali gregor.domanjko@goricko.info)

FOKOVCI, zbirališče pri OŠ Fokovci, Fokovci 32

od 9.00 do 12.00

V osrčju Krajskega parka Goričko se bomo prepričali, ali po slemenih mozaične kulturne krajine še pojejo hribski škrjanci. Nekdaj pogosta gnezditelja sodi danes med najbolj ogrožene ptice na Goričkem. Udeleženci izleta, ki poteka v okviru projekta Gorička krajina, bodo spoznali še druge značilne vrste ptic v mejicah, na suhih ekstenzivnih travnikih in v travniških visokodebelnih sadovnjakih, ki jih lahko opazujemo ali poslušamo aprila, kot so smrdokavra, pivka, zelena žolna, prosnik, rumeni strnad, rjava penica, pisana penica, mlinarček idr.

NED 19 APR

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač (obvezna prijava po elektronski pošti na prireditve@arboretum.si do petka, 17. 4. do 12. ure)

ARBORETUM VOLČJI POTOK (zbirno mesto je pri vhodu v park)

od 9.00 do 12.00

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno.

Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišite še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

NED

3

MAJ

SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

Dare Fekonja (dodatne informacije in prijave na 041 513 440)

LJUBLJANA, na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

od 9.00 do 11.00

Večina ptic se je že vrnila iz toplejših krajev. Grmovnice in drevesa so se odela v pomladno zelenilo, zato bomo na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhnili ptičjemu petju. Morda bomo spoznali tudi kakšno novo vrsto, ki se bo to nedeljsko dopoldne zadrževala v naši bližini.

Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

MESTNA LASTOVKA
(*Delichon urbicum*)

ilustracija: **Jan Hošek**

SOB

9

MAJ

PTICE SLOVENSkih GORIC V NEGovi

Robi Šiško (informacije in prijave na 040 212 631 ali stari.vulkan@gmail.com)

SPODNJI IVANJCI, parkirišče pred Gradom Negova (Negova 13)

od 8.00 do 11.00

Na izletu bomo raziskovali naravno dediščino Negove in njene okolice, ki so jo deloma zaznamovali dolgoletni lastniki Negovskega gradu – plemiška rodbina Trauttmansdorff. Negova ne slovi samo po gradu, marveč tudi po najbolje ohranjenih mešanih gozdovih v Pomurju. Poleg gozdnih vrst bomo na izletu opazovali in prisluhnili pticam mozaične kulturne krajine, kot so smrdokavra, vijeglavka, zelena žolna in pogoreček. Z malo sreče tudi vodomca in pribe. Na izletu pa se bomo ustavili tudi ob travnikih s travniškimi orhidejami.

Vabljeni ljubitelji naravne in kulturne dediščine Slovenskih goric.

NED

10

MAJ

PTICE MURSKEGA POPLAVNEGA GOZDA IN REKE MURE PRI BISTRICI

Željko Šalamun, koordinira Nataša Bavec (informacije in prijave na 040 294 845 ali natasa.bavec@gmail.com)

ČRENŠOVCI, zbirališče pri Tinekovem brodu v Gornji Bistrici, Gornja Bistrica 51

od 8.00 do 11.00

Spoznali bomo značilne ptice, ki gnezdi v rečni loki, kot so srednji detel, kobilar, črnoglavka, sinice in druge. Nekatere se bomo skušali naučiti prepoznati tudi po petju. Na izletu ob stari strugi Mure bomo spoznali tudi druge živalske (kačji pastirji, dvoživke, sesalci) in rastlinske vrste ter se seznanili s tem zelo pomembnim življenjskim prostorom.

Priporočljivi sta primerna terenska oprema in zaščita proti klopm. Vabljeni vsi, ki želite spoznati enkratna območja ob reki Muri.

NED

10

MAJ

SELITEV PTIC NA MEDVEDCIH

Janez Leskošek (informacije na 041 833 942)

MEDVEDCE (zbor na parkirišču pri železniški postaji Pragersko)

od 8.30 do 14.00

Na vodenem izletu okoli zadrževalnika Medvedce bomo spoznali ptice, ki tukaj gnezdi oziroma je zadrževalnik njihovo počivališče na dolgi in zahtevni poti s prezimovališč na jugu nazaj na gnezdišča v Evropi.

NED

17

MAJ

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBoretUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač (obvezna prijava po elektronski pošti na prireditve@arboretum.si do petka, 15. 5. do 12. ure)

ARBoretUM VOLČJI POTOK (zbirno mesto je pri vходу v park)

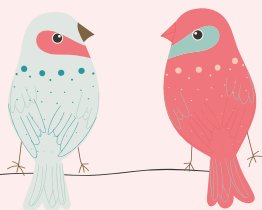
med 8.30 in 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park. Vodenje sprehoda je brezplačno.

Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišite še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoo.com.

Prosimo, da pred dogodkom na spletni strani **www.ptice.si**, preverite, ali bo dogodek glede na epidemiološko stanje sploh lahko izveden.

SOB
30
MAJ

NOČNI IZLET - SOVE NA GORIČKEM

Matjaž Premzl (informacije in prijave na 041 835 612)

BOKRAČI - parkirišče pri pokopališču (Križevci)

od 20.30 do 22.30

Na vodenem izletu v okviru projekta Gorička krajina vas bomo seznanili z življenjem in zanimivostmi nočnih ptic na Goričkem. Izmed šestih gnezdečih vrst sov bomo na obhodu podrobneje spoznali velikega skovika.

Za izlet potrebujete naglavno svetilko in odsevni jopič. Izlet je organiziran v okviru projekta Gorička krajina.

MALI PONIREK (*Tachybaptus ruficollis*)

ilustracija: **Jan Hošek**

NED
31
MAJ

ZGODBE RASTLIN IN ŽIVALI OB MRTVICAH REKE MURE

Branko Bakan
(informacije in prijave na gregor.domanjko@gmail.com ali na 031 340 399)

LENDAVA, zbirališče pri bencinskem servisu Petrol v Dolnjem Lakošu, Glavna ulica 3

od 8.00 do 12.00

Spomladanski izleti v mrtvice so kot nalašč za spoznavanje vodnega in obvodnega naravnega sveta. Ogleдали si bomo nekatere redke predstavnike flore lokalnih mrtvic, kot so npr. močvirska grebenika, južna mešinka, vodna streluša idr. Spoznali bomo tudi značilne predstavnike vodne favne, kot so sladkovodni polži, vodne stenice, vodni hrošči in ličinke kačjih pastirjev. Zagotovo bomo srečali tudi zanimive ptičje vrste, kot so rakar, vodomec, razne tukalice, cvrčalci in čaplje, morda tudi črno štorčlo ali belorepca. Priporočamo vodotesno obutev in dolge hlače. Vabljeni vsi, ki vas zanima skriti svet mrtvic.

NED
7
JUN

SPOZNAVANJE PTIC V PARKU TIVOLI

Dare Fekonja (dodatne informacije in obvezne prijave na 041 513 440)

LJUBLJANA, na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

od 9.00 do 11.00

Še zadnjič pred počitnicami se bomo sprehodili skozi ljubljanski mestni park. Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si že pridno utirajo pot v samostojno življenje. Pa pogledimo, kaj se dogaja v gostem rastlinju na začetku poletja.

Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije v sodelovanju z DOPPS. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

Prosimo, da pred dogodkom na spletni strani **www.ptice.si**, preverite, ali bo dogodek glede na epidemiološko stanje sploh lahko izveden.

NED
21
JUN

OBISK RAČKIH RIBNIKOV

Rok Lobnik
(informacije na 041 501 923)

KRAJINSKI PARK RAČKI RIBNIKI - Požeg (zbor pri opazovalnem stolpu)

od 8.30 do 11.00

Krajinski park Rački ribniki - Požeg je pomembno območje za številne živali, tudi za ptice. Tukaj gnezdijo mali ponirek, čopasta črnica, liska in ogrožena kostanjevka. Na vodenem izletu bomo poskusili poiskati ter si ogledati čim več različnih vrst ptic.

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

SOB
APR

POPIS PEGASTE SOVE NA LJUBLJANSKEM BARJU

APR

Tjaša Zagoršek (obvezne prijave in dodatne informacije na tjasa.zagorsek@dopps.si ali 031 439 051)

LJUBLJANSKO BARJE

V večernem času (podrobnejše informacije boste prijavljeni dobili po e-pošti), natančen datum popisa bo prijavljenim javljen naknadno (odvisno od vremenske napovedi)

Pegasta sova je na območju Ljubljanskega barja izjemno redka vrsta, katere razširjenost v zadnjih 10 letih za to območje ni poznana. Da bi ugotovili, ali se še pojavlja na območju Ljubljanskega barja, bomo v zadnjem tednu marca 2020 opravili popis te vrste.

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

VELIKI ŠKURH
(*Numenius arquata*)

foto: iStock

SOB

9

MAJ

**DAN ODPRTIH VRAT
KOLONIJE ČIGER**

Tilen Basle

PTUJ, Ornitološka opazovalnica na Ptujskem jezeru

od 10.00 do 18.00

Na gnezditvenih otokih na Ptujskem jezeru vsako leto gnezdi največja populacija navadne čigre v celniski Sloveniji. Dogajanje na otokih si lahko s pomočjo daljnogleda ali teleskopa najboljše ogledamo prav iz ornitološke opazovalnice na desnem bregu Ptujskega otoka. Med 10. in 18. uro bodo pri opazovalnici tudi ornitologi, ki bodo znali povedati marsikatero zanimivost o navadni čigri in njenem varstvu.

TOR

12

MAJ

Urša Koce (prijave na ursa.koce@dopps.si do 5. 5. 2020)

LJUBLJANSKO BARJE

v popoldanskem času
(podrobnejše informacije bodo prijavljeni dobili po e-pošti)

Vabimo vas na tradicionalni popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. K sodelovanju vabimo vse popisovalce iz preteklih let kot tudi nove, še posebej člane društva z Barja in okolice. Rezervni datum v primeru neugodnega vremena je 14. maj 2020.

SOB

14

APR

**SKUPINSKI POPIS
VELIKEGA ŠKURHA
(PRVI POPIS)**

Urša Koce (prijave na ursa.koce@dopps.si do 7. 4. 2020)

LJUBLJANSKO BARJE

v popoldanskem času
(podrobnejše informacije boste prijavljeni dobili po e-pošti)

Vabimo vas na tradicionalni popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. K sodelovanju vabimo vse popisovalce iz preteklih let kot tudi nove, še posebej člane društva z Barja in okolice. Rezervni datum v primeru neugodnega vremena je 16. april 2020, v maju pa sledi ponovitev popisa.

SOB

6

JUN

**DAN ODPRTIH VRAT NR
ORMOŠKE LAGUNE**

Dominik Bombek

ORMOŽ, Naravni rezervat Ormoške lagune

od 7.00 do 14.00

Ob dnevu odprtih vrat Naravnega rezervata Ormoške lagune boste lahko skozi serijo dogodkov spoznali življenje in dogajanje v naravnem rezervatu. Z ornitologi boste lahko opazovali in obročkali ptice, za naše najmlajše pa bomo ob tem pripravili delavnico z domačimi živalmi in bralno urico. Vse skupaj bomo začeli z domačo malico in degustacijo vin.

PET-NED

26.-28.

JUN

**10. POMURSKI
ORNITOLOŠKI VIKEND**

Nataša Bavec (prijave in informacije na 040 294 845 ali natasa.bavec@gmail.com) in **Robi Šišiko** (040 212 631 ali stari.vulkan@gmail.com)

OŠ Gornji Petrovci

Otroci bodo spoznavali ptice in njihove življenjske prostore ter se naučili metod preučevanja ptic.

NED

7

JUN

**KOLESARSKI IZLET Z
ORNITOLOGOM**

Dominik Bombek

ORMOŽ, Naravni rezervat Ormoške lagune

od 8.00 do 12.00

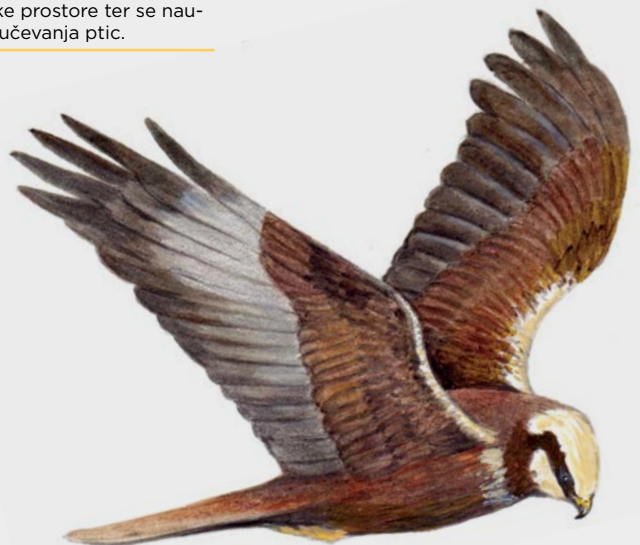
Ob Dnevu odprtih vrat Naravnega rezervata Ormoške lagune se bomo s kolesi odpravili na ornitološki izlet. Ogleдали si bomo Naravni rezervat Ormoške lagune in po dravski kolesarski poti nadaljevali pot proti Središču ob Dravi. Ob poti si bomo ogledali poplavno območje reke Drave, se popeljali po učni poti in se ustavili na degustaciji v Oljarni v Središču ob Dravi.

Izlet bomo organizirali v sodelovanju s Ptujsko kolesarsko mrežo.

RJAVI LUNJ

(*Circus aeruginosus*)

ilustracija: **Jan Hošek**

Sodelujemo pri varovanju opravevalcev

// besedilo: **Matej Gamser**, foto: **iStock**

Ali ste vedeli, da je vsaka tretja žlica hrane odvisna od procesa opravevanja? Ob tem najprej pomislimo na medonosno čebelo, vendar ta še zdaleč ni edina opravevalka. Tu so še divji opravevalci, kot so divje čebele in muhe trepetavke. Kljub temu, da so manj številčni, pa so pogosto bolj učinkoviti kot medonosna čebela. Da se opravi cvet jagode, je tako potrebnih kar 15 obiskov čebele ali pa samo pet obiskov čmrlja. Paradižnik in borovnice lahko opravi le čmrlji. Ena čebela samotarka lahko opravi delo stotih medonosnih čebel. Vloga čmrljev je še posebej pomembna v slabem vremenu, ko medonosna čebela ni dejavna. Medtem ko ponekod v tujini zaradi pomanjkanja opravevalcev za opravevanje že plačujejo, je v Sloveniji opravevanje na srečo še brezplačno in samoumevna storitev narave. Da bi tako tudi ostalo, je eden od ciljev projekta EIP »Sadjarji za opravevalce in opravevalci za sadjarje« (SOOS). S projektom, ki poteka pod vodstvom Nacionalnega inštituta za biologijo, želimo sadjarje naučiti, kako upravljati s sadovnjaki, da bodo ti primeren življenjski prostor za opravevalce. Tako bodo njihove populacije narasle, opravevanje pa bo zato bolj zanesljivo. V projektu sodeluje 14 partnerjev, tudi DOPPS, ki ima vlogo svetovalca na področju ohranjanja narave.

Projekt poteka v okviru ukrepa Sodelovanje Programa razvoja podeželja 2014–2020. Sofinancirata ga Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja in Republika Slovenija.

SADJARJI
za opravevalce
OPRAŠEVALCI
za sadjarje

Zimsko štetje malih uharic

// besedilo: **Tjaša Zagoršek**, foto: **Maks Sešlar**

Mala uharica (*Asio otus*) je pretežno samotarska sova, razen v zimskem času, ko se jih lahko na zimskih počivališčih zbere po več deset skupaj. Ptice si za svoje dnevno počivališče izberejo tako iglavce kot tudi listavce. Na slednjih so kljub svojemu varovalnemu perju, če le dobro pogledamo, nezmotljivo prepoznavne. Letošnja zima je bila izjemno mila, zato smo v času letošnjega zimskega štetja na 28 lokacijah (pretežno na območju Štajerske in Dolenjske) prešteli 122 osebkov malih uharic, medtem ko smo v lanski zimi dobili 236 osebkov na 31 lokacijah.

Da pa je bila letošnja zima res izjemno mila, priča tudi zanimiv podatek o zgodnjem gnezdenju male uharice na Hrvaškem. Ornitologa sta v februarju 2020 v bližini mesta Đakovo (vzhodna Hrvaška) med zimskim štetjem počivališč malih uharic v gnezdu poljske vrane (*Corvus frugilegus*) opazila tri puhaste kepice. Bili so mladiči male uharice, stari od dva do tri tedne. Po izračunih se je tako gnezditev kot izleganje jajc pričelo proti koncu novembra 2019. Razlog za tako zgodno gnezditev je mila zima z razmeroma visokimi temperaturami ter posledično z obiljem malih sesalcev.

Drevesa za črnočelega srakoperja so posajena

// besedilo in foto: **Katarina Denac**

Letošnja mila zima nam je omogočila, da smo februarja na Ajdovskem polju zasadili 150 dreves, ki bodo v svoji odrasli dobi zagotavljala gnezdišča črnočelemu srakoperju (*Lanius minor*). Za to si je DOPPS prizadeval že od leta 2015, vendar nam je šele v okviru projekta VIPava uspelo dobiti vsa uradna dovoljenja za zasaditev. Pri zasaditvi smo upoštevali morebitne želje mejašev glede drevesne vrste – daleč najbolj priljubljena je bila divja češnja. Drevesa bomo redno pregledovali, odstranjevali morebitne vzpenjalke, jih poleti po potrebi zalivali ter nadomestili propadle sadike z novimi. Čeprav bodo drevesa začela svojo vlogo igrati šele čez nekaj desetletij, pa jih ptice, skupaj z njihovimi podpornimi količki, že sedaj uporabljajo kot lovne preže!

Intenzivno kmetijstvo nam uničuje naravo in vi za to plačujete!

// besedilo: **Blaž Blažič**, foto: **iStock**

Novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike (SKP) se hitro približuje. Vzporedno s tem pa težnje po koreniti spremembi postajajo vse močnejše. Na potrebe po reformi, s serijo kratkih filmov, opozarja tudi BirdLife Europe. Sporočila so jasna, v nadaljevanju pa naj povzamem le nekatera izmed njih:

- Trenutna SKP, z več kot 1/3 proračuna Evropske unije, podpira intenzivno kmetijstvo, ki uničuje naravo.
- Žuželke izginjajo hitreje kot kdajkoli prej. Brez njih rastline niso oprasene, ptice pa ostajajo brez hrane. V zadnjih 40 letih je v Evropi izginilo 50 % ptic kmetijske krajine.

• Da bi zaščitila naravo in ljudi, mora Evropa podpreti tiste, ki kmetujejo sonaravno. Skupna kmetijska politika pa bi za varstvo narave morala nameniti 15 milijard € letno. Brez tega denarja biotska pestrost nima nobene možnosti.

• Če hočemo rešiti evropsko naravo, morajo kmetije zanj nameniti vsaj 10 % svojega prostora.

Nekatere izmed filmov si trenutno že lahko ogledate na naši Facebook-strani. Celotna serija pa bo kmalu dostopna tudi na spletni strani ptice.si.

Stališče DOPPS-a do Skupne kmetijske politike

// besedilo: **Blaž Blažič**

Obeta se novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike (SKP) in na DOPPS-u z zaskrbljenostjo spremljamo opredeljevanje t. i. aktivnih kmetov – upravičencev do neposrednih, OMD in drugih plačil nove SKP v obdobju 2021–2027. Nekateri aktualni predlogi gredo namreč v smeri relativno ozke definicije, ki bi v primeru sprejetja onemogočila ali pa z dodatnim administrativnim bremenom močno otežila dostop do dohodkovnih podpor pomembnemu deležu kmetijskih gospodarstev. Zaradi omenjenega obstaja nevarnost, da bi slednja prenehala s kmetijsko dejavnostjo in vzdrževanjem obdelanosti kmetijske krajine. To pa posledično pomeni prenehanje zagotavljanja širokega nabora okoljskih in ekosistemskih storitev.

Na DOPPS-u se zavzemamo, da Slovenija v obdobju 2021–2027 ohrani enako opredelitev aktivnega kmeta, kot je v aktualnem programskem obdobju navedena v Uredbi o shemah neposrednih plačil. Menimo, da mora opredelitev upravičencev do vseh podpor nove SKP (neposredna plačila, OMD plačila, KOPOP in druga plačila) omogočati enakopravno in neposredno vključitev: (1) kmetijskih gospodarstev, ki upravljajo z vsaj 1 hektarjem kmetijskih

zemljišč, ne glede na obseg pridelave, tip kmetijskih zemljišč in namen pridelave (tj. ali gre za samooskrbne, neprofesionalne ali profesionalne kmetije) ter (2) različnih organizacij in institucij, ki delujejo v javnem interesu ohranjanja narave, socialnega varstva in drugih storitev (npr. upravljavci zavarovanih območij, društva in socialna podjetja). Majhna kmetijska gospodarstva so ključna pri ohranjanju biotske in krajinske pestrosti kmetijske kulturne krajine. Upravljajo z naravovarstveno najpomembnejšimi tipi barjanskih in travniških življenjskih okolij. Hkrati pa zelo hitro izginjajo, že sedaj prejemajo nižje dohodkovne podpore in kljub temu, da številčno prevladujejo, prejemajo manjšino neposrednih plačil. Če bodo uveljavljeni trenutno aktualni predlogi opredelitve aktivnega kmeta, bi lahko imelo po letu 2021 močno otežen dostop do dohodkovnih podpor SKP tudi do 80 % obstoječih kmetijskih gospodarstev.

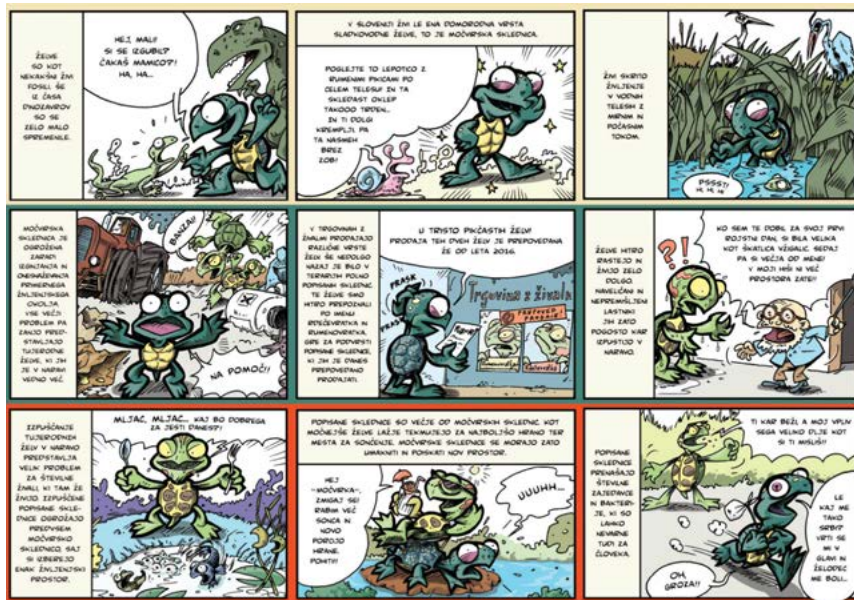
Več si lahko preberete na povezavi.

Populacije ptic kmetijske krajine zmerno upadajo

// besedilo: Primož Kmecl, foto: Alen Ploj

V letu 2019 smo znova popisali ptice kmetijske krajine. Popisali smo skupno kar 115 transektov, popis pa je potekal dvanajstič. Ko smo zbrane podatke analizirali, smo ugotovili, da je trend kmetijskih vrst ptic še vedno v zmernem upadu; v zadnjih petih letih se je trend stabiliziral, kar velja tudi za travniške vrste ptic v kmetijski krajini. Tako indeks kmetijskih vrst v celoti (77,3 %) kot indeks travniških vrst (62,6 %) sta zelo nizka glede na izhodiščno stanje v letu 2008. Večino upada ptic kmetijske krajine je pripisati upadu travniških vrst; trend netravniških vrst in generalistov je zelo podoben, njihov upad pa tudi ni tako velik. Nekatere vrste imajo iz leta v leto izrazito nizek indeks, predvsem nekatere vrste ekstenzivnih travnikov, npr. repaljščica (*Saxicola rubetra*), repnik (*Carduelis cannabina*) in tudi poljski škrjanec (*Alauda arvensis*). Slednji ima negativen trend tako v intenzivni krajini kot na suhih travnikih. Izkazalo se je tudi, da imata denimo smrdokavra (*Upupa epops*) in veliki strnad (*Emberiza calandra*) pozitiven indeks v obdobju popisa (2008-2019), izrazito nizkega pa priba (*Vanellus vanellus*) in divja grlica (*Streptopelia turtur*). Upad ptic kmetijske krajine je sicer podoben tudi v drugih srednjeevropskih državah. Vsem prostovoljcem, ki so v popisu sodelovali, se najlepše zahvaljujemo in vas v letošnjem letu ponovno vabimo k udeležitvi pri popisu.

11 metrov visok »Nebotičnik za ptice«

// besedilo: Petra Vrh Vrezec

V bližini kulturnega centra Joga v vsakdanjem življenju hostla Dharma na Reki na Hrvaškem so konec februarja odkrili skulpturo "Nebotičnik za ptice" beograjskega umetnika Vladimirja Peri Talenta, kar je del programske usmeritve Doba moči Evropske prestolnice kulture. Gre za kovinski in lesen objekt višine 11 metrov, v katerem je v dvajsetih "nadstropjih" 160 hišic za vrabce. Instalacija je del cikla umetniških posegov v javnem prostoru Muzeja moderne in sodobne umetnosti Reka, ki bo do novembra omogočal postavitev skulptur, instalacij, fresk in podobnih del v mestu Reka.

Nova zgibanka »Zakaj bi morali vsi poznati popisano sklednico«

// besedilo: Kim Ferjančič

V začetku leta 2020 smo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok izdelali zgibanko s poučno vsebino. Gre za enega izmed preventivnih ukrepov za preprečevanje vnosa in širjenja invazivne tujerodne vrste želve popisane sklednice (*Trachemys scripta*). S kratkim opisom smo vrsto najprej predstavili, dodali pa smo tudi opis močvirske sklednice (*Emys orbicularis*), ki je naša edina domorodna sladkovodna vrsta želve. Problematiko vnosa popisane sklednice v naravo smo prikazali z zgodbo v obliki stripa in tako na zabaven način poskušali pritegniti pozornost tudi najmlajših. Zgibanke so od marca naprej na voljo tako udeležencem vodenih ogledov kot obiskovalcem rezervata. Izdajo zgibanke je financiralo Ministrstvo za okolje in prostor iz Sklada za podnebne spremembe v okviru ukrepov za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

ZAKAJ BI MORALI
VSI POZNATI
POPISANO SKLEDNICO

Projekt IMPRECO – 5. projektni sestanek

// besedilo in foto: **Bia Rakar**

Dne 25. in 26. februarja 2020 je v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok potekal peti sestanek partnerjev projekta IMPRECO (INTERREG ADRION 2014–2020). Zaradi omejitve potovanj na območju severne Italije so se ga nekateri partnerji lahko udeležili le prek Skypa. Predstavniki vodilnega partnerja (Občina Staranzano), Massimiliano Pinat, je med sestankom predstavil napredovanje projekta, njegovo vodenje, monitoring ter ADRION kapitalizacijski proces in načrtovanje le-tega. Projektni partnerji so pripravili načrt vseh nadaljnjih aktivnosti z roki za njihovo

izvedbo v skladu s podaljšanjem projekta do 30. junija 2020. DOPPS je vsem partnerjem med vodenim ogledom predstavil rezultate pilotne akcije, opravljene na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok, kjer so partnerji lahko preizkusili nekatere novosti in tako lažje razumeli upravljalvske ukrepe in pristope za izboljšanje razumevanja narave in njenih ekosistemskih storitev s strani obiskovalcev (stripovski prikaz pravil vedenja, didaktični pripomočki in igre za kvalitetnejše doživljanje narave). Svoje pilotne akcije so prek predstavitev in krajših video posnetkov predstavili tudi drugi partnerji. Oba celodnevna sestanka sta se v večernih urah zaključila s pogostitvijo v lokalni restavraciji s tradicionalno hrano v bližini Škocjanskega zatoka.

Projekt IMPRECO – 3. sestanek Skupne delovne skupine NR Škocjanski zatok

// besedilo in foto: **Bojana Lipej**

V četrtek, 23. januarja 2020, je v okviru projekta IMPRECO v prostorih centra za obiskovalce potekal 3. sestanek Skupne delovne skupine NR Škocjanski zatok, ki se ga je udeležilo 13 deležnikov. V skladu s programom sestanka so si deležniki najprej ogledali rezultate pilotne akcije – nove didaktične igre in pripomočke ter interpretativne table z vsebinami o vrstah naravnega rezervata in primernem vedenju. Nove pridobitve so namenjene izboljšanju razumevanja in izkušenj obiskovalcev pri spoznavanju in doživljanju narave v NR Škocjanski zatok, deležniki pa so pri njihovem nastanku tvorno sodelovali s svojim znanjem in izkušnjami. Sledila je predstavitev sprememb načrta dela delovne skupine NRŠZ in načrta pilotne akcije zaradi podaljšanja projekta IMPRECO ter vmesnega poročila o poteku pilotne akcije. Osrednji del sestanka pa je bil namenjen pripravi osnutka primera dobre prakse pilotne akcije, ki bo upravljavcu pomagala pri nadaljnjem izboljševanju vplivov obiskovanja na ekosisteme in ekosistemske storitve Naravnega rezervata Škocjanski zatok, kot tudi pri širjenju pozitivnih rezultatov projekta IMPRECO na druga območja.

Škocjanski zatok (lažje) dostopen tudi za gibalno ovirane in starejše obiskovalce

// besedilo: **Bia Rakar**, foto: **Aleš Marsič**

V okviru ukrepov za spodbujanje trajnostne mobilnosti na območjih ohranjanja narave, financiranih s strani Ministrstva za okolje in prostor iz Sklada za podnebne spremembe, smo v začetku leta 2020 pridobili novo električno potniško vozilo za prevoz gibalno oviranih in starejših obiskovalcev po Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Manjše električno transportno vozilo za prevoz do 8 potnikov bo obiskovalcem z omejenimi možnostmi obiska omogočilo obisk celotnega območja in s tem celostno doživljanje narave Škocjanskega zatoka.

»Učimo se brati naravo« - Dan mokrišč 2020

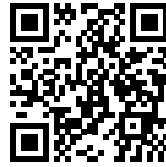
// besedilo in foto: Nataša Dolenc Orbančič

Ob svetovnem dnevu mokrišč, ki ga zaznamujemo 2. februarja, smo v okviru izbirnega predmeta Učimo se brati naravo s študenti 3. letnika izrednega študijskega programa Predšolska vzgoja na Pedagoški fakulteti Koper obiskali NR Škocjanski zatok. Z delavnicami, ki smo jih imeli v sodelovanju z DOPPS-om, je bila poudarjena vloga mokrišč kot tudi zavarovanih območij pri ohranjanju biotske raznovrstnosti ter pomen učenja na prostem za predšolske otroke. Spoznali smo Naravni rezervat Škocjanski zatok, se seznanili z značilnimi živalskimi in rastlinskimi vrstami in s pomočjo Daretta Fekonje iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije spoznali način in pomen obročkanja ptic.

Nova spletna stran o nezakonitem lovu na ptice v Sloveniji

// besedilo: Tjaša Zagoršek

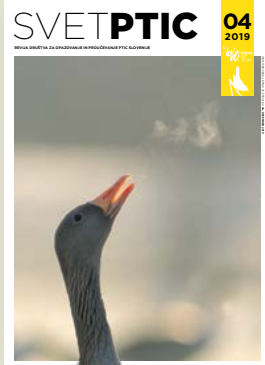
V okviru projekta Adriatic Flyway 4 »Proti nezakonitemu ubijanju ptic na jadranski selitveni poti« je zaživela nova spletna stran. Na spletnem naslovu <https://stopkrivolov.ptice.si/> si boste lahko prebrali vse o problematiki kriminala nad pticami v Sloveniji. Prav tako si lahko ogledate zemljevid s posameznimi primeri kriminala ter spoznate, kje je problematika nezakonitega lova in zadrževanja ptic v Sloveniji še posebno pereča. Za vas smo pripravili tudi spletni obrazec, prek katerega nam lahko sporočite, ali ste bili priča nezakonitemu lovu ali zadrževanju ptic v ujetništvu. Dobrodošli so tudi podatki iz preteklosti. Če pa želite narediti korak več v smeri preprečevanja nezakonitega lova na ptice v Sloveniji, se lahko pridružite ekipi prostovoljcev. Vabljeni k surfanju po naši novi spletni strani, ki jo je za nas oblikoval in izdelal Ivan Kljun - Navix.si.

POPRAVEK

V prejšnji številki revije Svet ptic 04/2019 (letnik 25) smo na strani 10 pri članku z naslovom *Gosi Slovenije* avtorja Dejana Bordjana navedli napačen podatek o pojavljanju vrste njivske gosi pri nas. Njivska gos (*Anser fabalis*) je bila ločena na dve vrsti, tundrsko (*A. serrirostris*), v Evropi predvsem podvrsta *rossicus*, in vrsto iz tajge (*A. fabalis*). V članku je bilo navedeno: »Vrsta *A. fabalis* prezimuje tudi v Panoniji in večino opazovanj v Sloveniji gre pripisati tej vrsti. Koliko je opazovanj tundrske vrste, žal ne vemo.« Pravi zapis pa je sledeč: »V Panoniji prezimuje v glavnem tundrska njivska gos (*A. serrirostris rossicus*). Ker imamo dokaze o pojavljanju obeh vrst v Sloveniji, žal ne vemo, katera je bila pri nas v preteklosti pogostejša.« Za napako se opravičujemo.

Dejan Bordjan in uredniški odbor

Zanimiva opazovanja na območju NR Škocjanski zatok v letu 2019

// besedilo in foto: **Domen Stanič**

V letu 2019 smo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok med rednim spremljanjem stanja ptic zabeležili kar štiri nove gnezdilke. Par sabljark (*Recurvirostra avosetta*) je uspešno gnezdil v polslani laguni, saj smo v začetku poletja našli gnezdo s tremi jajci, kasneje pa opazovali tri speljane mladiče. Potrdili smo tudi gnezdenje enega para grivarja (*Columba palumbus*) in para kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), medtem ko ostaja gnezdenje kobilarja (*Oriolus oriolus*) na območju rezervata le verjetno. Od zanimivejših gnezdilke velja omeniti tudi par rjavih čapelj (*Ardea purpurea*;

že tretje leto zapored) in par sivih gosí (*Anser anser*; drugo leto zapored).

Število vseh evidentiranih vrst ptic v rezervatu se je povzpelo na 257, saj smo v letu 2019 zabeležili pet novih: kamenjarja (*Arenaria interpres*), škrlatca (*Carpodacus erythrinus*), velikega klinkača (*Aquila clanga*), kalina (*Pyrrhula pyrrhula*; na sliki) in nilsko gos (*Alopochen aegyptiaca*).

Med spomladansko selitvijo smo od zanimivejših vrst opazovali tudi rdečo lastovko (*Cecropis daurica*), ribjega orla (*Pandion*

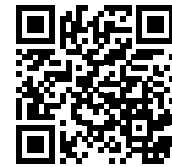
haliaetus), bledega hudournika (*Apus pallidus*) in kaspjsko čigro (*Hydroprogne caspia*).

Avgusta smo opazovali ploskokljunca (*Limicola falcinellus*), kar je drugi podatek te vrste za naravni rezervat.

Kot vsako jesen smo tudi v letu 2019 zabeležili lepo število modrih taščic (*Luscinia svecica*), ki se na selitvi zelo rade zadržujejo v trstičjih rezervata.

Konec avgusta je v polslano laguno priletel mlad plamenec (*Phoenicopterus roseus*) in se na območju rezervata zadrževal vse do konca leta,

ko se mu je pridružil še en odrasel osebek. Zanimiva opazovanja s fotografijami lahko redno spremljate na FB-strani Naravnega rezervata Škocjanski zatok: <https://www.facebook.com/skocjanskizatok/>.

Akvarij Piran je naš Ocean v malem

// besedilo in foto: **Manja Rogelja**

V okviru projekta Ocean v malem, ki je zaznamoval deseto obletnico prenove, je Akvarij Piran prestopil svoje tesne stene in dosegel tudi NR Škocjanski zatok.

Akvarij Piran kljub svoji majhnosti že dobrih 50 let navdušuje obiskovalce nad morjem in njegovimi slanimi prebivalci. Projekt Ocean v malem nam je omogočil, da sežemo dlje in morje ponese neposredno med ljudi. Upravitelj akvarija, Gimnazija, elektro in pomorska šola, je v sodelovanju z Morsko biološko postajo (NIB, MBP) pripravil publikacijo z naslovom Ocean v malem; izšla je v slovenskem in tudi angleškem jeziku. Avtorji knjige, prof. dr. Lovrenc Lipej, dr. Manja Rogelja ter dr. Borut Mavrič, smo v njej poskušali zajeti in predstaviti raznolikost vlog Akvarija Piran, ki poleg prikazovanja lokalne biotske raznovrstnosti našega morja deluje tudi izobraževalno, se prepleta z raziskovanjem in okoljevarstvom in, ko je le mogoče, doda še kulturno noto. Pomemben del knjige zajema tudi podroben in fotografsko barvit pregled vrst organizmov, ki jih srečamo v našem morju. Sklop petih predstavitev knjig, ki smo jih podkrepili z raznolikimi in zanimivimi predavanji, smo zaokrožili prav v NR Škocjanski zatok v izteku leta 2019. Prof. dr. Lovrenc Lipej nas je z zanimivim in slikovitim predavanjem popeljal skozi pomen in vloge akvarijev v današnjem času ter poudaril pomen sodelovanja akvarijev z različnimi deležniki na morju.

ATLAS

PTIC SLOVENIJE

POPIS GNEZDILK 2002-2017

ZDAJ PO ZNIŽANI CENI

Redna cena knjige:

~~99,00 €~~

Znižana cena knjige:

69,90 €

.....
Več informacij in naročila:
<https://www.ptice.si/atlas>